

Nu se împru-
mută acasă.

ACADEMIA ROMANA.

GRIGORIŪ URECHIE

CONTRIBUIRI PENTRU O BIOGRAFIE A LUI.

DE

ION SBIERA

Membru ală Academiei Române.

EXTRASŪ DIN ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, SERIA II, TOM. V, SECT. II.
MEMORII ȘI NOTIȚE.

Biblioteca Documentară
Piatra Neamț
Regiunea Bacău

BUCURESCI

TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORII ROMÂNI)

No. 26. — Strada Academiei. — No. 26.

1884.

16.657.

4.310

k. III.

6732

GRIGORIU URECHIE,

CONTRIBUIRI PENTRU O BIOGRAFIA A LUI,

DE

ION SBIERA

profesoru la universitatea din Cernăuți, membru Academiei.

I. ISVOARE

După cunoștința noastră, până acum nici unu învățatu nu s'a ocupatu anume și cu deamăruntulu de cronicarulu Grigoriu Urechie. Și nici nu este de mirare, pentru că numai foarte puține sciri despre dēnsulu s'au păstratu până la noi. Chiaru și aceste sciri de totu lipsiciose și neajungătoare, nu se află adunate la unu locu, ci suntū presărate ici colea prin diferite opuri.

1. Celu mai vechiū scriitoru care vorbesce, nu atâta de persōna, câtu mai vērtoșu de cronica lui Grigoriu Urechie, este renumitulū *Mironu Costinū*. Acesta a îndeplinitu și a continuatu cronica lui Grigoriu Urechie. Elu ne vorbesce de dēnsa foarte puținū, atâta câtu i este de trebuință spre a justifica parte îndeplinirea, parte continuarea. Despre persōna lui Grigoriu Urechie însă nu ne spune mai nimica, de și Mironu Costinū, singuru dintre toți scriitorii, aru fi pututu face acēsta cu bunū succesu, de ore-ce elu, în tinerețele sale, a fostu contimporanu cu partea din urmă a vieții lui Grigoriu Urechie. Că n'a făcutu acēsta, esplicarea o aflămū mai alesu în im-

prejurarea, că tocmai în juneța sa Mironu Costinu n'a petrecuț în patria sa, în Moldova, ci în Polonia, dimpreună cu tată-seu, fugitu de tēmă de Vasiliu Lupulu, domnulu Moldovii de atuncia.

Locurile din opurile lui Mironu Costinu relative la Grigoriu Urechie se afiă a) în *Letopisițele țerei Moldovii*, publicate pentru înteiăși dată de M. Cogălnicenu, Iași 1852, tom. I. pag. 4—6, 10, 24, 213—216, 229, 244, 263, 264, 284. — și b) în «*Archiva istorică a României*» de B. Petriceicu-Hasdeu, tom. I. part. 1. București, 1865, pag. 160.

2. Alu douilea scriitoriū, în șirū cronologicū, care ne vorbesce ceva despre cronica lui Grigoriu Urechie, este *Simion Dascălu* de copiatōriulū și pe ici colea adăugetōrulū acestei cronice. Veđi în «*Letopisițele Moldovii*» l. c. appendics IX. p. 55.

3. Alu treilea între scriitoriī carī amintescū de cronica lui Grigoriu Urechie și de raportulū ei către alte cronici, este *Neculae Costinū*. Acesta, între alte scrieri ale sale, a desvoltatū mai pe largū «*Cartea*» tātāne-seū, a lui Mironu Costinū, «*pentru descălecatulū d'intēiū alū țerii Moldovii și pentru nēmulū Moldovenesc*», apoi parte a decopiatū cronica lui Grigoriu Urechie, adăogēnd-o, parte a prelucrat'o de totū. Intr'acēstā scriere, și mai alesū în «*Cartea pentru descălecatulū d'intēiū alū țerii Moldovei și pentru nēmulū Moldovenescū*», Nicolae Costinū vorbesce și despre cronica lui Grigoriu Urechie, însă întrunū modū de totū neesactū, după cumū vomū vedea la rēndulū seū. Veđi în «*Letopisițele Moldovii*», l. c. p. 38, ș. c.

4. Alu patrulea scriitorū este principele *Dimitrie Cantemirū*. Acesta ne dă în opulū seū «*Croniculū vechimiī Romano-Moldo-Vlahiei*» Iași 1835—1836, puține, dar prețioșe sciri despre Grigoriu Urechie și cronica lui, însă nu tot-d'a-una esacte. Locurile mai însemnate relative la Grigoriu Urechie suntū în tomulū I p. 41, 101, 103, 130, 145, 149, 225—226, 348; iarū în tomulū II. p. 340, 346, 376, 400, 401.

5. *Ion Neculcea* în «*precuvēntarea*» sa la «*Letopisițulū țerii Moldovii de la Dabija VV. până la domnia lui Ionu Mavrocordatū VV.*» încă vorbesce de cronica lui Gregoriu Urechie și de raportulū ei

către alte cronici. Vezi în «Letopisițele Moldovii, I. c, tom. II. pag. 195 — 196.

6. *I. Ch. Engel*. Geschichte der Moldau und Walachey. I. Theil, Halle, 1804. pag. 68. — Elu n'a cunoscutu cronica lui Grigoriu Urechie de catu numai din citatele lui Mironu Costinu. De aceea si dice despre densulu numai atata, ca pe la anul 1593, sub Aron-Voda, a existatu unu Urechie ca mare logofetu pote chiaru acela care pe la anul 1607 a capatat indigenatul Polonescu. Acestu Urechie, dice Engel, ca s'a numitu Nisturu, dar ori de este elu sau nu identicu cu Urechie, cronicarul Moldovei, acesta nu se incumeta sa decida.

7. *M. Cogălnicenu*, în «Letopisițele țerii Moldovii» publicate pentru ntăia ora de densulu, în Iași, 1852, în tomulu I, pune înaintea acestor cronici si o «notiță biografică a cronicarilor Moldovei». Intr'acesta, la pag. X—XI, ne vorbesce si despre «Vornicul Grigoriu Urechie» si despre «scrisoarea lui intitulată «Domni Moldovii si viața lor». Cate ni le spune M. Cogălnicenu aici, sunt, în genere, deplin esacte.

8. *Herbarz Polski*, Lwów. 1855, tom. II pag. 162.

9. *N. Bălcescu*, în «Magasinul istoric pentru Dacia», Bucuresti 1845, tom. I, pag. 6.

10 *Dim. Iarcu* : «Bibliografia cronologică Română», edițiunea II. Bucuresti 1873 pag. VII. Tote afirmările lui despre Grigoriu Nistur Urechie si cronicile scrise de densi sunt deplin neesacte.

11 Episcopulu *Melchisedec* în «cronica Hușilor», Bucuresti, 1869, pag. 93 si 102 si mai alesu în «Apendice la cronica Hușilor» pg. 31, 36—39; apoi în «cronica Romanulu», p. I. Bucuresti, 1874, pag. 30, 238, 240 si 246.

12. *B. Petriceicu-Hasdeu*, în «Archiva istorică a României» tom. III. Bucuresti, 1867, pag. 6—34. Aici ni se vorbesce mai alesu despre isvórele, sau cronicile partiiale, din care 'și-a compusu Grigoriu Urechie cronica sa. — Apoi în «Columna lui Traianu» anul III. No. 31 (131), pag. 274, unde se vorbesce în trecatu despre autorulu cronice.

*In „Zin Moldava (Haida) Jan. 1862 pag 21: Urechie cronicarul
continuu a Șerbanu Morita, Lucu Strelu*

13 *FruDESCU D.* «Dictionarul topografic și statistic al României», București, 1872, pag. 501.

14 *Tocilescu Gr. Gr.* «Cum sunt publicate cronicile Române?» în «Columna lui Traian» de B. P. Hăsdău, anul VII. N. S. tom. I. București, 1876, pag. 385—419.

15. *Popfiu Iustinu* : «Poesia și Prosa». tom. I. Oradea-Mare, 1870, pag. 114 și 204.

16 *Popu V. Gr.* «Conspectu asupra literaturii române și literaturilor ei.» tom. I. București, 1875, pag. 46—47.

17 *Urice* : din 7. Ianuariu 1407 ; din 8 Mart. 1442; din 7 Maiu 1442; din 1 Octombrie 1599; din 3 Iuliu 1604; din 15 Mart. 1606; din 2 Aprilu 1606; din 10 Mart. 1607; din 6 Iuliu 1610; din 19 Februariu 1617; din 16 Ianuariu 1628, și din 18 Septembrie 1644, toate acestea publicate în «Archiva istorică a României» de B. Petriceicu-Hasdău, București, 1865—1867, tom. I. p. 1. pag. 140—141; 74—75, 123; 46—47, 77; tom. III. pag. 70—72; 74; 74; tom. I. p. 1 pag. 22—23; 13—14; 175—176; și 120 : — Uricu din 7123 (1615) publicat în «Uricariulu» de T. Codrescu, tom. V. pag. 213. *Urice* : din 12 Maiu 1606; din 18 April. 1612; din 7100 (?) (1592 ?) și din 29 Augustu 1607, publicate de episcopulu Melchisedec în «Cronica Romanului», p. I. pag. 30 și 240, și în «Cronica Hușiloru» pag. 93 și 102.

II

ORIGINEA FAMILIEI URECHESCIORU

Familia Urechesciloru este una dintre cele mai antice familii românesce. Vechiătatea ei se cunosc și de acolo, că în cele mai vechi urice numele acestei familii nu este *Urechie*, ci *Ureche*. Sub numele de Ureche (УРЕЧКАѢ, УРЕЧКАЕ) întâmpinăm membri din această familie pe la începutulu secolulu al 15-lea, în diverse funcțiuni. Așa într'unu uric(1) din 7 Ianuariu 1407, Iosifu, mitropolitulu

(1) Hasdău B. P. Archiva istorică a Rom. t. I p. 1. pag. 140—141.

Moldovei, însărcinează pe «jupânul Petru *Urecl*, boiariul lui Alexandru Voevodă» ca să dea în administrarea popei Domitiană totă averea mișcătoare și nemișcătoare a monastirei Némțului și a Bistriței. În alte două urice de daniă, unul(1) de la Ilie Vodă și Stefan Vodă din 8 Mart. 1442, și celalalt(2) de la Stefan Vodă din 7 Maiu 1442, figurează ca martur, pîntre alți boiari, și unu Oană s. Vană *Urecl*.

Din aceste urice se vede, că familia Urechescilor esista acu la Români dintr'unu timp, cându limba lor nu ajunsese încă a muia pre *l*, dar cându schimbasese pre *au* din latinescul «auricula» în *o*, și apoi în *u*.

Originea familiei Urechescilor, ca și a altor familii străvechi, se perde în întunericul veacurilor. Între scriitorii Români, Demetriu Cantemir s'a ocupat multu cu deslușirea originii familiilor boeresci din Moldova. Elu a scris și o carte în privința acêsta sub titlul : «Cartea ghenealoghieî nêmurilor boerimiî Moldovenesci, și anume latinesce : liber moldavicae nobilitatis genealogiae latino sermone conscriptus(3). Acêstă carte nu este descoperită până acum. D. Cantemir a mai intercalat în opul sêu : «Descriptio Moldaviae» unu capitul (al 15-lea) : De nobilitate Moldava (4)». Într'acêstul capitul susține D. Cantemir, că boierimea și nobilimea română se trage din miile de civi romani, aduși de împêratul Traianu ca coloni în Dacia după prefacerea acêsteia în provincia romană. În consemnarea vechilor familii boieresci, adausă într'acêstul capitul, D. Cantemir pune și familia Urechescilor, dar neamintind, ca la altele, că este de origine grecescă, sîrbescă, sau tătărăscă, dă prin acêsta, a înțelege, că ea era foarte vechlă în țeră și de origine romană. Și într'adeveru ! în altu opul al sêu, în «Hronicul vechimiî Moldovlahiei» în «prefață» vorbindu D. Cantemir despre originea Românilor în genere, și despre a

(1) B. P. Hasdêu Archiva istorică a Rom. t. I. p. 1. pag. 74—75.

(2) Hasdêu B. P. Archiva istorică a Rom. t. I. p. 1. pag. 123.

(3) Cantemir D. Hronicul R. M. V. Iași 1835 t. I. pag. LII și LXXI.

(4) Cantemir D. «Descriptio Moldaviae, Bucuresci, 1872, pag. 112—119.

unorū familii românesce în specialtă, dice (1) că «*de la Corvinii se trăgea Urechiescii*». Din contestulă acestui citatū însă sēmănă a resulta, că D. Cantemirū n'a înțelesū aici de-adreptulū pre Corvinii Romāni, ci pe Corvinii din Ungaria, cari dăduseră acesteī țeri bravī duci, și chīar unū gloriosū rege, pe Mateiū Corvinulū. Se scie că acești Corvinii se făliaū cu descendența sa romană, și că-și trăgeaū originea de-adreptulū din familia romană a Corvinilorū.

Corvinii Romāni eraū o ramură a familiei Valeriilorū. Pe la anulū 349 n. d. Cr. Marcus Valerius a luatū parte la unū rēsboiū în contra Galilorū și s'a distinsū ca tribunū militarū. Tradițiunea ne spune că, provocatū la duelū de unū uriașū Galū, Marcus Valerius a primitū duelulū și a învinsū pre adversarulū seū cu ajutorulū unui corbū, care i s'a pusū pe coifū. De la acēstă întimplare Marcus Valerius să fiă căpētatū conumele de «*Corvus, Corbulū*», iarū urmașii lui de «*Corvini*» (2). Din acēstă familiă este renumitū pe la anulū 31 n. d. Cr., ca oratorū, unū Marcus Valerius Massala Corvinus (3).

Că familia romană a Corvinilorū a venitū în Dacia, că s'a păstratū aicea în decurgerea timpurilorū, și că a datū apoi Ungariei mai mulți bărbați forte însemnați, între cari cei mai glorioși aū fostū Ionū Corvinulū Huniadi și fiulū acestuia Mateiū, rege alū Ungariei de la 1458—1490 (4), acēsta ni-o afirmă și istoriculū Ant. Bonfinius (5).

Nu voū ascunde aici, că suntū mulți scriitori, mai alesū Maghiari și Sași, cari negă originea Corvinilorū din Ungaria de la familia romană a Valeriilorū din ramura Corvinilorū (6), însă argumentele lorū suntū departe de a le putea proba afirmările.

(1) Cantemirū D. Hroniculū, Iași, 1835, tom. I. pag. 41.

(2) Drumann W. *Geschichte Roms*. 5 Th. Königsberg 1841. pag. 409. — Livius, VII. 26; VIII. 16; — Florus, I. 19; — Gellius, IX. 11.

(3) Drumann W. I. c. I. Th. pag. 472, 481; II Th. 142, 150, 151.

(4) Kaprinai Steph. *Hungaria diplomatica temporibus Mathiae*. p. I. et II. Vinbobonæ 1767—1771, pag. 336 ș. c.

(5) Bonfinius Ant. *Rerum Hungaricarum decades libris XLV comprehensæ*. edit. VII. Lipsiae 1771 pag. 432—433 și 526—531.

(6) Conf. Benkő Ios. *Transilvania*, p. I. edit. 2. Claudiopoli. 1834, pag. 177—182 și 559—571.

De și D. Cantemiră ne spune, că Urechiescii se trăgiau din Corvinii, totuși scapă din vedere a ne arăta și modul cum se consângenia familia Urechiescilor cu familia Corvinilor din Ungaria. Asemenea nu ne precizează nici timpul când, nici locul pe unde au venit Urechiescii din Ungaria în Moldova. Cum-că ei n'au venit nici de-adreptul din Transilvania, nici pe timpul regelui Matei Corvinul, acesta rezultă parte din considerarea, că Corvinii Ungariei, cu moșiile sale, nu erau vecini cu Moldova, parte iarăși de acolo că Urechiescii erau acu în Moldova pe la începutul secolului al 15-lea, adică înainte de înălțarea lui Matei Corvinul pe tronul Ungariei și mai înainte de luptele lui cu Românii Moldoveni.

Corvinii Ungariei își aveau moșiile familiare în partea mîdidiuală a Transilvaniei și spre mîdinopte de la Valea Hațegului. Aicea însă să-i fi adus Sigismund, regele Ungariei de la 1387—1437, și a-nume din «ținuturile transalpine», adică din Oltenia (1). Deci, după Bonfiniū, lăganul primitiv al Corvinilor din Ungaria să nu fiă fost Transilvania mîdidiuală apusenă, ci Oltenia. Aici dară, în Oltenia, trebuie să căutăm și lăganul familiei Urechiescilor din Moldova, pentru că ea era consăngenă cu Corvinii Ungariei, după cum pretinde D. Cantemiră.

Cum-că afirmarea lui D. Cantemiră nu este lipsită de adevăr, credem că rezultă și din considerarea, că tocmai în Oltenia, în lăganul familiei Corvinilor, există mai multe moși care poartă numele de *Urechie*. D. Frundescu ne spune (2), că în România, Muntăna, în județul Mehedinți se află două locatități, una cu numele «*Cotul lui Urechie*» și alta «*Stîubeul lui Urechie*»; în județul Gorjă există o comună cu numele «*Urechiescii*», în județul Dolj un cotun «*Urechiescii*», și în județul Rîmnicul-Sărat sunt două cotine și o comună cu numele «*Urechiescii*». În România Moldavă întîmpinăm iarăși mai multe localități cu numele «*Urechie*». Așa găsim în județul Putnei două sate «*Urechiescii de jos și de*

(1) Bonfinius, l. c. pag. 432—433.

(2) Frundescu D. Dicționar topografic și statistic al României, București, 1872 pag. 501.

susă», în județul Némțu unu cotunū «*Urechienii*» și în județul Iași o locuință izolată, numită *Urechie*.

Șirul acestor localități ne arată lămurită direcțiunea ce a apucat-o familia Urechiescilor în răspândirea sa; că adevărat a plecat din marginea cea mai apusă a Olteniei și a ajuns, înaintându-și încetul cu încetul totu pe sub pōlele Carpaților, până sub muntele Ceahlăului.

Mironu Costinū (1), Ianachie Văcăresculu (2) și B. P. Hasdeu (3) ne spun, că Oltenia și Valea Hațegului au fostu lēgănulū națiunii Române. Urma dară firesce, ca totu de aici să se fiă răspânditū mai departe și familia Urechiescilor.

Deci, decă luămū în considerare, că primele și cele mai nobile și mai puternice colonii romane au tostū aședate prin Oltenia, prin Transilvania mēdiuālă apusă și prin Temeșana de astă-zi; decă luămū în băgare de sēmă, că lēgănulū primitivū alū Corvinilor din Ungaria a fostu Oltenia, și decă privimū și la localitățile cu numele de *Urechie* de pe sub pōlele Carpaților : apoi trebuie să mărturisimū, că nu putemū a nu primi de întemeiată afirmarea lui D. Cantemirū, că familia Urechiescilor se trage din Corvinii, și anume : orī de-adreptulū din familia primitivă a Corvinilor Romani, aședați prin Oltenia, după cum sēmēnă a resulta din *șirulū* localităților cu numele Urechia, — orī din Corvinii Ungariei. Și într'unu casū și în altulū, nu încape indoială, că familia Urechiescilor este una din cele mai nobile și mai vechi familii curatū romănesci.

III.

URECHIESCII IN ISTORIA.

În documentele ce le-amū pututū consulta până acum, amū aflatū familia Urechiescilor în Moldova figurându printre boierii țerii pe

(1) Mironu Costinū «*Letopisițile Moldovii*» ediț. I. tom. I. pag. 29 și 31.

(2) Văcărescu I. *Observații asupra regulilor gramaticii romănesci*, Rîmnicu 1787, în cuvîntul de închinare.

(4) Hasdeu B. P. *Istoria critică a Românilor*, t. I. București, 1875, pag. 305 § 88.

la începutul secolului al 15-lea, când s'îmănă să fiă jucat ōre-care rol politic sub domnia lui Alexandru cel Būn ū a urmātorilor ūi ūi Iliaū ū Stefanū (1).

În jumātatea a doua a secolului al 15-lea ū în jumātatea din-tēiū a secolului al 16-lea n'amū datū pānā acum de urme de fa-milia Urechiescilorū nicī prin urice, nicī prin cronicile cunoscute. Abia în jumātatea a doua a secolului al 16-lea, pe la finea lui, gāsimū familia Urechescilorū earā-ūi pe scena politicā.

Însā-ūi cronica lui Grigoriū Urechīe ne spune. (2) cā Aronū Vodā celū cumplitū (1591—1595) a pus pe la anulū 1592 pre unū Urechīe Logofētū mare în loculū lui Trotuūanū, cāruia ū, tāiase capulū, dim-preună cu alūi, învinuindu-ū cā sunt înūeleūi cu capi rēscōlei ce Orheenī ū Sorocenī o organisaserā în contra lui.

Acestū Urechīe, logofētū mare, a fostū ūi locoūitorū domnescū. Aronū Vodā l-a fostū lāsātū în Iaūi «ca sā-ūi pāzēscā scaunulū» atuncia, cānd dupā detronarea sa d'intēiū plecase la Constantinopole, ca sā-ūi drēgā trebile domniei. Această favōre domnēscā însā n'a fostū în stare sā corumpā inima nobilā a marelui Logofētū Urechīe ū sā-lū atragā în partea sa. Logofētulū Urechīe era multū mai patriotū, mai iubitorū de dreptate ū mai cu milā pentru ūerā, de cātū sā se facā unēlta unui Domnū tiranū, cāruia nu-ū pēsa de alta nimicā de-cātū numai de interesele sale particulare. În prima sa domniā scurtā Aronū Vodā se distinsese numai prin «morūi ū rēutāūi ū jafurī ce le făcea», încātū din cauza acēsta a fostū ūi detronatū. Dēcā pun-gile de bani ale lui Aronū Vodā aū pututū astupa urechile Turci-lorū, ca sā nu audā plāngerea ūerii, ū ū-aū procuratū din noū dom-nia, încă pānā a nu ajunge la Constantinopole, apoi onorurile ū favorurile lui n'aū reuūitū sā adōrmā consciinūa curatā a marelui logofētū Urechīe, ū sā-lū facā complice la fārādelegile lui. Urechīe, surprinsū cu înspāimintare de întōrcerea neaūeptatā a lui Aronū Vodā, s'a lepādatū de locoūitoria domnēscā, a pārāsītū în grabā Iaūi, a trecutū rāpede Nistrulū ū s'a retrasū în Polonia, la cei-l-alūi

(1) *Letopisiūile Moldovīi*, edit. I. pag. 206—208.

(2) *Letopisiūile Moldovīi* ediū. I. l. c. pag. 206.

boierii pribegii, spre a delibera împreună, cum să scape biata țără de tirania lui Aronă Vodă Cumplitulă.

Țăta cum ne istorisesc însuși Gregoriu Urechie în cronica sa, cap. XXXII, această întâmplare :

«Atunci Aronă Vodă a trimisă înainte pe Oprea Armașulă să prindă pe o samă de boierii și să apuce scaunulă țării. Că după obiceiulă lui celă cumplită, cumu'și era învățatū, nu se apucă de alta, ci socoti câte răutăți n'a împlinită în domnia d'întăiū, să le împlinască la a doua domniă. Îndată aū răpeditū pe credinciosulă său Oprea vel Armașū cu cărți și cu isvodū, anume de boierii căți era săi omōre, săi prindă, săi ție la închisōre, până va veni și elū la scaunū. Dēcă a venitū de olac Oprea vel Armașū, dupa învățătura domnu-sēū, aū intratū sēra în Iași, și nici la gasdă nu mērse, ci la odăile dărăbanilorū celorū Unguresci în curte aū mersū, și nōptea a venitū la gasda lui *Urechie* logofetulă, care ilū lāsase Aronū să păzescă scaunulă, și 'ia arētātū porunca domnu-sēū. Iară *Urechie* Logofetulă, unde auđi de numele lui Aronū, cum a dobânditū așa de grabă domnia, s'a spăimētatū, și se mira cum a face să hălăduiască, să nu'i mai fiă a se vedere cu Aronū Vodă. Aū datū răspunsū Oprii Armașului, dīcēndū : «Acestū lucru cu bucuriă primescū, și suntū gata să slujescū domnului nostru ; numai să fiă cu taină, să nu scie nime că ai venitū, până vomū oblici pe toți, pre căți suntū scriși în isvodū, și'i vomū prinde, cari de pe unde vorū fi. Să nu cumva (să) smintimū să oblicescă, să fugă.» Și cu aceste cuvinte s'a înșelatū Oprea, și s'a aședatū iarū la odăile dărăbanilorū Unguresci, într'acea nōpte și a doua di până în sēră. — Înțelgēndū *Urechie* logofetulă de venirea lui Aronū Vodă și de porunca ce trimisese prin Oprea Armașulă, nu cuteză să'lū aștepte în țără sciindū cătă grōză și răutăți făcuse mai înainte în domnia d'întăiū, și cum a doua oră mai de mare casne se va apuca. Ce dēcă s'a aședatū Oprea la odăile dărăbanilorū, aflāndū *Urechie* vreme și cale deschisă de a se depărtare și de a eșire din țără, a învățatū pe gasda sa cine va întreba a doua di de dēnsulă, să spue că s'a dusū a casă, la Cărligătură. Atunci și nōptea, tōtă nōptea și diua a doua di tōtă

diua fugindū, a trecutū pe la Soroca în țera Leșescă. Iarū a doua di sera, Oprea Armașulū, a mersū iarū la gasda lui *Urechie* Logofētulū să se sfātuască, și nu 'l-a aflatū; decī a vĕdutū că 'l-a înșelatū. Îndată a chiămatū pe alți carī s'aū întâmplatū acoloa și a răpeđitū cu cărți în tôte părțile să prindă marginile. Iar decă aū înțelesū că *Urechie* a trecutū Nistrulū și s'a depărtatū, n'a mai avutū ce-ī face, ci s'a aședatū de a ținutū scaunulū până la venirea lui Aronū Vodă. Iară *Urechie* decă a trecutū Nistrulū, îndată a mersū unde era alți boierī pribegī de aū așteptatū sfârșitulū lucrului.»

Acu se nasce întrebarea, care era numele de botezū alū acestui *Urechie*, Logofētū mare subū Aronū Vodă celū cumplitū? Să ne aducemū aminte, că cronica lui Grigoriū *Urechie* ne spune, după cumū amū vĕdutū mai susū, că *Urechie*, marele Logofētū de sub Aronū Vodă a fostū pribegitū în Polonia la cei-l-alți boierī pribegī. Boierī pribegī în țera Leșescă, carī se duseseră într'acolo dimpreună cu Petru Șchiopulū (25 Iuniū 1574 — 17 Februariū 1580, și 17 Octomvre 1583—Aprilie 1591), erau între alți Stroiciū Logofētulū, Simionū Stroiciū, Andrei Hatmanulū și «Ieremia Movilă Vorniculū cu fratele seū Simionū Paharniculū, ce aū eșitū la domniă amĕndouī mai tardiū(1).» La aceștia dară s'a fostū dusū și *Urechie* Logofētulū.

Ca domnū în Moldova a venitū Ieremie Movilă cu ajutorulū Polonilorū în primă-vĕra saū în vĕra anulū 1595.(2) Elū a domnitū până în anulū 1606.(3) Era lucru prea firescū ca Ieremie Movilă, în domnia sa, să-și alĕgă boierii curții sale dintre ōmenii carī aū fostū pribegī cu dĕnsulū în țera Leșescă. Și întru adevĕrū, uricele ce le cunōscemū de la Ieremie Movilă, ne arĕtă pintre boierii cei mari numele acelorū boerī pe carī cronica lui Grigoriū *Urechie* ni'ī amintesce ca pribegī în țera Leșescă. Așa întĕmpinămū pre Lupulū Stroiciū ca mare Logofētū, pe frate-seū Simionū Stroiciū ca Vistiernicū

(1) *Urechie* Gr. în *Letop. Mold. ediț. I. t. 1. pag. 205.*

(2) Mironū Costin în *Letop. Mold. ediț. I. t. 1. pag. 216* — Șincaiū G. *Cronica romĕnilorū, Iași 1853 t. 2 sub anulū 1595 pag. 260.*

(3) Hasdĕū B. P. *Archiva ist. a Rom. t. 3, pag. 77.*

și pe Urechie ca mare Vornicū de țera de josū. (1) În aceste urice însă Urechie este numitū și cu numele său de botezū; elū se chiăma *Nistur*.

Sub numele de *Nistur* (Nistor, Nestor) Urechie, Vornicū de țera de josū, 'lū întēpināmū într'unū actū privatū din 1 Octombrie 1599 (2); într'unū uricū de la Ieremie Movilă din 15 Martie 1606 (3); într'altū uricū de la Ieremia Movilă din 2 Aprilie 1606 (4); și încă într'unū uricū totū de la Ieremie Movilă din 12 Maiū 1606 (5); iarū sub simplulū nume de «Urechie, mare Vornicū alū țerii de josū», adecă fără numele de botezū *Nistur* 'lū găsimū într'unū uricū de la Ieremie Movilă din 3 Iuliū 1604 (6); și într'unū raportū alū mitropolitulū Anastasiu cătră domnū, din 6 Iuliū 1610 (7).

Acestū *Nistur* Urechie a rămasū mare Vornicū de țera de josū și sub urmașulū lūi Ieremie Movilă, adică în domnia frăține-sēū a lūi Simionū Movilă (Iuniū 1606—Iuniū 1607), după cumū ne încredințāmū dintr'unū uricū de la acestū domnū, din 10 Martie 1607 (8). Orī de a rămasū *Nistur* Urechie mare Vornicū de țera de josū și sub următorīi domnī din familia Movilescilorū, adică sub Michaiū Movilă (Iuniū 1607—Ianuariū 1608) și sub Constantinū Movilă (Ianuariū 1608—Iuliū 1612) (9), acēsta nu o putemū sci, de ore-ce n'amū avutū la îndemână destule urice din domniele acestorū domnī, în carī să fiă fostū înscriși și boierīi din aceste două domnī. Este însă fōrte probabilū, că *Nistur* Urechie a fostū printre boerīi cei mari ai lūi Constantin Movilă, feciorulū lūi Ieremie Movilă, caci Mironū Costinū ne spune (10) că, apropiindu-se Ștefanū Tomșa de țeră

(1) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 3. pag. 74

(2) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 1 p. 1. pag. 46—47.

(3) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 3 pag. 70—72.

(4) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 3 pag. 74.

(5) Melchisedec, cronica Romanulūi, Bucurescī, 1874 pag. 30.

(6) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 1. p. 1 pag. 77.

(7) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. tom. 1 p. 1 pag. 22—23.—Conf. Melchisedec : Cronica Hușilorū, Bucurescī, 1869 pag. 93.

(8) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 3 pag. 74.

(9) Hasdēū B. P. Archiva ist. a Rom. t. 3 pag. 77—78.

(10) Letopisițele Moldovei, ediț. I. t. 1 pag. 229.

cu domnia, «Constantin Vodă cu mumă-sa și cu frații săi au purcesu la Leși, și cu câți-va din boeri, între cari era și *Nistur Urechie*, tatăl lui Grigoriu Urechie, care s'au pomenit că au scrisu Letopisișul țerii până la Aronă Vodă.»

Prețiosă mărturiă! Ea ne arată pre Nistur Urechie nu numai ca pre un boer de casa lui Ieremie Movilă, ci și ca tată al lui Grigoriu Urechie, al cronicarului nostru!

Constantin Movilă cerea de la Leși ajutor în contra lui Ștefan Tomșa. Regele Sigismund III (1587-- Aprilie 1632) nu 'i-a putut da, ca tătâne-său lui Ieremie Movilă, ajutorul cerut, fiind încurcat pe atunci în război cu Moscalii. Ștefan Potochi însă, cumnatul lui Constantin Movilă, a strins oște de prin cetăți și de pe la consăngenii săi, și chiar în contra vlei regelui a purcesu cu Constantin Vodă în Moldova. *Nistur Urechie*, ca bărbat pătit, matur și înțelept, sfătuia pre Constantin Movilă și pe cei-l-alți boeri pribegi să nu meargă în Moldova, «dicându să lase să se mai vechiescă domnia lui Ștefan Vodă, că acum fiind domnia nouă, moldovenii sunt din hire pururea la domnia lacomi, ce nu s'a ascultat sfatul lui Urechie Vornicul, cum mai mult în lume sfaturi bune la domni nu se ascultă, ci apoi vin la primejdiă și ei și casele lor».(1)

După nenorocita bătălie de lângă Prut, la Cornul lui Sasu, Constantin Movilă a fost prins, și curându 'și-a perdut viața, iar feciorul său Alexandru și Ștefan Potochi au fost trimiși de Ștefan Tomșa la Constantinopol; cei-l-alți boeri câți au venit cu oștea în Moldova, pe toți 'i-a omorât Ștefan Tomșa, «numai *Nistur Urechie* n'a vrut să vină, ci a rămas în Camenița» pe lângă domna lui Ieremie Movilă.

În țera Leșescă a petrecut Nistur Urechie vr'o trei ani de zile. Înțelegându însă că Moldovenii nu sunt îndestulați cu domnia lui Ștefan Vodă Tomșa, și că boerii țerei se rădică asupra lui, a îndemnat pe domna lui Ieremie Vodă Movilă, ca să înduplece pe gi-

(1) Miron Costin în Letop. Mold. edit. I. t. 1 pag. 230.

nerii seî, pe Vişnovetchi şi pe Cnézulă Coreţchi să vină cu oşti asupra lui Ştefan Tomşa, căci acumă «domnia» nu mai era «nouă» şi împrejurările deveniseră mai favorabile, prin urmare şi reuşita mai sigură.

În anul 1615 a plecată dōmna lui Ieremie Movilă d'împreună cu ginerii seî în contra lui Ştefanū Tomşa, ca să aşede în domniă pre fiulū seū celū mai micū, pre Bogdanū. La Tătăreni s'aū întelnită ambele oşti duşmane, şi incingēndu-se la bătăliă, aū invinsū Movilescii. Auđindū Stefanū Tomşa de risipa oştii sale- a fugitū în țera Românescă. Dōmna lui Ieremie Movilă şi fiulū seū Bogdanū aū cuprinsū Iaşi şi s'aū aşedatū de domniă. Arētāndu-se bune sfaturile lui Nistur Urechie, elū se făcu acumū sufletulū întregii domniri. «Divanurile tōte era prin Nistur Urechie, dice Mironū Costinū(1), şi s'aū trăgānatū acea domniă mai până la unū anū.»

Întelegēndū împărăția turcescă de aceste turburări, a detronatū pe Ştefanū Tomşa şi a datū domnia lui Radulū Vodă, domnulū țerii Românesci. Venindū acesta cu ōste turcescă asupra Leşilorū, le-a datū sfatulū să fugă până ce nu se apropiă Turcii de Iaşi. Leşii însă, semeţi, n'aū ascultatū acestū sfatū, ci aū părăsitū Iaşi cāndū ōstea turcescă era acu în apropiere. Întelegēndū Turcii de fuga Leşilorū şi alū noulū pretendentū la tronū d'împreună cu toţi boerii seî, s'aū luatū după dēnşii şi 'i-aū ajunsū la Drăcşani în ținutulū Hârlăului. Curēndū aū spartū tōtă ōstea leşescă, care era abia de vr'o 600 de ōmenī, şi aū prinsū vii pe dōmna lui Ieremie Movilă, pe feciorulū ei Bogdanū, pe cnēzulū Coreţchi, şi o samă de boeri. «Pe boeri pe toţi 'i-aū scosū Radulū Vodă de la Schindirū Paşa, câţi era prinşi, dice Mironū Costinū(2), iarū pe dōmna, pe feciorulū ei Bogdanū şi pe Coreţchi 'i-a trāmisū Schindirū Paşa la împărăția.

Nistur Urechie sēmēnă să fiă scăpatū viū din acēstă bătăliă şi să fiă trăitū apoi retrasū, căci într'unū uricū de la Radulū Vodă, datū în Iaşi în 19 Februarīū 1617 ca răspunsū dregătorului, şoltuzului şi

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. 1. pag. 233.

(2) Letop. Mold. ediț. 1 t. 1 pag. 234.

pârgariloră din Têrgulă Frumosă, la tênguirea loră iu contra Vorniculă Urechie și a mănăstirei Sêculă pentru încâlcarea unoră proprietăți pretinse municipale, Radulă Vodă vorbește despre Urechie «*ce aă fostă Vornică*», și apoi 'lă aduce și ca martoră, dîcendă : «Deci Vorniculă Urechie dîce c'aă fostă dată acea mără și acea casă și acelă locă de odae, de Ieremie Vodă, Gugei.... (apoi) frăține-seă Mogăldiă.... (și) Mogâldea monastirei Sêculă.» (1)

Din câte s'aă dîsă mai susă se vede, că Nistur Urechie a fostă «omă de casa lui Ieremie Vodă Movilă», și că adese ori, la nevoi grele, a aflată asilă în țera Leșescă. Casa lui Ieremie Movilă era înconsângenită cu cei mai de frunte magnați ai Poloniei. Aceste împrejurări ușoră ne esplică de ce Nistur Urechia Vorniculă a primită de la regatulă Poloniei indigenatulă la anulă 1607 «pentru bunele sale intențiuni cătră acestă regată.» (Ureki Ian Nestor, dwornik wołoski, dla swojej ku Rzeczypospolitej polskiej przychylnosci, udarowany indygenatem r. 1607).» (2)

Nistur Urechie a avută de soție pe Mitrofana, fata lui Toader Iora (3). Ei aă fostă fôrte religioși. Religiositatea loră se pôte cunosce de acolo, că în anulă 1604 aă zidită mănăstirea Sêculă, și în Augustă 1607, aă depusă acolo piciorulă sântului Ion Botezătorulă, aflată în Constantinopole (4).

Nistur Urechie a mai zidită și în Iași biserica sântei Vineri, adecă a sântei Paraschive, după cum ne încredințămă dintr'ună înscrisă dată de călugăriă de acolo la anulă 1614 lui Mitrofană, episcopului de Romană, și dintr'ună urică de la Mironă Vodă Bărnovschi, din 16 Ianuariă 1628 (5).

Cândă a murită Nistur Urechie, acêsta n'amă putut'ă afla. Desulă că atâtă Nistur Urechie, câtă și soția sa Mitrofana, suntă în-

(1) Hasdău B. P. Archiva istor. a Rom. t. 1 p. 1 pag. 13—14.

(2) Herbarz Polski, Lwów, 1855, t. II. pag. 162. — Conf. Engel : Geschichte der Moldau u Walachey I. Th. pag. 68.

(3) Hasdău B. P. Archiva istor. a Rom. t. 3. pag. 70—72.

(4) Cogălniceanu M. în Letop. Mold. edit. I. t. I. pag. X și XXIV sub No. I.

(5) Melchisedecă, Chronica Romanului, Bucuresci, 1874 pag. 245—246; — Hasdău : Archiva istor. a Rom. t. I. p. 1. pag. 175—176.

gropați în mănăstirea Săcului, unde s'arū puté afla și anulū morții, decă mai există pétra lorū mormintală.

IV

GRIGORIŪ URECHIE

Căți fiī a avutū Nistur Urechie, acēsta încă n'amū aflatū în is-vórele ce ne-aū statū la dispozițiune. Atâta scimū din cronica lui Miron Costinū (1), că Nistur Urechie a avutū de fiū pe *Grigoriū Urechie*, care... a scrisū Letopisețulū țerii până la Aronū Vodă.

Cândū anume s'a născutū Grigoriū, încă nu scimū până acum.

Despre studiile lui scimū fórté puținū, atâta câtū ne spune Miron Costinū la finea precuvintării de la poema sa scrisă leșesce sub titlulū : «Descrierea Moldovii și a Țerii Romānesci (2), adecă că Grigoriū Urechie «a învățatū literatura în scólele polonesci.» A învăța «literatura» nu însămnă a face studii elementare, ci superióre. Decī Grigoriū Urechie trebuie să fiā avutū studii mai sistematice și mai înalte de câtū mulți din conaționaliī sēi contimpuranī. Cândū însă a învățatū Grigoriū Urechie literatura în șcólele polonesci, și unde anume, acēsta nu nī-o spune Mironū Costinū. Acēstā afirmare a lui Mironū Costinū sēmānă a fi deplinū adevărată, decă considerām că Nistur Urechie, tatălū lui Grigoriū, a petrecutū de multe orī și timp mai îndelungatū în Polonia, și că a primitū chiarū și indigenatulū regatului leșescū. În răstimpulū petrecerii în Polonia a lui Nistur Urechie, trebuie să fiā studiatū acolo și fiulū sēu Grigoriū Urechie, așa dară, saū pe la finea seculului alū 16-lea, saū pe la începutulū seculului alū 17-lea. Acēsta ne înduplică a presupune, că Grigoriū Urechie s'a născutū camū în ultimele decenii ale seculului al 16-le.

Cându a venitū Grigoriū Urechie din Polonia, în țēră, cândū a începutū a lua parte la afacerile publice, și ce rolū politicū a jucatū elū dintru începutū, încă nu ne este cunoscutū până acumū. Atâta sēmānă a fi adevăratū, că precum Nistur Urechie, așa și fiulū sēu

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 229.

(2) Hasdău B. P. Archiva istor. a Rom. t. I, p. 1. pag. 160.

Grigoriu să fiă rămasă devotați familiei Movilescilor. Căci venind în ziua ora la domnia Moise Movilă (1630—1631), feciorul lui Simion Movilă, aflăm printre boierii lui ca Spătariu pe un *Urechie*.

Acest Spătar *Urechie*, după detronarea lui Moise Movilă, înțelegându că a căpetat domnia a doua ora Alexandru Iliășu (1631—1632), a purcesu la Constantinopole împreună cu «fruntea totă din boieri» (1), ca să mijlocască depărtarea de la domnia Moldovii a lui Alesandru Iliășu. Această deputațiune nu și-a ajunsu scopul. După multe și diferite presiuni din diferite părți, boierii au trebuit să primască în fine ca Domnă pe Alesandru Iliășu. Acesta însă, după ce s'a aședat cu domnia în Iași, n'a putut uita pira boierilor asupra sa și și-a propus ca să omcre pe o sémă dintre dênșii, «alesu pe Vasile Lupulă Vorniculă, și pe Cehană Vorniculă, și pe Savin Hatmanulă, și pe Bohuşu Visterniculă, și pe *Urechie* Spătarulă (2).»

Înțelegându boierii de propusurile lui Alexandru Iliășu, au sculat țera asupra lui și asupra Grecilor, cari erau pe lângă el și țineau cu dênșul, și l-au necesitat ca să părăsască domnia și să purcedă îndată la Constantinopole, iar în locul lui la domnia au pofțit boierii pe Barnovschi Vodă, a doua ora. (1632—Iuniu 1633).

Numele de botez ală acestui *Urechie*, Spătară pe la anul 1631 și 1632, nu ni-lu spune Mironă Costin în cronica sa. Urice din acestu răstimp, în cari să figureze boierii țerii, încă nu am avut la dispozițiune, ca să putem constata numele de botez ală acestui *Urechie* Spătarulă. Atâta însă credem, că nu pôte fi îndoială, că acestu *Urechie* Spătarulă din anii 1631 și 1632, n'a fostu identicu cu Nistur *Urechie*, mare Vornicu de țera de josă. Această neidentitate se probază cu următoarele considerări :

1) Nistur *Urechie* trebuia să fiă fostu în etate acu pe la anul 1591, cându se făcuse Logofet mare. Așa dară, nu prea este de presupusă că aru mai fi fostu trăit încă și pe la anul 1632.

2) Nistur *Urechie* era *Vornicu mare de țera de josă* sub mai mulți

(1) Mironă Costin, în Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 263.

(2) Mironă Costin, l. c. pag. 264.

domnitori. Vornicia mare era în Moldova a doua tréptă în boieria mare a țerii, pe cându Spătăria mare era abia a șéptea tréptă, după spusa lui Grigoriu Urechie (1), iarú după đisa lui Mironu Costinú (2), a șéseca tréptă. Așa dar nu este de cređutú că Nistur Urechie, chiarú de arú și fi fostú trăitú pe la anulú 1631 și 1632, arú fi primitú sub domnia lui Moise Movilă să ocupe în boieria o tréptă multú mai inferióră de câtú aceea, în care fusese în timpul lui Ieremia Movilă, moșulú, și în timpulú lui Simionú Movilă, tatălú lui Moise Movilă.

Deci, noi credemú că Urechie Spătariulú din ántéia domniă a lui Moise Movilă și din a doua a lui Alesandru Iliășú, nu este identicú cu Nistur Urechie. Dar cum se chiăma acestú Spătaru Urechie, vomú vedea îndată.

Să ne aducemú a minte că Urechie Spătarulú din 1631 și 1632 era menitú la mórte d'impreună cu Vasiliú Lupulú, cu Cehanú Vorniculú, cu Savinú Hatmanulú și cu Buhușú Visterniculú, tocmai pentru că între acești boieri era o comunitate de idei și de scopuri. Prin urmare, între dênșii trebuia să fiă esistatú și o amiciă personală mai intimă.

Dintre boierii destinați la mórte de Alesandru Iliășú, unulú a devenitú curéndú Domnú în Moldova. Acesta a fostú Vasiliú Lupulú (din primăvéra anulú 1634 până în primăvéra anulú 1653). Era dară lucru prea firescú ca elú, în domnia sa, să se încunjure cu deosebire de acele persóne, cari mai înainte avuseseră a suferi multe rele împreună cu dênșulú. Mărturisimú că până acum n'amú găsitú publicatú nici unú uricú de la Vasiliú Lupulú, înainte de 1638, prin care să putemú constata presința Spătarului Urechie de mai înainte printre consiliarii lui. Ínsă, decă nu suntemú în stare a invoca urice domnesci pentru acésta, apoi suntemú în posițiune de a aduce ca mărturiă autoritatea necontestată a lui Mironú Costinú. Acesta, vorbindú despre nunta ficei lui Vasiliú Lupulú cu Ragivilú,

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 104.

(2) Hasdeu B. P. Archiva istor. a Rom t. I. p. 1. pag. 170.

principele Litvei, în anul 7153 (=1645), dice(1) că «multă vreme s'a frământat acestu lucru în sfat, și câți-va apăra acestu lucru să nu fiă, alesu Toma Vorniculă și Iorgachi Visterniculă. . Iară Toderășcu Logofetulu și Urechie Vorniculă sta asupra acestei nunte să se facă.»

Iată și aici unu Urechie, însă totu fără indicarea numelui de botez, dară acu, pe la anul 1645, nu mai multu Spătariu ca pe la anii 1631 și 1632, ci *Vornicu*!

Noi credem că Urechie Spătarulă din 1631 și 1632, și Urechie Vorniculă din 1645 este totu aceeași persoană, numai că în domnia lui Vasiliu Lupulă înaintase în boieria, din Spătariu devenise Vornicu, din trepta a șeptea, sau a șeslea se suise în trepta a doua.

Admițându această identitate în persoană, numele de botez al lui Urechie Spătarulă din 1631 și 1632, și Vorniculă din 1645, îl aflăm îndată fără de nici o îndoială.

Cunoscem unu uricu datat cu unu an mai înainte de nunta fiicei celei mai mari a lui Vasiliu Lupulă, adică din 18 Septembrie 1644(2). Prin acestu uricu «Toderășco vel Logofetă, i *Gligorie Urechie vel dvornic dolnei zemli* (adecă : Vornicu de țera de jos), i Ștefană vel Armașă, i Toderășco, i Constantină Ciogolea, i Neanulă, i Crăstea Cămarariu, i Pană Caceaună Staroste de neguțători și alți boieri mulți» adevăresc că Statie marele Vameșă, a făcutu unu schimbă cu Alesandra, fata Fotesei.

Dintr'acestu uricu credem că rezultă fără de nici o îndoială, că Urechie Vorniculă, despre care dice Mironă Costină că era pentru nunta fiicei lui Vasiliu Lupulă cu Ragevilă, principele Litvei, se cheama cu numele de botez «*Gligorie*» sau *Grigoriu*, și că era Vornicu de țera de jos. Prin urmare, și Urechie Spătariulă din 1631 și 1632, ală căruia nume de botez îl retace Mironă Costină în cronica sa, ca și pe ală lui Urechie Vorniculă din 1645, totu «*Gligorie*» sau *Grigoriu* s'a chemat, fiindu ambii aceeași persoană, după cum am arătat mai sus.

(1) Letop. Mold. edit. I. t. I. pag. 284.

(2) Hasdeu B. P. Archiva istor. a Rom. t. I. p. 1. pag. 120.

Asemenea sperăm, că din câte am spus mai sus urmează mai departe, că acestu «Gligorie» sau Grigoriu Urechie, Vornicu de țera de jos, n'a fostu altul de câtu numai fiul lui Nistur Urechlă, și prin urmare acela despre carele dice Miron Costin că «a scrisu Leatopisețul țerii până la Aron Vodă».

După anul 1645 încoace Grigoriu Urechie n'a rămasu multu timp Vornicu de țera de jos, căci pe la anul 7158 d. z. l. sau 1650 d. Cr., elu nu mai era Vornicu activu de țera de jos, ci Georgiu Ghica, care mai pe urmă a devenitu și Domn în Moldova (1).

De aici se vede, că Grigoriu Urechlă ori că s'a retrasu de bună voiă din Vorniciă, ori că a muritu curându după anul 1645. Căci noi nu putem presupune, că Grigoriu Urechie a *fostu scos* din Vornicie, pentru că spre acêsta trebuia sau să fiă comisă vre-o crimă ordinară, sau să fiă făcutu ceva ce i-ar fi perditu încrederea lui Vasiliu Lupul. În ambele cazuri, lucrul fiindu gravu și memorabilu, cronicarul contimpuran și continuatorul cronicel lui Grigoriu Urechie, Miron Costin de bună sémă că ar fi fostu însemnatu acêsta.

Miron Costin nici de mórtea lui Grigoriu Urechie nu amintesce nimic, lucru care ne face a presupune, că ea s'a întâmplat în modul cel mai normal, fără de nici un sgomot. Noi presupunem mai departe, că Grigoriu Urechie, chiar în casul când s'a retrasu de bună voiă din Vornicia cea mare de țera de jos, a făcut'o acêsta, sau din cauza bătrânețelor sale, sau din cauza vre unei bôle de care suferia, și că curându după acêsta a și muritu.

Mórtea lui Grigoriu Urechie o punem între anul 1645 și 1650, una pentru că pe la anul 1650 Grigoriu Urechie nu mai era Vornicu mare de țera de jos, ci George Ghica, și alta pentru că Miron Costin nu ni amintesce nimic despre dēnsa în cronica sa, ceea ce de bună sémă că ar fi făcut'o, decât Grigoriu Urechlă ar fi fostu muritu după anul 1650 încoace. Este cunoscutu din chiar mărtuirea sa (2) că Miron Costin, de la anul 1651 încoace a scrisu con-

(1) Miron Costin în Letop. Mold. edit. I. t. I pag. 295 și 336. — Conf. Uricul din 14 April 1652 din : Hasdeu B. P. Archiva istor. a Rom t. I. p. 2. pag. 190—191.

(2) Miron Costin în Letop. Mold. edit. I. t. I. pag. 295; 302; etc.

tinuarea cronicel lui Grigoriu Urechie nu ca mai înainte din isvóre leşesci şi din audite de pe la bētrāni, ci ca marturū ocularū alū evenimentelorū. Decī de s'arū fi fostū întēplatū mórtea unui bārbatū atātū de distinsū ca Grigoriu Urechie după anulū 1650 încóce, Miron Costin de bună sēmă că n'arū fi fostū trecutū cu tăcerea în cronică sa, ci arū fi fostū amintitū măcar în trecātū despre dēnsa.

Că Miron Costin n'a sciutū de anulū morţiil lui Grigoriu Urechie, este lucru fórfe esplicabilū, căci înainte de anulū 1651 elū n'a petrecutū în Moldova, ci în Polonia, şi tocmai pe timpulū când a trebuitū să móră Grigoriu Urechia, Miron Costin studia la şcōla din Bar din Ucraina (1); era aşa dară încă fórte tiner. Nesciinţa lui Miron Costin atātū despre anulū morţiil, câtū şi despre scrierile lui Grigoriu Urechie se cunósce chiar din cuvintele, cu care începe continuarea cronicel lui Grigoriu Urechie. Elū dice (2): «Până la cumplită a doua domniă a lui Aron Vodă este scrisū Letopiseţulū ţerii Moldovei de Urechie Vorniculū, începutū de la Dragoşū Vodă... Iară de la Aron Vodă scrisū nu se află, nici de alţiil, nici de Urechie Vorniculū, *orī că l'aū împiedicatū datoría omenēscă, mórtea*, care multe lucruri taiă şi să se obārşescă nu lasă, *orī că isvódele lui ce va mai fi scrisū de la Aron Vodă încóce, s'aū risipitū*. Decī de unde aū părăsitū Urechie, începemū noi cu ajutorulū lui Dumneđeū».

V.

TIMPULŪ CÂND ŞI-A SCRISŪ GRIGORIE URECHIE CRONICA SA.

a) Opiniunile de până acum.

După cunoscinţa nōstră, opiniunea învăţaţilor Romāni de până acum este, că Gregoriu Urechie a trăitū în secululū alū 16-le şi că şī-a scrisū cronică în deceniulū din urmă alū acestui seculū.

Celū d'intiū învăţatū Romānū care s'a rostitū în privinţa acēsta

(1) Miron Costin l. c. pag. 289.

(2) Miron Costin l. c. p. 215.

este *D. Cantemir*. El *dice* (1) că «Urechie a trăit și a scris pre vremile lui Aron Vodă Tiranul, într'a căruia domniă și sfârșitul istoriei sale face.»

Asemenea și *Niculaiu Bălcescu* *dice* (2), că «pe la sfârșitul acelui veac (adecă al 16-le) Vorniculă Grigorie Urechie scrise cronica sa de la Dragoșu Vodă până la a doua domniă a lui Aron Vodă (1313-1593).»

Mihaiu Cogălniceanu, în notița biografică ce o publică (3) despre Grigoriu Urechie, este mai circumspect, mai rezervat, nu-și spune de-a dreptul socotința despre timpul când a trăit și a scris Grigoriu Urechie cronica sa. Însă în realitate și M. Cogălniceanu este totu de părerea lui D. Cantemir și a lui N. Bălcescu; căci el *dice* : «Anulă nici ală naserii, nici ală morții sale nu-lă cunoscem, și în totu cursul letopisetului său nu-lă vedem pomenindu-se, dovədə orî-că *sîngură s'a ferit de o personală menționare* «orî că dedat cu totul studiilor și scrierii sale, elă *s'a ținut departe de întemplerile și trebile politice.*»

Episcopulă *Melchisedec* încă este de părerea predecesoriloră săi. Elă *dice* (4) că «de la finele vécului ală 16-le, literatura română ia unū sborū mai mare. Vorniculă Urechie scrie Letopisetulă, saū chronica țerii în limba română». Și mai la vale adauge : «*Pe la 1590, marele Vornicu Urechie a scris despre Domniă Moldovei și viața loră.*»

Totu într'acestă înțelesū scrie și Popfiu Iustin, *dicendū* (5) : «Sosimū acumū la mormentulū lui Grigoriu Urechie, *ronicariū Moldavū din capetulū seculului ală 16-le.*»

D. Iarcu, în opulū său : «Bibliografia chronologică română, saū catalogū generalū de cărțile române, ediț. 2. Bucuresci, 1873 pag. VII, sub anii : 1530 și 1595», măcarū că încurcă forțe reū lucrurile în privința autorului croniceī, totuși face pre «*Grigore Urechie mare ronicariū din capetulū seculului al 16-le.*»

(1) Cantemir D. Hronicul vechimii Romano-Moldovlahiei, Iași 1835. t. I. pag. 103.

(2) Magasinul istoric pentru Dacia, Bucuresci 1845, t. I. pag. 5-6.

(3) Letop. Mold. ediț. I. t. pag. X-XI.

(4) Chronica Hușilor, în apendice, pag. 31 și 36.

(5) Poesia și prosa t. I. Oradea-Mare, 1870, pag. 114 și 204.

Popu V. Gr. în opulă sêu : «Conspectă asupra literaturêi române și literatorilor ei, Bucuresci, 1875, pag. 46-47,» încă adoptă, fără cercetare, părerea predecesorilor sêi, și mai alesă pre cea mai greșită a lui D. Iarcu. Elă dîce în privința timpului scrierii : «La 1595 Vorniculă Grigorie Urechie, de origine Moldovênă, *începe a scrie* mai cu temeiă, într'o limbă curată română, istoria Moldovii de la Dragoșă (1354) până la a două domniă a lui Aaron Vodă (1594), dândă prin acêstă atătă de însemnată scriere o putere mare literaturêi nôstre și pûnënd, așa dîs, temelia istoriei Moldovei de la înființarea ei în principatū.»

Tôte socotințele de mai susă suntă numai curate afirmări, fără doveđi pentru sprijinirea loră. Ele sêmênă a se fi născută din considerarea, că cronica lui Grigoriă Urechie n'ajunge mai departe de eăt până la anulă 1594. S'a cređută așa dară, că Grigoriă Urechie de aceea n'a scrisă mai departe, pentru că n'a trăită mai multă, și ast-felă s'a acreditată opiniunea, că elă este scriitoră de la finea seculului ală 16^{lea}.

Dintre învêțații străini cunôscemă numai pre R. Roesler, care se rostescă în privința timpului, când 'și-a compusă Grigoriă Urechie cronica sa. Povestindă R. Roesler cu două trei cuvinte fundarea statului Moldovii, dîce (1) : «So Grigorie Urechi, der älteste (!) Chronograf der Moldau, *der im 17. Jahrhundert schrieb*, so Miron Costin im 18. (!) Jahrhundert » (Așa Grigoriă Urechie, celă mai vechiă (!) cronografă ală Moldovii, *care a scrisă în secululă ală 17*, așa Mironă Costină în secululă ală 18^{lea}. (!)). Afirmarea acêsta R. Roesler nu o întemeiăză pe nimică, ci o rostescă numai pe ghicite, după cum face elă adese-oră în opulă sêu citată. Cu astă dată însă a nimerită adevêrulă în parte în aceea ce privesce pe Gregoriă Urechie, nu însă și în ceea ce privesce pre Mironă Costină, căci acesta n'a trăită în -secululă ală 18^{lea}, ci în ală 17^{lea}. Despre acesta se scie că a fostă omorită în Romană în Decembre 1691. (2)

(1) Roesler R. *Römänische Studien*. Leipzig, 1871. pg. 316, conf. pg. 274.

(2) Niculaă Costină în *Letop Mold.* dit. I. t. 2. pg. 43.

b) Opiniunea noastră

Spre a răspunde cu temeiū și convingere la întrebarea : când a scrisū Grigoriū Urechie cronica sa? ne vomū ține strînsū de însăși cronica lui, de mărturisirile ce le face elū într'ênsa.

În cap 29 vorbesce Grigoriū Urechie despre domnia lui Iancu Vodă Sasulū (februariū 1580—1583), și apoi ȑice (1) între altele : «Multe lucruri spurcate făcea Iancu Vodă în domnia sa..... Acestea tôte neputêndū suferi boierii, mai virtosu Movilescii, Vlădica Gheorghie, Ieremie Vorniculū, *care mai târȑiū a fostū și Domnū*, și frate-sēu Simionū Paharniculū, și Hatmanulū Balica, s'aū slătuitū în taină ca să pribegēscă.»

Din aceste cuvinte rezultă fără de nici o îndoială, că Grigoriū Urechie 'și-a compusū cronica abia *după ce Ieremie Movilă a devenitū Domnū în Moldova*, căci numai într'acestū casū putē c'ce cu dreptū cuvêntū despre Vorniculū Ieremie Movilă, că «*mai târȑiū aū fostū și Domnū*». Domnū a devenitū Ieremia Movilă în Moldova în primăvêra saū în vêra anului 1595 și a domnitū până 'n Iuniū 1606. (2) În pasagiulū citatū, Grigoriū Urechie vorbesce și despre fratele lui Ieremie Movilă, despre Paharniculū Simionū Movilă, fără însă de a adauge ca și la celū d'întăiū, că și acesta s'a făcutū mai târȑiū Domnū în Moldova. Deci, din pasagiulū acesta, *singurū*, arū urma că Grigoriū Urechie și-a scrisū cronica după Septembrie 1595 și înainte de Iuniū 1606, căci în acestū din urmă anū Simionū Movilă s'a făcutū Domnū în Moldova. În realitate însă nu este așa. Ceva mai la vale, în cap 30 alū croniceī sale, Grigoriū Urechie descrie cele petrecute în domnia a dōua a lui Petru Șchiopolū (1583—1591), și apoi ȑice (3), că Petru Șchiopolū «s'a rădicatū cu fruntea boierilorū.... între cari era.... Ieremie Movilă Vorniculū, cu frate-sēu Si-

(1) Letop. Mold. edit. I. t. I. pag. 201—202.

(2) Mironū Costinū în Letop. Mold. I. c. 216; — Șincaiū G. Hronica Romānilorū, sub anulū 1595; — Hasdeū B. P. Archiva istor. a Rom. t. 3, pg. 77.

(3) Letop. Mold. edit. I. t. I. pg. 205.

mionu Paharniculă, *ce au eşut la domnia amândoi mai târziu....* şi au trecut prin Ţera Leşesă în Ţera Nemţescă.»

Acestu pasagiu îndeplineşte înţelesul celui de mai sus, şi face neposibilă concludsiunea ce s'ar fi putut face cu multu temei în virtutea pasagiului de mai înainte, că adică Grigoriu Urechie să-şi fiă scrisă cronica sa înainte de a deveni Domn «Paharniculă Simionu Movilă», adică înainte de Iuniu 1606.

Din pasagiul din urmă ne convingem că Grigoriu Urechie şi-a scrisă cronica sa chiar după domnia lui Ieremie Movilă, şi anume după ce a fost devenit Domn în Moldova Simionu Movilă. Simionu Movilă s'a făcut Domn în Iuniu 1606, şi a domnit până 'n Iuniu 1607. (1) Deci, Grigoriu Urechie trebuie să-şi fiă compusă cronica după Iuniu 1606. Dară când anume, încă totu nu scim din pasagele de mai sus. Să ascultăm dară mai departe mărturisirile lui Grigoriu Urechie, căci ele ne vor arăta şi mai precisu timpul compusului cronice!

În «Predoslovia» cronice sale, despre care afirmă cu puternice argumente B. P. Hasdău, (2) că a fost scrisă mai înainte de contestul cronice, Grigoriu Urechie ne spune următoarele (3) : «Eu Grigorie Urechie, care din mila lui Dumnezeu şi al (!) Domnului meu am fost Vornicu Mare, cu multă nevoinţă am cetit cărţile şi isvodele şi ale noastre, şi celor (!) străine, şi am aflat cap şi începătură moşilor, de unde au isvorit în ţeră, şi s'au înmulţit şi s'au lăţit.»

Din această mărturisire urmăză foarte lămurit, că Grigoriu Urechie şi-a scrisă «Predoslovia», prin urmare contestul cronice sale, abia după ce «a fost Vornicu mare.» După cum am demonstrat mai sus, pe la anul 1644 şi 1645 Grigoriu Urechie era încă în activitate ca Vornicu mare de ţera de jos. Urmăză dară, că el abia după anul 1645, după ce s'a fost retras din vorniciă, şi-a scrisă cronica, căci numai atunci pută dice cu dreptu cuvântu despre sine :

(1) Hasdău B. P. Archiva istor. a Rom. t. 3. pg. 77.

(2) Hasdău, l. c. t. 3. pg. 25. — Conf. Mironu Costin în Letop. Mold. t. I. pg. 323.

(3) Letop. Mold. edit. I. t. I. pg. 95.

«Eû care *amû fostû* Vornicû mare». Decî, după socotința noastră, Grigoriû trebuie să-și fiă compusû cronica sa nu mai înainte de anul 1645, căci întru acesta încă figurază ca Vornicû *activû* de țera de jos, dară nici mai târziu de anul 1650, căci după acestu an Grigoriû Urechîe sémênă a nu mai fi fostû cu trupulû printre cei vii, după cum ne-amû încercatû să probămû mai susû.

Sperămû a fi demonstratû în cele precedente, în modû necontestabilû, că în nici unû casû Grigoriû Urechîe nu pôte fi privitû ca scriitorû de pe la finea seculului alû 16^{lea}, după cum au credulû până acumû învățații români, ci de pe la mijloculû seculului alû 17^{lea}, și anume dintre anii 1645 și 1650.

VI.

ESTE GRIGORIÛ URECHÎE AUTORULÛ ADEVÉRATÛ ALÛ CRONICEI PUBLICATE SUB NUMELE SÊU?

Acéstă întrebare n'amû fi pus'o nici când, decă în timpulû mai nou nu s'arû fi ivitû scriitori cari să afirme contrariulû.

Celû d'întîiû care a aruncatû în publiculû învățaților o umbră de îndoială asupra autoriei lui Grigoriû Urechîe, este eruditulû nostru polihistorû B. P. Hasdêû. Acestû învățatû publicândû unû uricû de la Ion Vodă celû cumplitû din 9 Augustû 1572, în care figurază unû *Urechîe* ca uricariû, dice (1) în privința acestuia, în notă, următoarele : «De pe identitatea iscăliturêi se descopere că acesta este celebrulû Nestorû Urechîe, *adevêratulû autorû alû croniceî cunoscute sub numele fîrului sêû Grigoriû*».

Acéstă tesă n'a atins-o mai departe nici întărindu-o, nici retrăgendu-o, când cu doui ani mai în urmă, în anul 1867, a demonstratû (2) cu îndatinată erudițiune și agerime, cam din câte isvóre îndigene este compusă cronica lui Grigoriû Urechîe. Abia la cinci ani de dîle, în anul 1872, a revenitû asupra acesteî tесе, însă și

(1) Hasdêû B. P. Archiva istor. a Rom. t. I. p. 117.

(2) Hasdêû B. P. Archiva istor. a Rom. t. III pg. 22—28, § 3.

acum nu anume, ci mai mult în trecută. În diarul său «Columna lui Traian», anul III, (1872) No. 31 (131) pag. 274, B. P. Hasdeu a publicat un articol intitulat : «Cronicele României de M. Cogălniceanu». Într'acest articol eruditul B. P. Hasdeu dice : «*Insă adevăratul autor al croniciei, care era anume vornicul Nestor Urechie, iar nici deum fiul său, vornicul Grigoriu Urechie deși sub numele acestuia s'a divulgat redacțiunea făcută de cătră densus după isvodele părintelui său; adevăratul autor al croniciei scria înainte de anul 1600.*» Dreptă dovadă pentru această afirmare, eruditul B. P. Hasdeu aduce înainte, ca în trecută, un citat din «Hronicul Romano-Moldovlahiei» al lui D. Cantemir (tom. I, pag. 163), de cuprinsul : *Urechie (care Urechie?) a trăit și a scris pe vremile lui Aron Vodă Tiranul, într'a căruia domnie și sfârșitul istoriei sale pune*. Mai departe, eruditul B. P. Hasdeu face pre Grigoriu Urechie contimpuran cu D. Cantemir, dicend, că *Demetriu Cantemir trăia în Moldova în a două jumătate a seculului al 17^{lea}, adică în aceeași epocă cu însuși Grigoriu Urechie, fiul adevăratului cronicar.*»

Gr. G. Tocilescu, într'un articol : «Studie critice asupra cronicelor române», publicat în diarul «Columna lui Traian», Bucuresci, 1876, pg. 385—419, nu se ocupă cu discutarea întrebării : cine a fost adevăratul autor al croniciei? ci se mărginesce numai în a arăta opiniunile emise până atunci în privința acesta, dicend (pg. 395) : «*Aceeași cronică a lui Grigoriu Urechie se atribue de un tatăl său Nestor Urechie, de alții lui Miron și Niculai Costin.*» În nota ce o face sub (1), Gr. G. Tocilescu dice mai departe : «*Eruditul Hasdeu, care încă din 1867 exprimase dorința de a vedă publicate cronicile române cu variantele diferitelor manuscripte, contestă lui Grigoriu Urechie paternitatea croniciei divulgate sub numele său, invocând autoritatea lui Cantemir.*»

Erudițiunea profundă și autoritatea de care se bucură învățatul nostru polihistor B. P. Hasdeu, au făcut pre unii, ca fără de cercetare mai departe să primescă de adevăr chiar și o simplă afirmare a lui.

Aşa D. Iarcu, în opulă sǎu : «Bibliografia chronologică română», ediţ. 2. Bucureşti, 1873, pag. VII, scrie următoarele : «Vorniculă Nestoră Urechie, în juneţe Uricariă la Ionascu Vodă, Logofetă sub Aronă, Vornică în dăile Movilesciloră, celă mai vechiă cronicariă Moldoveană, scrie istoria Moldovei (1. descălicătore) de la Dragoşă şi până la Aronă Vodă (1313—1593). — Grigoriă Urechie, fiulă Vornicului, aşedă cronica tată-său într'o ordine sistematică. Acesta (!) a combătută ocările şi basmele lui Eustatie Logofetulă, lui Simionă dascălulă şi Mihaia Călugărulă, scriitori contimpurană, cari denegriseră originea română».

În citatulă acesta D. Iarcu afirmă pură şi simplu. fără de a proba, fără de a aduce înainte ună singură argumentă măcară, nici chiară isvorulă care l'a sedusă la aceste afirmări şi combinări lipsite de adevără.

Acăstă opiniune greşită, fără de a o supune unei critici, o adoptă şi V. Gr. Pop în opulă sǎu : «Conspectă asupra literaturăi române» p. 1. Bucureşti, 1875, pg. 46, dicendă : «Cronica sa, după D. Iarcu... a aşedat'o Gr. Urechie după cronica tată sǎu, Vorniculă Nestoră Urechie».

După opiniunea noastră este forăte cu anevoiă, spre a nu dice preste putină, de a contesta, în faăa mărturiiloră ce le avemă, lui Grigoriă Urechie autoria cronicei cunoscute până acum sub numele sǎu. Să ascultămă înainte de tôte însăşi cronica. «Predoslovia» cronicei este subscrisă de «*Grigorie Urechî, mare Vornică*». Acăstă subscriere singură ară vorbi forăte multă pentru autoria subscrisului, şi acela care ară contesta-o, ară trebui mai întâiă să probeze falsitatea, saă neîndreptăţirea ei. Dar nu numai prin subscriere, ci şi în contestulă cronicei, Grigoriă Urechie se dechiară pre sine însuşi, în termină de totă chiară, de autoră adevărată ală cronicei, dicendă : «*Eă Grigorie Urechie.... cu multă nevointă amă celită cărăile şi isvodele, şi ale năstre şi c'loră (!) străine, şi amă aflată capă şi începătură moşiloră de unde aă isvorită în ţeră, şi s'aă îmălătită şi s'aă lăătită, ca să nu se înece aniă cei trecuăi a tôte ţerile. şi apoi să nu se pôtă sci ce s'aă lucrată, să se asemenea hiareloră şi dobitoceloră celoră*

mute și fără minte, aceea urmându, și măcară că se află și de alții însemnate lucrurile țerii Moldovei, apucatu-m'amă și eu a scriere începătura și adausul, mai apoi și scăderea, care se vede că au venit în di-
 lele noastre, după cum au fostu înteiulă țerii și pământului nostru alu Moldovii. Că cum se timplă de sîrgu și adauge pohoiful apei, și érași de sîrgu scade și se îpuținéză, așa s'a adausu și Moldova, care mai apoi de la alte țeri s'au descălecatu și s'au lăitu de sîrgu și fără de zăbavă. *Acele cercându le-amă îndreptat cu nevointă, că nu numai letopisețulu nostru, ce și alte cărți străine amă cercat, ca să putemă afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșerte, ci de drepte;* că letopisețulu nostru celu moldovenescu așa scrie de pe scurtu, că nici de vieța Domnilorū cari au fostu totă cârma nu alege, necum lucrurile din lăuntru să alégă, și pe scurtu scriindū și însemnându de la începutu și până la domnia lui Petru Vodă Raresu, și s'au stînsu; că de aice încoace n'au mai scrisu nimene.... Er scrisorile străinilorū scriu pre largu și de ajunsu, cari au fostu rîvnitori și hîerbinți nu numai ale sale să scrie ci și cele străine. *Și de acolo luându multe și lipinde-le cu ale noastre, vremi potrivindū, și amă scrisu acestu letopisețu, carele de nu se va potrivi pe la multe locuri, celu ce va hi cu minte, gîndescu că nu mi va vinui;* că de multe ori omulū însesî cele ce le vede cu ochii sîi nu le pôte să le pună pe rîndu, și multe smintesce, și au pune mai multe, au mai puține; dar cele de demultu și resufate de atâte vremi de ani! *Ce eu cum amă aflatu, așa amă arêtatū.* (1)

Față cu ecastă sinceră și forte lămurită mărturisire a lui Grigoriu Urechie, noi nu putemă pricepe, cumū de uni și alții, cari de bună samă că au cetitū acēsta «Predosloviă», au pututū contesta lui Grigoriu Urechie autoria croniceî divulgate sub numele lui, fără de a fi fostu probatū mai înteiū cu argumente convingetore, că neadevărū a grăitū Grigoriu Urechie în «Predoslovia» croniceî sale. In-tr'acēsta, Grigoriu Urechie dreptū că spune apriatū că «se află și de alții însemnate lucrurile țerii Moldovii», dară nu ne spune că de cine anume au fostu ele însemnate. De s'arū fi ocupatū tată-sēu

(1) Letop. Mold. edit. I. t. I. pg. 95—96.

Nisturū Urechĭe cu «însemnarea lucrurilor țerii Moldovii», fiulū sĕu Grigoriū de bună samă că n'arū fi trecutū unū lucru ca acesta sub tăcere, ci chiarū numai din pietate cătră tată-sĕu ar fi amintitū a-cĕsta în cronica sa. Ba noi mergemū mai departe și ġicemū, că «Letopiseșulū nostru celū Moldovenescū», despre care ne spune Grigoriū Urechĭe «că așa și scrie pe scurtū, că nici viața Domnilorū carĭ au fostū, tótă cārma nu alege, necumū lucrurile din lăuntru se alĕgă», că acestū letopiseșū a fostū *anonimū* și scrisū cu multū mai înainte, căci de arū fi fostū scrisu undeva pe dĕnsulū numele autorului, saū l'arū fi aflatū cumva «din bătrāni», Grigoriū Urechĭe de bună samă că l'arū fi citatū măcarū o singură dată, precumū a făcutū mai adese orĭ cu scriitorĭi Poloni, carĭ 'l-a folositū la compusulū cronicĕi sale, și ale cărorā nume ĩl erau cunoscute.

Maĭ departe Grigoriū Urechĭe ne spune, că elū «cu multă anevoință a cetitū cărțile și isvōdele, și ale nōstre și cele străine», că «letopiseșulū nostru celū moldovenescū» scrie fōrte pe scurtū «de la începutū până la domnia lui Petru-Vodă Rareșū și s'au stĭnsū»; că de aici încōace «n'au mai scrisū nimene», că «scrisorile străinilorū scriū pe largū și de ajunsū»; că din aceste scrisorĭ străine Grigoriū Urechĭe a luatū multe și le-a lipitū la opulū sĕu, potrivitū-le «cu ale nōstre vremĭ»; și că astū-feliū «a scrisū acestū letopiseșū; cum a aflatū, așa a arĕtatū.»

Din aceste mărturisiri, carĭ reflectĕză curăția inimei, iar nici de cumū vre-o tendință de mistificare, urmĕză vederatū, că Grigoriū Urechĭe nu numai că n'a «așĕdatū cronica tată-sĕu într'o ordine sistematică», dară nici nu s'a pututū folosi de vre una ca atare pentru că astū-felū de cronică nici n'a esistatū când-va. Din contra, Grigoriū Urechĭe scrie o cronică nouă, folosindu-se ĩnsă la acĕstā lucrare de mai multe cărți și manuscripte, atātū ale nōstre, indigene anonime, câtū și străine neanonime.

Că Grigoriū Urechĭe se numesce apriatū ĩnsuși pe sine de autorū alū cronicĕi, acĕsta noi nu o putemū trage la ĩndoială, cu atāta mai virtosū, de ore-ce nu numai contimporanĭi sĕi, copĭști de cronicĭ și ĩnși-și cronicari, ci și alĭi istoriografi, mai târġiū l'au recunoscutū și

privitū ca atare până la publicarea articolului eruditului B. P. Hasdeu în anul 1872.

Unul dintre cei d'ânteiū copişti ai cronicei lui Grigoriū Urechie este *Simionū Dascălulū*. Acesta a copiatū cronica lui Grigoriū Urechie înainte de anul 1684, cândū Mironū Costinū 'şi-a scrisū «Cartea pentru descălecatulū d'intēiū alū țerii Moldovii», pentru că într'acēsta, atātū în »Predoslovia» ei, cātū și în cap. IV. și VI. (1) Mironū Costinū amintesce despre Simionū Dascălulū și încă despre alți două copişti, despre Eustratiū Logofētulū și despre Misailū Călugărulū, pe cari pre toți 'i combate pentru nisce basne batjocuritoare ce le-au fostū vîritū ei în »Predoslovia» cronicei lui Grigoriū Urechie cândū au fostū copiat o.

Pentru că Simionū Dascălulū înainte de anul 1684 a copiatū cronica lui Grigoriū Urechie făcēndū cātē-va adausuri într'ēnsa, elū, celū puținū cu timpulū junetei sale, trebuie să fiā fostū contimporanū cu timpulū din urmă alū vieții lui Grigoriū Urechie; putea darā și trebuia să sciā, ori de Grigoriū Urechie a fostū sau nu autorulū cronicei. Acestū Simionū Dascălulū, într'unulū din adausurile ce le face în cronica lui Grigoriū Urechie, dice (2) că «letopiseșulū cel moldovenescū fōrte pe scurtū scrie» despre domnia lui Despotū-Vodā, «ear *rēposatulū Urechie Vorniculū*, vrēndū să arēte acēstā poveste a lui Despotū mai deschis și mai adevēratū, *împreunāndū isvōdele*, au cetitū croniculū Leșescū, care este isvoditū de cronicarulū Leșescū Bielschi, și de acolo... au scosu acēstā poveste ce scrie mai susū... Ear *eū Simionū Dascălulū*, vrēndū cu adevēratū ca să potū dovedi acestū lucru, mai alesū și mai deschisū, pentru Despotū-Vodā... amū cercatū... și amū aflatū isvodulū... isvoditū mai din nainte vreme de Alexandru Guagnen pre limba Latinēscā, și de aci dupe acēlū isvodū 'l-au isvoditū Martīn Pașcovich din limba Latinēscā pe limba Leșescā. De acole și eū ... amū isvoditū... pe limba Românēscā acēstā poveste a lui Despotū-Vodā.»

În citatulū acesta Simionū Dascălulū întăresce tōte cātē ni le spune

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 4; 20 și 28.

(2) Letop. Mold. I. c. apendix IX. pag. 55.

Grigoriu Urechie în «Predoslovia» croniceî sale. Şi Simionu Dascălul cunósce un «Letopiseţu Moldovenescă», care «fórté pe scurtu scrie» lucrurile Moldoviî, dar care este mai vechiú de câtú cronica lui Grigoriu Urechie. Cumú că acestú «Letopiseţu» n'a fostú răspânditú sub numele autorului său, se vede şi de acolo, că Simionu Dascălul, ca şi Grigoriu Urechie, nu-lú citéză nici o dată cu numele vre-unui autorú, ci numai sub numirea de «Letopiseţulú celú Moldovenescú», pe când cronica ce scria mai pe larg istoria Moldoviî, Simionu Dascălulú o atribue de-a dreptulú «rêposatului Urechie Vorniculú», despre care dice, că elú vrëndú să scrie «mai deschisú şi mai adevêratú» de câtú se află în «Letopiseţulú celú Moldovenescú», a «împreunatú isvódele», adică a compusú cronica sa din mai multe altele ce le-a fostú cetitú şi le avea la despusăciune. Şi tocmai acésta nî-o mărturisesce şi Grigoriu Urechie în «Predoslovia» croniceî sale cândú dice, că elú a cetitú «cărţile şi isvódele, şi ale nóstre şi cele străine», şi luândú multe din scrierile străine «le-a lipitú» la cele ce scriaú «isvódele noastre», şi astú-ţelú «a scrisú acestú Letopiseţu.»

Din calificativulú «rêposatú» ce 'lú dá lui Grigoriu Urechie, urméză că Simionu Dascălulú nu pe timpulú vieţei, ci abea după mórtea lui Grigoriu Urechie a copiatú cronica lui, mai adăogëndú într'ênsa câte unele altele. Din întrebuintărea acestui calificativú urméză mai departe, că între mórtea lui Grigoriu Urechie şi copiatulú croniceî lui de către Simionu Dascălulú n'a fostú trecutú multú timpú, căci după usulú generalú alú limbei acestú calificativú se dá de preferinţă ómenilorú de curëndú morţi, iar nu şi celorú ce aú muritú fórté de multú şi despre cari sciú cu toţi că nu mai trăescú. Totú din acestú calificativú urméză în fine, că Urechie Vorniculú fără nume de botezú alú lui Simionu Dascălulú nu póte fi Nistur Urechie, ci numai fiulú acestuia, Grigoriu Urechie; căci Nistur Urechie tatălú repausase înainte de fiulú seú Grigoriu, cu celú puţinú vr'o trei-deci de ani; prin urmare, nu putea fi totú aşá de viú în memoria contimporanilorú lui Simionu Dascălulú, ca Grigoriu Urechie, care murise cam pe la anulú 1650, ceva mai multú, sau mai puţinú.

Altă mărturiă puternică că Grigoriu Urechie numai adevêrulú a

scrisă în «Predoslovie» croniceî sale, ni-o procură *Mironu Costin*, care în juneța sa a apucată pe Grigoriu Urechie, și care pôte că l'a și cunoscută în persónă, pentru că de la anulă 1651 încóce Mironu Costin a luată parte activă la afacerile publice ale Moldoviî.

Mironu Costin este acela care nu numai că a copiată cronica lui Grigoriu Urechie, mai adăogând'o, ci care a și continuat'o mai departe. Mironu Costin dară trebuia să sciă bine, orî de Grigoriu Urechie a fostă numai copistă, orî compunătoră sau autoră de cronică.

La începutulă continuării croniceî lui Grigoriu Urechie, în cap. I. Mironu Costină ȑice(1) : «Până la cumplita a doua domniă a lui Aronă-Vodă.... *este scrisă* Letopisețulă țerii Moldoviî *de Urechie Vorniculă*, începută de la Dragoșă-Vodă... Eară de la Aronă-Vodă *scrisă nu se află* nici de alții, nici *de Urechie Vorniculă*, orî-că l'aă impedită datoria omenescă, mórtea,... orî-că isvódele lui *ce va mai fi scrisă* de la Aronă-Vodă încóce, s'aă răsipită».

Dreptă este că într'această citată Mironu Costină nu ne spune, cumă se chiăma pe nume de boteză Vorniculă Urechie, de care ȑice, că «este scrisă Letopisețulă țerii Moldoviî», dară cum că Mironu Costină n'a avută aici în vedere pe altă Urechie de câtă numai pe Grigoriu, resultă fără de nici o îndoială din altă observare ce ni-o face în cap. V. Aicia Mironu Costină vorbesce și despre Nistur și despre Grigoriu Urechie. Despre Nistur Urechie ȑice(2), că elă a fostă «tatălă lui Grigoriu Urechie, «eară despre Grigoriu Urechie ne spune apriată, că a «pomenită» mai susă, în cap. I. că elă «aă scrisă Letopisețulă țerii până la Aronă-Vodă».

Eată dar că Mironu Costină nu lui Nistur Urechie ci fiului acestuia, lui Grigoriu Urechie, atribue autoria croniceî Moldoviî, ce a adaus'o și a continuat'o elă !

Cumcă Mironu Costină a privită pe Grigoriu Urechie ca autoră *adeverată*, resultă și din următóarele considerări. Vorbindă Mironu Costină despre Grigoriu Urechie ca cronicară, întrebuintează tot-d'a-

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 215.

(2) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 229.

una verbulă «a scrie» spre a-i numi acțiunea. Verbulă «a scrie» însă atât în vorba cronicarilor, cât și în cea de astăzi, are înțelesul de «a ficsa prin litere pe vre-un material ideile sale proprii» de «a compune», de «a scrie ceva din capul său, după chibzuiala sa», ear nu de «a copia» pur și simplu, de «a prescrie» cele scrise acu de alții.

Mai departe Miron Costin, în «Predoslovia» cărții sale despre descălecatul d'întei al Moldovei, adresază lui Grigori Urechie următoarele laude, dicându (1): «Laudă osâdia lui Urechie Vornicul, care a făcut din dragostea țării *Letopisetul* său, însă de la Dragoș Vodă; iară descălecatul cel d'întei cu Romani... nimică nu pomenesce, numai cât însemnează la un loc, că au mai fost țera o-dată descălecată și s'au pustiit de Tătari; orî că n'au avut cărți, orî că au fost destulă a scrie de mai scurte vécuri. Destulă de densulă și atăta, cumă pôte hăa-cine să dică : Numai lui de acestă țera 'i-a fost milă, să nu rămăie întru întunericulă nescinței. Că cele-l'alte ce mai sunt scrise adăusături de un Eustratie Logofetul, și de un Simion Dascalul, și de un Misail Călugărul, nu letopisește, ci sunt ocări și basne, cari și acelea nu puține». Aceste laude atât de măgulitoare nu le-ar fi dat Miron Costin lui Grigori Urechie, de nu le-ar fi meritat, adică de nu l-ar fi ținut de însuși autorul adevărat al cronicăi, ear nu de vr'un copist sau de vre un «aședător în ordine sistematică» al cronicăi aluia.

Unul dintre cei mai învățați bărbați ai timpului său a fost *Demetriu Cantemir*. El s'a ocupat cu studiul istoriei românești mai mult și mai criticesce de cât toți năntășii săi. El trebuia așa dară să cunoscă cu de-amăruntul și să se fiă folosit și de cronica lui Grigori Urechie. Și întru adevăr, D. Cantemir ne dă mai multe dovezi despre acesta. În opul său «Hroniculă vechimii Romano-Moldo-Vlachiei», D. Cantemir vorbește mai adese-orî (2) despre Gri-

(1) *Letop. Mold.* ediț. I. t. pag. 4.

(2) Cantemir D. *Hroniculă Romano-Moldo-Vlachilor*, Iași. 1835 — 36; tom. I. Catastihulă istoricilor pag. X; apoi pag. 101; 103; 131; 145; 149; 225 — 226; 348, tom. II. pag. 340; 346; 376 400; 401; Scara : pag. LXXXIX.

goriū Urechîe și de cronica lui, și totu-deauna îl privește ca pe un autor adevărat. Intre altele, D. Cantemir dă despre Grigoriū Urechîe, că elu este «*Istoricū Moldovenū*», că elu a «trăitū și a scrisū pe vremile(!) lui Aronū-Vodă Tiranulū, într'a căruia domnia și sfirșitulū istoriei sale face»; că pre Grigoriū Urechîe «noi îl a-
vemū mai sciutū istoricū moldovenescū»; că «precumū celū d'înteiū istoricū alū țerii moldovii să nu fiū fostū Urechîe Vorniculū, singurū elū mărturisesce, de vreme ce în multe locuri pomenesce de hroniculū celū moldovenescū,..... care a fostū scrisū mai dinainte de *hroniculū lui Urechîe Vorniculū*», și în fine face pe «Urechîe Vorniculū scriitorū *Moldovenū*».

Aceste singure citate suntū de ajunsū spre a pune în evidență opiniunea lui D. Cantemirū despre Urechîe și cronica lui, că adică D. Cantemirū a privitū pe Grigoriū Urechîe, de și nu ca pe celū d'înteiū, dar ca pe celū «mai sciutū istoricū și scriitorū moldovenescū», ca pe unū adevăratū autorū alū cronicei cunoscute sub numele lui.

Dreptū este că D. Cantemirū nicăiurī în hroniculū seū nu ne citează pe Grigoriū Urechîe cu numele lui de botezū, ci tot-déuna îl numesce pur și simplu «*Urechîe*», saū «*Urechîe Vorniculū*». Dar din considerarea că D. Cantemirū a cunoscutū fôrte bine și s'a folositū nu numai de cronica lui Grigoriū Urechîe, și cu deosebire de «Predoslovia» ei, unde Grigoriū Urechîe se numesce pe sine cu numele de botezū și ca autorū alū ei, ci încă și cronica lui Mironū Costinū, urmază că elū a cunoscutū și cele ce ne spune Mironū Costinū despre cronicarulū Urechîe, că elū adevă se chiăma pe numele de botezū Grigoriū și că era fiulū lui Nistur Urechîe. Dăcă D. Cantemirū arū fi găsitū vre-o eróre în descrierea lui Grigoriū Urechîe și în afirmarea lui Mironū Costinū, de bună samă că s'ar fi grăbitū a o îndrepta. Ne făcendū însă acésta, trebuie să presupunemū că D. Cantemirū a admisū întru tôte ca adevărată dechiărarea lui Grigoriū Urechîe și spusa lui Mironū Costinū, și pentru că nu erau doi cronicari Urechîe precumū erau doi cronicari Costinū, de aceea l'a citatū totū-déuna numai cu numele familiarū, precumū o face acesta, de regulă și Mironū Costinū, după cumū amū vedutū mai susū.

În fine, și *Ionu Niculcea*, continuitorul cronicelii lui Mironu Costinu, în «Precuvântarea» cronicelii sale(1) încă privesce pe Grigoriu Urechie ca autoru adevăratu, dicendu despre densusu, că a scrisu «Letopiseșulu țerii din istoriele a doui istorici Leșesci, și l'au scrisu până la domnia lui Aronu-Vodă».

VII.

ISVORELE FOLOSITE DE GRIGORIU URECHIE

Cronica lui Grigoriu Urechie, astu-felu după cum este ea publicată de M. Cogălniceanu în «Letopiseșele țerii Moldovei, tom. I Iași, 1852, pg. 93—209, după o «Predosloviă» și o scurtă introducere intitulată : «Pentru descălecatulu țerii Moldovei,» tratéză în 32 de capete istoria acestei țeri de la «începutulu Domnilorū ei» din anulū 6867 (1 Septembrie 1358—31 Augustu 1359), și ajunge până în a doua domniă a lui Aronu Vodă celū Cumplitu și anume până în anulū de la zidirea lumii 7102, sau de la Christosu 1 Septembrie 1593—31 Augustu 1594, adecă ea cuprinde unū restimpū de 235 de ani.

După cum amū demonstratū mai susu, Grigoriu Urechie 'și-a compusū cronica sa după anulū 1645, însă înainte de anulū 1650 s. 1651, așa dară celū puținū cu vr'o 52 de ani mai în urmă de timpulū până la care a venitū cu descrierea evenimentelorū. De amū admite că Grigoriu Urechie a ajunsū o etate chiarū de 80 de ani, totuși elū pe la anulū 1594 nu putea să aibă mai multū de câtū 25—28 de ani. Prin urmare, Grigoriu Urechie nu pôte fi privitū ca marturū ocularū alū evenimentelorū descrise de densusu în cronica sa, de câtū dōră cam de pe la anulū 1580 încōce. Evenimentele din nainte de anulū 1580 Grigoriu Urechie nu le putea descrie din vedere propriă, ci dōră numai din audite, din tradițiune și de prin alte cronice. Cronica lui Grigoriu Urechie trebue așa dară să o considerămū ca orī-ce scriere de cuprinsū istoricū, făcută în urma evenimentelorū. Ea va avea o valōre cu atâta mai mare, cu câtū mai

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. 2. pag. 195.

multe, mai vechi și autentice isvóre va fi întrebuințat el la compusul ei.

Grigoriu Urechie n'a fostu istoricü de rëndü și fără scrupulositate; elü n'a fostu orbitü nici de iubire de patriä și de națiune, nici n'a voitü cu intențiune să scriä lucruri măgulitoare și neadeverate. Grigoriu Urechie a făcutü mai äntëiü studiï istorice förte temeïnice. «Ca să pötä afla adevërulü,» după cum ne spune în «Predoslovia» croniceï sale, și «ca să nu se afle scriitorü de cuvinte deșerte, ce de drepte», elü cu multä nevointă a cetitü mai äntëiü «cărțile și isvódele, și ale nôstre și cele străine,» a făcutü estrasuri din ele, «le-a îndreptatü cu nevointă,» le-a «lipitü» fiä-care la loculü sëü, și abia după ce s'a pregătitü în modulü acesta, și «mäcarü că se afla și de alții însemnate lucrurile țëriï Moldoveï,» dar pentru că erau scrise förte «pe scurtü», s'a apucatü și elü de a compusü «mai deschisü și mai adevëratü» istoria țëriï sale. Cu modestiä și cu consciință curată și împăcatä, pre cari numai unü studiü seriosü, temeïnicü și nepärtinitorü le dä omuluï, äi e Grigoriu Urechie despre cronica sa, că «de nu se va potrivi pe la multe locuri, celü ce va hi cu minte, gîndescü că nu-mi va vinui; că de multe ori omulü înseși cele ce le vede cu ochii sëi, nu pöte să le puä pe rëndü, și multe smințesce, și äü spune mai multe, äü mai puține; *dar cele de demultü și rësuflate de ältea vremi de ani!* Ce eñ cum ämü aflatü, äșa ämü äretätü.»

Grigoriu Urechie n'a rëmasü numai pe lângä märturisirea din «Predosloviä», că la compusulü croniceï sale s'a folositü de diferite isvóre, de «cărți și isvóde, și ale nôstre și străine,» ci și în contestulü croniceï le și citëzä cu multä scrupulositate, le confruntä adese ori și äretä în ce consună și în ce se deosibescü. Äcësta märesce förte multü valörea istorică a croniceï sale.

De și citëzä Grigoriu Urechie, ca consciințiosü istoriografü ce era, totü-d'a-una isvórele din cari a scosü evenimentele, ce le narëzä, totuși une-ori nu le precisözä destulü de bine, în câtü rëmânemü la îndoelä, care anume din isvóre l'a avutü în vedere la citatulü sëü. Äșa se provócä adese ori la «*cronicarulü Legescü*», fără a ne spune

totu-odaă și numele lui, pre când une ori numesce ca «cron'cări Leșesci» pre «Bielschi» și pre «Marțin Pașcovschi». — Asemenea citéză Grigoriu Urechie în introducerea croniciei, intitulată: «Pentru descălecatulū țerii Moldovii» nisce «Letopisițe lătinesci», în carī a aflatū că Moldova s'ar fi fostū chiămatū ore-când «Flachia, după Flac Hatmanulū Rîmlenescū,» precum și «alte istorii,» în carī aū fostū scrisū despre Moldova că «aū stătutū pustiă peste 600 de anī,» fără de a ne precisa mai de aprôpe acele «Letopisițe lătinesci,» și acele «alte istorii,» fără de a ne spune titlulū și pre autorii lorū. Cu tōtă acéstă vagitate, neprecisiune, în citatulū isvórelorū pe ici colea, totuși suntemū în stare a cunósce, cam câte și ce felū de isvóre a avutū Grigoriu Urechie spre despusăciune la compusulū croniciei sale.

Grigoriu Urechie însuși împărțesce isvórele folosite de dēnsulū în două clase, a) în «*cărți și isvóde ale nōstre,*» adecă indigene, scrise în Moldova și de Români, și b) în «*cărți și isvóde străine,*» adecă neindigene, scrise afară din țeră de către vecini, carī «aū fostū rîvnitori și herbinți nu numai ale sale să scriă, ce și cele străine.»

A.

Intre isvórele neindigene, scrise de străini și folosite de Grigoriu Urechie, putemū numéra :

1. «*Letopisițele lătinesci,*» carī scriū că Moldova s'arū fi chiămatū ore-când «Flachia, de pre Flac Hatmanulū Rîmlenescū, ce... aū bătutū rēsbóie cu Schiții pre aceste locuri.»

Carī anume și de cine aū fostū compuse aceste «Letopisițe lătinesci,» nu ne spune Grigoriu Urechie. *Mironu Costinū* însă, continuatorulū croniciei lui Grigoriu Urechie, în cartea sa «pentru descălecatulū d'intēiū alū țerii Moldovii,» pretinde (1) că celū puținū unulū din aceste «Letopisițe lătinesci» a fostū scrisū de «Enia Silvie,» de renumitulū papă Pius II, al căruia nume era «*Aeneas Sylvius Bartholomaeus Piccolomini,*» și dīce că pre acesta lū a urmatū «și sāraculū Urechie Vorniculū.» De acéstă părere este și *Niculaiu Cos-*

(1) Letop. Mold. ediț. I. t. I. pag. 5; 8; 10; 12; 18.

tină (1) în «cartea sa pentru descălecatul d'întei alu țerii Moldovii,» și cu deosebire *Demetriu Cantemir*. Acesta după ce arătă opiniunea lui Enia Silviu și o combate, dice (2) : «Pe acestu Enias Silvius se vede să fiă creșut și urmatu săracul Urechie Vornicul, ... și acestă poveste adevărată istoria a fi socotindă, la alții și mai vrednici de credință a mai cerca și din mărturiile altora lucrul a dovedi, s'a lenevit, sau turburate vremile lui mâna nu i au dat, ... și așa din amăgelă cu greșelă pentru moșia și nemul s'eu, cele ce nici cum nu sunt, nici au fost, au scris.»

Părerea acestor trei istoriografi Români este adevărată. Este cu puțință ca scrierile lui Enia Silviu Bartolomeu Piccolomini, care a trăit din Octombrie 1405 până în August 1464, să fiă fostu respândite, decă nu chiar prin Moldova, apoi de bună s'eu că în eminentu pășistășesca Polonia, unde a fostu studiatu și a petrecutu adese-ori și Grigoriu Urechie. Elu dară le-a pututu consulta la compusul cronice sale.

Și într'adevăr ! Enia Silviu emite opiniunea de mai sus. Elu dice (3) în istoria lui Fridericu III. «Postremo Romanis armis subacti ac deleti sunt (Getae). Et colonia Romanorum quae duces coërcet eo deducto, duce quodam Flacco, a quo Flaccia nuncupata. Enim longo temporis tractu, corrupto ut fit vocabulo, Valachia dicta. Et pro Flaccis Valachi appellati sermo adhuc genti Romanus est, quamvis magna ex parte mutatus, et homini Italico vix intelligibilis.»

Admițendă nu numai puțință, dar și realitatea întrebuintării opurilor lui Enia Silviu, totuși trebuie să dicem, că Grigoriu Urechie s'a mai folosit și de alte opuri, de ore-ce elu ne vorbesce nu de *unul*, ci de mai multe «Letopisițe lătimesci,» cari dau Moldovii numele de «Flacchia, de pre Flac Hatmanul.» Și într'adevăr, noi mai cunoscem și altă scriere lătimescă, în care se află numele «Flachia» datu Moldovii. Georgiu a Reichersdorff, Sasu din Transilvania,

(1) Letop. Mold. I c. pag. 66.

(2) Hronicul vechimii Romano-Moldo-Vlahiei, Iași 1835, t. I, pg. 101; 103.

(3) Aeneae Sylvi Piccolomini ... opera quae extant omnia. Basileae ex officio Henric petrina; pg. 393.

a fostu secretarū alū regelui Ungariei Ferdinandū (1526 -- 1564) și solū alū aceleia în Moldova și în Țera Românească. Elu a publicatū unū opū fōrte micū sub titlulū : «Chorografia Moldaviae» în Viena în anulū 1541 (1). Într'acestū opū Georgiū a Reichersdorff dīce (2) : «Praeterea Valachia appellatur a *Flaccis* Quiritum gente : Romani enim, Getis superatis et deletis, *Flacci* cuiusdam ductu eo coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce Valachia dicta.» Acēstā opiniune, chīarū în cuvintele ei, nu diferesc de cele ce ne spune Grigoriū Urechīe, dīcēndū (3) : «Chīāmatu-o-aū uniī și Flachia, de pre Flac Hatmanulū Rīmlenescū, ce scriū letopisișile lătinescī că aū bātutū rēsbōie cu Schișii pre aceste locuri ; de ce schimbāndu-se și schimosindu-se numele din Flachia 'ī-aū dīsū Vlachia.» Este fōrte probabilū că și opulū lui Reichersdorff a fostū rēspānditū printre Romāni, de ore ce autorulū lui a fostū ca solū atātū în Moldova cātū și în Țera Românească, și a avutū cunoscuți în ambele țeri. Decī noi credemū, că unulū din «Letopisișele lătinescī,» la carī se provōcă Grigoriū Urechīe în introducerea croniceī sale, a fostū și «Chorographia Moldaviae» a lui Reichersdorff.

2. «*Alte istorii*,» nu «Letopisișe lătinescī,» despre carī dīce Grigoriū Urechīe în introducere, că «scriū pentru țera nōstrā Moldova, cum aū stātutū pustiā peste 600 de ani.»

Carī anume și de cine aū fostū scrise aceste «*alte istorii*,» nu ne încumătāmū a spune, de ore-ce scrierile lui *Pray*, *Ion Zamoischi*, *St. Sarnitchi*, *M. Stryicovschi* (1547—1582) și *Marcin Cromer* (1512—1589) (4), pre carī Grigoriū Urechīe pōte că le-a cunoscutū și le-a avutū în vedere, nu le-amū avutū la îndēmānă spre a le confrunta cu cele dīse de Grigoriū Urechīe în introducerea croniceī sale.

3. «*Cronicarul Bielschi*.»

(1) Benkő I. Transilvania, t. 2. Claudiopoli, 1833, pg. 335 ; — Schuler v. Libloy fr. Kurzer Überblick der Literaturgeschichte Siebenbürgens, Hermannstadt, 1857, pg. 31—32.

(2) Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuini, cura et studio I. G. Schwandtneri impensis I. P. Kraus, 1746, t. I. pg. 806.

(3) Letop. Mold. l. c. pg. 97.

(4) Kuliczkowski Ad. Zarys dziejów literatury polskiej, w Lwowie, 1869, pg. 146—150 ; și 118—121.

Cronicarî cu acestu nume au fostu la Poloni doui. Unul se chîama *Marcin*, iar celă-laltu *Ióchim Bielschi*. Marcin Bielschi a trăit de la 1495 până la 1575, și a scrisu, între altele, în limba polonă, o istoriă universală sub titlul de : «Kronika, tho iest Historya swiátá ná sześć wickow, á cztery Monarchie rozdzielona z rozmaitych Historykow, tak w swię tym pismie Krześcijańskim, iako y Pogąńskim, wybierána y na Polski ięzyk wypisáno... w Krákovie.» Întēia edițiune s'a tipăritu în anul 1550, apoi au mai apărut încă douē edițiuni prelucrate și continuate de autoru, una în anul 1554, și cea-laltă în anul 1564. (1) Acéstă edițiune din urmă ajunge cu nararea evenimentelor până în anul 1562, sau cel mult până în anul 1563, pentru că într'unu loc (pag. 330—332; 424) vorbesce și despre încoronarea lui Macsimilian, a regelui Bohemiei, ca rege al Germaniei, întēplată în Noembre 1562.

Ióchim Bielschi a fostu fiul lui Marcin Bielschi, și a trăit de la 1540 până la 1599. Elu a prelucratu cu desăvērșire cronica tătâne-sēu, continuând-o până la anul 1586, și a tipărit-o în Cracovia în anul 1597, nu pe numele sēu ci pe alu tătâne-său, sub titlul (2) : «Kronika polska, Marcina Bielskiego Nowo przez Ioach. Bielskiego syná iego wydána».

Chiaru la începutul croniceî sale, în cap. II, Grigoriu Urechîe citeză pre «cronicarul Bielschi,» contrapunēdu-lu «letopisetului nostru». De aci înainte pâna în cap. XXIII, Grigoriu Urechîe nu-lu mai citeză pe nume, ci se provôcă numai cu unu terminu generalu la «*cronicarul Leșescu*» (Letop. Mold, l. c. cap. VI pag. 110; cap. X. pag. 116; cap. XVIII. pag. 170 și 171), sau la «*cronicarul celu Leșescu*» (cap. XI pag. 117; cap. XII pag. 119 și 121; cap. XXXII. pag. 208), și o-dată la «*Letopisetulu Leșescu*», opunēdu-lu celui Moldovenescu, (cap. XII. pag. 141). În cap. XXIII însă îl citeză de cinci ori (Let. Mold. pag. 181—183) pe nume, opunēdu-lu cându «letopisetului

(1) Kuliczkowski ad. l. c. pag. 134;—Wiszniewski Michal : Historya literatury polskiej. w Krakowie, 1840—1857, tom. VII. pag. 420—421.

(2) Kuliczkowski, l. c. pag. 158;—Wiszniewski, l. c. tom. 7. pag. 436—438;—Kronika Marcina Bielskiego. Sanok, 1856, tom. 5, pag. 1—LXXV.

Moldovenesc», cându «cronicarului Marcin Pašovschi.» De la cap. XXIV înainte până la fine, Grigoriu Urechie nu mai citéză pe Bielschi pe nume, ci în cap. XXIV (l. c. pag. 186), vorbindu despre o bătălia între Ștefanu-Vodă Tomșa și Mircea-Vodă, dice, că «Cronicarii Leșesci» nimica nu scriu, ce numai la Letopisețulu Moldovenescu se află acéstă poveste. In capulu din urmă, XXXII, vorbindu despre «venirea lui Petru Căzaculu în anul 7101 (1 Sept. 1592—31 Aug. 1593), dice că «cronicarul celu Leșescu de acestu Petru Căzaculu.. nimicū nu scrie» (l. c. pag. 208).

Aci se nasce întrebarea, pe cari din cronicarii Bielschi, pe tatălu oii pe fiulu, ori pôte pe amëndouî ȝ-a folositu Grigoriu Urechie?

Cea de pe urmă edițiune din cronica lui Marcin Bielschi a apărutū în anul 1564, iarū prelucrarea și continuarea ei până la 1586 de cătră Ióchim Bielschi în anul 1597. Grigoriu Urechie însă ȝi-a compusū cronica sa după anul 1645, prin urmare, elū le-a pututū avea înainte și folosi pe amëndouē, dar în realitate elū nu s'a folositū de cătū numai de cronica prelucrată și continuată de Ióchim Bielschi, și tipărită în anul 1597. Despre acéstă ne convingemū din o simplă comparare a testurilor.

Pe Bielschi ilū citéză Grigoriu Urechie pentru întâiași dată în cap. II. alū croniceī sale, unde vorbesce despre «Domnia feciorilorū lui Ștefanu-Vodă celu d'întēiū», și dice, că cu tóte că «Letopisețulu nostru nimicū nu pomenesce despre fecioriī lui Ștefanu-Vodă, elū totuși n'a lăsatū să nu însemne, «pentru că pôte să fiă adevēratū, că nu pārtinesce cronicarulū Bielschi alorū sēi, ce scrie poticala ce aū petrecutū Ștefanu-Vodă cu ajutorulū Leșilorū, de aū peritū cu toȝiī.» (L. c. pag. 102).

Marcin Bielschi ne descrie acéstă poticală astū-felū (Edit. 1564, pag. 375) :

Látá 1359. Uciekl do Kázimierzá Stefan Woiewodzie Wałaski wypędzony od bráthá Piotrá młodszeo o Woiewodztwo Wáłaskie, prosząc Krolá o pomoc przeciw brátu Piotrowi, postepuiąc Krolowi otd y dań każdy rok. Stey przyczyny Kázimierz wyprawił do Wáłách rycerstwo (s)tych ziem, s Krakowskiey, Sędomierskiey, Lublińskiey, yz Ruśi,

Stefaná na Woewodstwo sadzać, ktorzy kylko bitew małych snimi zwiedli y poraziłi. A gdy ie w las wiedzili za sobą, powalili wszytek las na nie, bo przed tym każde drzewo spodćierali daley niż do połowice, a tak wálili jedno drzewo na drugie iż sie samy drzewa na nie obaleły, gdzie wiele ludzi zginęto, o ostatek primali kthore Kázimierz zwykupował. Ale Nawoy Teczynski gdy o bronną ręką uszedł z bitwy, zsedł do Rzymá został duchownym, y był Dziekanem Krakowskim».

= «Anulă 1359. Fugindula Casimiră Stefan, Voivodulă Moldovii, a lungatŭ de frate-său celŭ mai micŭ Petru, din domnia Moldovii, a poftitŭ de la Craiŭ ajutoriŭ împotriva frăţine-său Petru, juruindŭ Craiului supunere şi tributŭ în fiă-care anŭ. Din pricina acésta a trimisŭ Casimirŭ la Moldova boierii din aceste ţinuturi : alŭ Cracoviei, alŭ Sendomirului, alŭ Lublinului, şi alŭ Rusiei, ca să aşede pe Ştefan în domniă, cari (boeri) au avutŭ cu dênşii (cu Moldovenii) câte-va mici încăerări, şi i-au învinsŭ. Însă cândŭ aceştia i-au ademenitŭ după sine în codru, au prăvălitŭ totŭ codrulŭ asupra lorŭ, pentru că mai înainte tăiaseră fiă-care copac mai multŭ de câtŭ pe jumătate, şi aşa au prăvălitŭ unŭ copacŭ peste altulŭ, până ce ei înşişi s'au năruitŭ asupra lorŭ, unde mulţi ómeni au peritŭ, şi rămăşiţa a fostŭ prinsă, pe care a rescumpăratŭ Casimirŭ. Dar Novoŭ Tencinski, scăpândŭ din bătăliă cu mâna înarmată s'a dusŭ la Roma, s'a făcutŭ preutŭ şi a fostŭ decanŭ (protopopŭ) alŭ Cracoviei.» =

Ióchim Bielschi scrie(1) despre acéstă întēplare aşa : Po którym mniemam nastąpił Stefan, który zostawił dwu synów : Stefana i Piotra, a ci gdy się okolo państwa y sobą zgodzić nie mogli, uciekł się ten starszy Stefan do Kazimierza króla polskiego o pomoc przeciwko Piotrowi bratu młodszemu swemu (który za pomocą węgierską do państwa go uprzedził) obiecując bydz za to cyaszy wiecz nemi holdownikiem królom polskim i posłusznym tej koronie. Z tej tedy przyczyny Kazimierz posłał wojsko swe do Wołoch z tymże Stefanem, które tam weszło na początku miesiąca lipca, roku pańskie-

(1) Kronika Polska Marcina Bielskiego, Sanok, 1856, tom. I, pag. 405—406.

go 1359. Szczęściło się naszym przodku dobrze, abowiem kilka utarczek wygranych mieli, i przetoż Wołosza więcej dać bitwy niechciała, ale przed nimi ustępowata; a gdy je w las wiodziła za sobą, który zowią Ploniny, powaliła wszystek las na nie, bo przedtem każde drzewo spodcierali dalej niż do połowice, a tak walili jedno drzewo na drugie, iż się same drzewa na nie obalały, gdzie wiele ludzie zgninęło a ostatek poimali, które Kazimierz zwykupował, jako Zbigniewa Oleśnickiego, herbu Dębno, który herb urósł z herbu Habdank; abowiem tego herbu panne pojął był Demrot Tatarzyn, któremu gdy się okrzyknął, przydano krzyż, i od tegoż Demrota Dębno ten herb podobno nazwano, abo jeźliże też tej panny Dębno zamek było. Nawój Tęczyński, Andrzeja Tęczyńskiego wojewody krak. syn, uszedł jakoś i prosto z tamtąd mając de Rryma drogę obiecaną szedł i kieżdem tam został, był potem dzickanem krakowskim, tam jako Miechovita pisze, acz Kromer pisze, że go poimono. W tej porażce stracili naszy trzy chorągwie ziemskie : krakowską sendomierską i lwowską, i dziewięć szlacheckich, jako : Toporów, z których jedna była tego Nawoja Tęczyńskiego, Leliwów, Lisów, Rawiców, Gryfów, Srzeniawów, Habdanków, Półkozów i Strzemińczyków.»

=După care, socot, că a urmat Ștefan, care a lăsată doi feciori : pre Ștefan și pe Petru, și pentru că nu se puteau învoi între sine pentru domniă, au fugită celă mai mare, Ștefană, la Casimir, craulă Leșescă, pentru ajutoră înprotiva lui Petru a fratelui său mai mică care cu ajutoră de la Unguri 'i-a fostă apucată mai întăi domnia), făgăduindă pentru acăsta că va fi pe veciă vasală crailoră Leșescă, și ascultătoră de acăstă corônă. Decă din acăstă pricină a trămisă Casimir cu acestă Ștefană oștea sa la Moldova, care a intrată acolo la începutulă lunei lui Iuliă, anulă Domnului 1359. Le mergea la ai noștri dintru întăi cu norocă bine, pentru că căștigaseră câte-va încăerări, și de aceea Românii nu mai vrură să stea la bătăliă, ci se retrăgeau înaintea loră; și cândă 'i-au amăgită după sine în codrulă care se chiăma Plonina, au surpată toți copacii asupra loră, fiind-că mai nainte au fostă tălată pre fiă-care copac mai bine de cătă până la jumătate, și așa au împinsă ună copacă

asupra altuia, până ce copacii singuri se năruiră asupra lor, unde mulți oameni au perit și rămașița au prins-o, pe care Casimiră a răscumpărat-o precum pe Zbigniev Olesnițchi cu marca nobilitară Dembno, care marcă se trage de la marca Habdanc; fiind-că pe o fată cu această marcă a luat-o în căsătorie Demrot Tătarul, căreia după ce s'a încreștinat acesta, 'i-au adăus o cruce, și de la Demrot încôce pôte că se chiamă această marcă Dembno, sau ear pôte că castelul aceste fete a fost Dembno. Navul Tencinschi, feciorul lui Andrei Tencinschi, voivodul Cracăului, a scăpat oreșicum, și de aici, fiind-că juruise o călătorie la Roma, s'a dus drept într'acolo, și s'a făcut acolo preot, apoi a fost decan (prim-părinte) al Cracăului, precum scrie Miechovita, însă Cromer scrie că l-a fost prins. Într'această poticală au perdut ai noștri trei stéguri ținutale : al Cracăului, al Sendomirului și al Liovului, și nouă (9) stéguri boeresci, precum al celor cu marca nobilitară : Topor dintre cari unul a fost al lui Navul Tencinschi ; Leliva, Lisa, Raviciul, Griful, Sreniava, Habdanc, Pulcoza și Stremencicul =

Eată aici cum ne istorisesc și Grigori Urechie totă această întâmplare ! Elă dice (1) :

«Acest Ștefan Vodă au avut două feciori, cum s'a pomenit mai sus, pe Ștefan și pe Petru; cari după mórtea tătâne-său pricindându-se pentru domnie, au fugit Ștefan, fratele cel mai mare, la Casimir, Craiul Leșesc, pohtind ajutorie împotriva frăține-său lui Petru, și să i se plece cu totă țera. Ear Petru cu ajutor de la Unguri au apucat țera. Vrînd Casimir, craiul Leșesc, ca să dobîndescă țera, și să fiă pe voia lui Ștefan-Vodă, 'i-au dat oște, și au intrat în țeră, în di înteu a lui Iulie. Și înteu îi mergea cu noroc; eară mai apoi 'i-au amăgit ai noștri de 'i-au băgat la codru, fiind copacii înținați pre lângă drum, 'i-au surpat asupra lor, unde câți n'au perit de copaci, 'i-au prins vii, pre cari mai apoi 'i-au răscumpărat craiul Casimir. Fostă între acești robi oameni mari Zbigneu și Tincenschi, feciorul Voievodului de Cracău,

(1) Letop. Mold. edit. I t. I. pag. 100—101.

și trei stéguri a trei Voevođi, a Cracăului și a Sendomirului, și a Liovului, și nouă (9) stéguri boieresci.»

Din compararea acestor trei citate ne convingem întăi, că Ioachim Bielschi n'a copiat numai, ci că a prelucrat cu desăvârșire cronica tătâne-său, și ală doilea, că Grigoriu Urechie la compusul cronicel sale nu s'a folosit de cronica lui Marcinu Bielschi, tatălă, ci numai de a lui Ioachim Bielschi, luându dintr'acesta aprăpe cuvintă din cuvintă datele relative la Moldova, și trecându cu vederea pe cele de interesă curat leșescă, precumă este : deducerea marcei nobilitare a lui Zbignievu Olesnițchi ; citarea de către Ioachim Bielschi a lui Miechovita și a lui Cromeră, și numirea acelor 9 stéguri boieresci picate în mână Românilor. Intr'acastă convingere ne întărim fără strămutare, decă mai alăturăm încă și cele citate de Grigoriu Urechie la finea capulă XXII, despre «ivirea lui Despotă Ereticulă» (1), și în capulă XXIII, despre domnia și tragica lui mărte cu corespundătorele pasage din cronica lui Ioachim Bielschi (2). Ba încă ce este mai multă, cronica lui Marcinu Bielschi, tatălă, de și în unele părți ale sale ajunge până la anulă 1563, totuși cu nararea evenimentelor petrecute în regatulă Poloniei, printre cară țese și pe cele privitoare la Moldova, nu ajunge mai departe de câtă până la anulă 1553 (Edit. din 1564, fôia 425 pe a doua fêtă). Despotă Vodă însă a domnită după Ioachim Bielschi și Grigoriu Urechie, din Noembre 1560 până în anulă 1563, într'ună timpă așa dară până la care nu ajungea cronica lui Marcinu Bielschi tatălă. Cu tôte acestea, Grigoriu Urechie și la acastă domniă, ca și la începutul cronicel sale în capulă ală doilea, se provăcă de mai multe ori *anume* totă la «Bielschi, cronicarulă Leșescă», de unde urmăză că atâtă într'ună locă, câtă și în altulă, a avută în vedere aceeași cronică, același autoră, adevă edițiunea din 1597 a cronicel publicate de Ioachim Bielschi sub numele tătâne-său Marcină.

Totă acastă rezultă mai departe și din mărturisirea lui Simionă

(1) Letop. Mold. edit. I. t. I. pg. 178, 181—183.

(2) Kronika Polska Marcina Bielskiego. Sanok, 1856, t. 2. pg. 1138—1140 și 1147—1149.

Dascălul, care dice (1), că cronica lui Alesandru Gvagnin, pre care a tradus-o leșește Marcin Pașcowski, este «isvodită mai de nainte vreme», de câtă cronica lui Bielschi. Și într'adevăr cronica latină a lui Alesandru Gvagnin a fost tipărită în anul 1578, pe când a lui Ioachim Bielschi abia în anul 1597.

4. «*Martin Pașcowski*».

Despre Marcin Pașcowski știm (2) atâtă că a trăit în jumătatea a doua a secolului al 16^{lea} și în jumătatea d'înteu a secolului al 17^{lea}; că a fost «scriitor de versuri, trăind din mila celor puternici», și că sub ochii lui Alesandru Gvagnin a tradus leșește și a tipărit în Cracovia, în anul 1611, sub titlul: «*Kronika Sarmacyey Europeyskiej*» opul lui M. Strișcowski: «*Sarmatiae Europaeae Descriptio*», opă pe care l-a fost publicat Alesandru Gvagnin în anul 1578, sub numele său, după ce l-a fost luat pe nesciute de la M. Strișcowski. În traducerea sa, Marcin Pașcowski a mai adăugat unele altele lucruri, între cari și cele despre Moldova.

Acest opă încă l-a folosit Grigori Urech, căci el ne citează de la cap. XXIII înainte pre «*cronicarul Marcin Pașcowski*» pe nume de opt ori, adică în cap. XXIII de cinci ori (l. c. 180; 181; 182 și 183), în cap. XXIV o dată (l. c. pg. 185), și în cap. XXVII de două ori (l. c. pg. 190 și 192).

5. Grigori Urech se mai provacă în cap. XIII (l. c. pag. 148) la «*cronicele cele Leșești*»; în cap. XXIII (l. c. pg. 179) la «*isvodul amînduror cronicarilor Leșești*»; la «*cronicarii cei Leșești*» (l. c. pg. 179) și la «*cronicarii Leșești*» (l. c. pg. 182); și în cap. XXIV iară la «*cronicarii Leșești*» (l. c. pg. 186).

Sub aceste denumiri generale n'a înțeles Grigori Urech de cât numai cronica lui Ioachim Bielschi, și cronica «descrierea Sarmatiei Europene» tradusă de Marcin Pașcowski. Acesta credem că rezultă neapărat din cap. XXIII, unde Grigori Urech vorbește mai înteu «pentru isvodul amînduror cronicarilor Leșești, și de

(1) Letop Mold. ediț. I. t. I. Apendix IX. pg. 55.

(2) Kulickowski Ad. l. c. pg. 150 — Wiszniewski M. l. c. tom. 7. pg. 141, și tom. 8. pg. 487.

tocmala loră despre Despotă Vodă», dicăndă că «cronicariî ceî Leşescî spună mai deschisă şi mai de ajunsă,... măcară că -- nu spuu amăndouă într'ună chipă», şi apoi îndată individualisăză pe aceştî «cronicari Leşescî», numindă pe unulă «*cronicariulă Marcină Paşcovschi*», ără pe cel-l'altă «*Bielschi cronicariulă Leşescă*».

Dăcă Grigoriă Urechă mai înainte de acăsta o singură dată, în cap. XIII (l. c. pg. 148), ne mai amintesce de «cronicele cele Leşescî», nu o face acăsta spre a scôte din ele nisce fapte, ci număi spre a arăta, că ele «nimică nu însămnă» despre răşboiulă lui Radulă Vodă din Ţăra Romănescă cu Bogdană Vodă din Moldova. Şi într'adevără, nici unulă din a-estî doi cronicari, nici Ioachimă Bielschi, nici Marcină Paşcovschi, nu vorbesce nimică despre acestă răşboiă.

Că Grigoriă Urechă ară mai fi consultată şi alţi cronicari, saă cronică Leşescă, afară de Ioachimă Bielschi şi de Marcină Paşcovschi, acăsta n'amă pută-o afirma răzimaţi pe contestulă croniceî lui. De acăstă socotinţă a fostă şi Mironă Costină care, numindă «istoriciî Leşescî, cariă aă scrisă de lucrurile Moldovii după ală doilea descălecată», dice (1) despre Marcină Paşcovschi şi Bielschi, că «pe aceştî două aă urmată răşosatulă Urechă Vorniculă».

Ionă Neculcea încă dice (2), că Gregoriă Urechă a scrisă istoria Moldovii până la Aronă Vodă «din istoriile a doi istorici Leşesci», înţelegăndă, după cum se vede, pre Ioachimă Bielschi şi pe Marcină Paşcovschi.

Ba ce este mai multă, dintr'o observare ce o face Simionă Dascălulă la copiarea c oniceî lui Grigoriă Urechă, ară urma, că acesta nici nu s'a folosită de Marcină Paşcovschi. Simionă Dascălulă dice (3) adecă, că Grigoriă Urechă, «vrăndă să arăte acăstă poveste a lui Despotă mai deschisă şi mai adevărată, de cătă «Letopiseţulă Ţării», s'a ținută de cronicariulă Leşescă Bielschi, ăra elă, adecă Simionă Dascălulă, vrăndă cu adevărată să pôtă dovedi acestă lucru, mai a-

(1) Letop. Mold. ediţ. I. t. I. pg. 6.

(2) Letop. Mold. ediţ. I. t. II. pg. 195.

(3) Letop. Mold. ediţ. I. t. I. Apendics IX. pg. 55.

lesu și mai deschisă, pentru Despotu Vodă de cătu Grigoriu Urechie, a cercat și el la cronică, și *a aflată cronică* compusă latinesce de Alesandru Gvagninu mai dinainte de I. Bielschi, și *tradusă* apoi *leșesce de Marcinu Pascovschi*, și *că dintr'acesta a luat cele ce le scrie despre Despotu Vodă*.

Din acéstă povestire a lui Simionu Dascălulu urmază, după cum ni se pare, că Simionu Dascălulu vrea să ȋică, că Grigoriu Urechie numai pe Ioachim Bielschi l-a folosit, nu și pe Marcinu Pașcovschi; și tocmai acolo, în acel capu o ȋice acéstă, unde Grigoriu Urechie, după testulu publicat de M. Cogălniceanu, citéză pe Marcinu Pașcovschi chiar de cinci ori. Óre aceste citațiuni și confruntări între Ioachim Bielschi și Marcinu Pașcovschi să nu fiă ele opera lui Simionu Dascălulu, o intercalare a lui în cronică lu Grigoriu Urechie, atât aici la domnia lui Vasiliu Eraclide Dospotulu, cătu și mai pe urmă la cele-lalte domnii? Nu ne încumătam a ne pronunța definitiv în privința acéstă, cu atâta mai virtosu pentru că M. Cogălniceanulu ne asiguréză în «Prefeța» de la a doua edițiune(1), că cronică lu Urechie... este scósă de pe unu manuscris, care, decă nu este originalulu, dară este netăgăduit *cea d'inteiu*, sau *una din cele d'inteiu copie* ale cronicei lu Urechie, *compilată de Mironu Costinu*! Manuscrisulu acesta numără o vechime de cel puținu douē sute de ani! Din acéstă declarare a lui M. Cogălniceanulu urmază, că cronică lu Grigoriu Urechie nu este publicată *după vre o copie făcută și adausă de Simionu Dascălulu*, ci de pe alta *compilată* de unu contimpuranu alu acestuia, *de Mironu Costinu*; că așa dară afirmarea nedreptă a lui Simionu Dascălulu, că Grigoriu Urechie n'ar fi întrebuințat pe Marcinu Pascovschi, aru fi de înțeles așa, nu că Grigoriu Urechie nu s'ar fi fost folosit de locu de cronică lu Marcinu Pașcovschi, ci numai că elu nu a luat în cronică sa tôte pe larg, câte și cumu le scrie Marcinu Pașcovschi despre domnia lui Vasiliu Eraclide Dospotulu.

Óri cumu va sta lucrulu în realitate în privința cestiunii atinse

(1) Cronicele României, tom. I. Bucuresci, 1872, pg. XVII.

aci, atâta rămâne, după convingerea noastră, fără de nici o îndoială, că cu toate publicațiunile și asigurările de până acum, noi suntem încă foarte departe de a avea autentificate și bine stabilite testurile cronicelor noastre cunoscute până astăzi !

6. Între capul al II^{lea} unde citează pe Bielschi, și capul al XXIII^{lea} unde citează pe Bielschi și pe Marcinu Pașcovschi, Grigoriu Urechie mai citează, însă fără anumire mai de aproape, pe : «*Cronicarul Leșesc*» de patru ori, și anume în capetele VI. (l. c. pg. 110), X. (l. c. pg. 116) și XVIII (l. c. pg. 170 și 171); pre «*Cronicarul cel Leșesc*» de trei ori, în capetele XI și XII (l. c. pg. 117; 119 și 121); și o singură dată pe «*Letopisețul Leșesc*», în cap. XII. (l. c. pg. 141). Din denominativele acestea, putem conchide, că Grigoriu Urechie a avut în vedere totu-d'a-una *pre ună anumită* «Cronicar, sau Letopisețu Leșesc», dară din ele singure nu suntem în stare a sci, la care din cronicarii Leșesci anume, la Bielschi ori la Marcinu Pașcovschi (decă s'a folosit și de acesta), a cugetat Grigoriu Urechie cându s'a provocat la cronicarul și la letopisețul Leșesc?

Decă considerăm că Grigoriu Urechie la începutul cronicăi sale, în cap. II. se provocă anume la Bielschi, numindu-l «cronicariul Leșesc», și că de aici înainte până la capul al XXIII^{lea} exclusiv, afară de o singură dată în capul al XIII^{lea} (l. c. pg. 148) unde vorbește de «cronicile cele Leșesci», nu citează isvorul seü alt-felü, decit totu cu denominativul general de «cronicariul Leșesc», sau de «cronicariul cel Leșesc», sau de «Letopisețul cel Leșesc», nevrându trebue să cugetăm la Bielschi, pentru că pre acesta mai înteu 'l-a citat pre nume calificându-l de «cronicariu Leșesc».

Decă acü acéstă considerare singură ne îndrumă la Bielschi. atunci o simplă comparare a citatelor lui Grigoriu Urechie cu corespunzătoarele locuri din cronica lui Ioachim Bielschi ne va curmă ori-ce îndoelă ce va mai fi rămas în mintea noastră.

Ne permițendu-ne spațiul spre a reproduce spre comparare toate pasagele, vom alege numai două, ear despre cele-lalte vom spune numai unde se află.

Să luăm primul loc din capul al VI-lea, unde Grigoriu Ure-

chië se provôcă la «cronicariulă Leșescă», și să-'lă comparămă cu cele ce ni le spune Ioachimă Bielschi în cronica sa.

Grigoriă Urechie dice (l. c. pg. 110):

«Eară cronicariulă Leșescă scrie, că decă aă gonită Ștefan Vodă pre Iliășă Vodă, s'aă dusă Iliășă Vodă la craiulă Leșescă, la Vladislavă Iaghello (?!), și aă poftită ajutoriă să-'lă ducă la domniă, și să i se plece tătă țera. Ce fără zăbavă de la frate-său Ștefan Vodă aă venită la craiulă solă cu daruri, poftindu-'lă de pace, și 'l-aă aflată la Lănciți, făgăduindă și elă să fiă plecată lui craiă. Pentru care lucră măcară că Iliășă aă fostă fiindă o soră a crăesei Sofia, și-'i era craiulă mai prietină fiindu-'i cumnată, ce sfatulă cunoscendă pre Ștefană Vodă că i mai de folosă țeriă, poftiră pe craiă să-lă lase în pace, și să li giure ca să li hie loră cu credință, eară lui Iliășă să-'i dea hrană, și să aibă socotință, că vedendă Ștefană Vodă că-'i la cinste, să se témă și să țină giurământulă. Ce lui Iliășă Vodă nu-'i sosia pita lui craiă, și gindă érá de domniă, și aă vrută să intre în țeră. Ce 'l-aă prinsă craiulă, și 'l-aă dată la pază, în cetatea Sirégiului, cu dómna și cu tătă casa lui. Eară Ștefană Vodă în Sucéva aă giurată lui craiă înainte soliloră ; mai apoi ca să aréte slujbă, aă risipită o sumă de Tătari, cari aă fostă intrată la Podolia să prade și la Brașlavă ; și o sumă viă 'i-aă trimisă la craiă, la Sfidrigheilă.

Ioachimă Bielschi scrie în privința acésta astă-fellă (l. c. tom. I, pg. 623): ...Stefan... wypędził Heliasza, który się do króla uciekł i prosił, aby mu król do państwa jego własnego dopomógł, cheąc być wiernym i posłusznym, obyczajem zwykłym przodków swych, królom polskim. Potem też rychło od Stefana brata jego posłowie z upominkami niemałemi do króla do Łeczyce przyjechali, ofiarując się także jako i brat być wiernym i posłusznym królowi, a prosząc, aby ojcowskich szkód wszystkich zapomniawszy, które mu czynił w Podolu, nań był łaskaw. Aczkolwiek tedy Heliasz rodzoną siostrę miał królowej Zofiej za sobą i król mu był życzliwszy a niż owe-mu, jako szwagrowi, jednak ze panowie baczyli być pożyteczniejszym r. p. Stefana: przeto królowi radzili, aby tego na województwie zachował i jeszcze mu dał Chocim, Ciekun i Chmielów te zamki,

odebrawszy od niego przysięgę, a Heliasza raczej opatrzył w Polsce majątnością słuszną, aby też i ów zawždy się nań ogladając w swej powinności trwał. A wszakże gdy na tem Heliasz niechcia przestać i owszem myślił o tem, jakoby zasie do swego przyszedł, chciał z tąd zbieżeć do Wołoch, ale od Iana Czoly był posadzon, gdzie uczciwie dosyć był chowan i z żoną i z dziećmi. A Stefan w Soczawie tak, jako rzekł, przed posły przysięgę swa królowi oddał i do króla przyjechawszy hold ezynić miał, skoroby król był w Rusi. A izby się tem lepiej królowi zachował, Tatarów coś trochę urwał, którzy wtargnąć do Podola mieli, i Braćław wzięwszy pod Swidrygałtem królowi oddał».

= «Ştefanu a gonitu pre Iliasu, care şî-a luatû refugiulu la craiu şi lû-a poştitu ca craiulû să-’lû ajute (a veni) la domnia sa propriă, vrëndu a fi credinciosu şi plecatu crailorû Leşesci, după obiceiulû de până acumû a năintaşilorû sei. După acêsta fără zăbavă de la frate-sêu Ştefanu au venitû la craiulû la Lenciî soli cu daruri nu mici, oferindu-se ca şi frate-sêu să fiă credinciosu şi plecat craiului, şi poştindu-’lû ca să uite tôte daunele cîte tată-sêu ’i le-a făcutû în Podolia, şi să-’i fiă cu milă. Măcar că Iliasu avea de sofiă pe sora dréptă a craiului, Sofia şi-’i eră craiulû, ca cumnatû, mai prietinû decâtû celuia-l-altû, totuşî boierii, pentru că găsiră pre Ştefanu mai folositoriu ţerii (statului), sfătuiră pe craiulû ca pre acesta să-lû lase în domniă şi încă să-’i dee cetăţile : Hotinulû, Ciecunulû şi Hmilovulû, luândû mai înteu de la densuslû jurământulû ; eară lui Iliasu să-’i dee mai bine o moşia corêspundetore în Ţera Leşescă, ca şi acela (Ştefanu), privindû totû-una la acesta (Iliasu), să rămână pe lingă îndatoririle sale. Însă neindestulându-se Iliasu cu acêsta şi cugetândû totû-una, cumû arû puté ajunge la ale sale, voia să fugă de aici la Moldova, dar fu prinsû de Ionu Ciola, unde fu ținutu destulû de cu cuviinţă d’impreună cu dómna-sa şi cu copiii sei. Eară Ştefanu a datû craiului jurământulû sêu înaintea solilorû în Sucêva aşa după cumû făgăduise, şi avea să se ducă şi la craiulû să-’i depună omagiulû sêu îndată ce craiulû va fi venitû în Ţera Rusescă. Şi ca să se recomande şi mai bine craiului, a bătutu

pre nisce Tătari, cari voiaŭ să intre în Podolia și răpindŭ și Bratislavulŭ de sub ascultarea lui Svidrigalŭ, 'l-a datŭ craiului îndăpătŭ.»

Alŭ doile pasagiŭ ce-lŭ reproducemŭ spre comparare, îlŭ luămŭ din capulŭ alŭ X-lea, unde se vorbesce despre «domnia lui Alexandru Vodă, feciorulŭ lui Iliășŭ Vodă».

Aiciŭ Grigoriŭ Urechŭe dice (l. c. pg. 113—114):

«Alexandru Vodă, decă aŭ fugitŭ în Țera Leșescă cu dómna-sa și cu cuconii săi, aŭ poftitŭ dela craiŭ ajutoriŭ, și aŭ trimisŭ craulŭ pre Iónŭ Sinavski cu Țera Rusescă, și aŭ impinsŭ pe Bogdanŭ Vodă, și aŭ apucatŭ Hodinulŭ, și Némțulŭ, și Sucéva, și aŭ aședatŭ pre Alexandru Vodă Domnŭ la scaunŭ. Eară Bogdanŭ fără zăbavă adunândŭ óste de pe unde aŭ pututŭ. aŭ venitŭ și aŭ scosŭ pre Alexandru Vodă din scaunŭ, și érá aŭ stătatŭ Bogdanŭ Vodă Domnŭ în scaunŭ. Decŭ Alexandru Vodă aŭ năzuitŭ la Leși, și aŭ făcutŭ jalobă la craiŭ pe Bogdanŭ Vodă. Eară Craiulŭ aŭ făcutŭ sfatŭ ce va ace cu acéstă țéră mișcătó re și ne aședată? Sfătuiaŭ uniŭ de dicea, să scóță domniŭ, să nu-'l mai lase să hiă, și să puă giudețele sale, și să o împartă să o facă ținuturi. Érá alții diceá cari érá improtivă, că mai bine este a se apéra de Turci de după păretele altuia, decitŭ de după alŭ său. Și așa aléseră pre Ozdrovotŭ și pre Conietpolschi, cu óste, pentru pohta a o samă de Moldoveni să ducă pre Alexandru Vodă la scaunŭ, cari aŭ scosŭ Voevodŭia Rusescă, și aŭ avutŭ și de Moldoveni glóte mari. Și decă aŭ intratŭ în Moldova cu trei oști: Moldoveni cu Domnulŭ lorŭ, cu Alexandru Vodă, și unŭ polcŭ de Podolienŭ cu Bucéțchi și altă parte de óste érá cu Conietpolschi, óstea aŭ trecutŭ Nistrulŭ la Hotinŭ, subt cetate; că era cetatea Hotinulŭ pre mâna ómenilorŭ lui Alexandru Vodă. Érá Bogdanŭ Vodă era atunce la Lipovățŭ»...

Despre acéstă întîmplare Ioachimŭ Bielschi scrie așa (l. c. t. 2. pg. 708-709): «Tychże czasów ozwał się drugi wołoski wojewoda Bogdan, bękart Alexandrów, przed którym syn Heliasza pierwszego, Alexander, z matką uciekł się do króla prosząc o pomoc przeciw niemu. Posłał tedy tam król Iana Sienieńskiego herbu Dębno, który ruszywszy ruskie ziemie wypędził Bogdana, pobrawszy te miasta:

Niemiec, Soczawę, Chocim, i Aleksandra posadził. Bogdan zasiaze-
brawszy łotrostwa górnego nie mało wypędził Aleksandra, który za-
się do króla przybieżał żalując się, co mu Bogdan wyrządził. Król
tedy radził się, co by czynić z tą ziemią niespokojną, jedni radzili
wygnać wszystkie wojewody a ziemię wołoską osadzić swemi urzęd-
niki i rozdzielić ją na powiaty, drudzy przeciw temu byli, mówiąc,
iż lepiej za cudzą ścianą bronić się Turkom niżli nam samym. A
tak byli tam posłani Piotr Odrowąż i Przedbór Koniecpolski z wojs-
kiem na prośbę drugich Wołochów, aby Aleksandra wstawili na wo-
łoskie wojewodztwo; którzy ruszywszy Ruś i ktemu Wołochów ma-
jąc z sobą poczęści, weszli do wołoskiej ziemi trzemi wojski; nad
Wołochy był Aleksander, nad Podolany Michał Buczański, a nad
drugą Rusią i Polaki Odrowąż z Koniecpolskim. Którzy przeszedłszy
rzeke Niestr stanęli pod Chocimem zamkiem, który na Aleksandra
trzymano, a Bogdan u Lipowca był z swem wojskiem»...

«Pe acele timpuri se anunță altă voievodă moldovenească, Bogdană una
fecioră fără de cununie ală lui Alexandru, dinaintea căruia feciorul
lui Ilișu celui d'înteu, Alexandru, d'împreună cu mără-sa și-au luat
refugiul la crai, poftindu-l de ajutor împotriva lui. A trimis
dară într-acolo craiul pre Ion Sienienschi cu marca nobilitară
Dembno, care, sculându țera Rusescă, a împins pe Bogdană, a-
pucându aceste cetăți: Némțulu, Suceva, Hotinulu și au aședat pre
Alexandru. Eară Bogdană, luându adunătură nu puțină de prin munți,
au scos pre Alexandru, care iarăși s'a dus la crai, jăluindu-i-
se ce i-a făcut Bogdană. Craiul însă se sfătuie, ce să facă cu a-
castă țară neliniscită; unii sfătuiau să scotă pre toți Domnii și Mol-
dova să o ocupe cu funcționarii sei și să o împărțescă în ținuturi;
alții erau în contra, dicendu că este mai bine a se apără de Turci
de după păretele altuia, decit de după ală seu propriu. Și așa fură
trămiși într-acolo Petru Odrovonj și Predbur Choniępolschi cu oște,
pentru pofta unor Moldoveni, ca să ducă pre Alexandru la domnia
Moldovii, cari, sculându Țera Rusescă și pe lingă acăsta avendu cu
sine și o parte de Moldoveni, se duseră la Moldova cu trei oști: în
capul Moldovenilor era Alexandru, în ală Podolienilor Mihală

Bucéţchi, şi în alu celor-a-l-alti, Ruşi şi Leşi, Odrovonj cu Conieţ-polschi. Carî, trecëndu riulü Nistrului, se aşedără sub cetatea Hotinului, care ţinea cu Alexandru, şi Bogdanü era cu óstea sa la Lipověţü»...

Din compararea acestorü douë pasage resultă fără de nici o îndoelă, că dela capulü alü 6-lea pină inclusivü la capulü alü 18-lea, pretutindene unde se provócă numai purü şi simplu la «Cronicariulü Leşescü,» saü la «cronicarulü celü Leşescü,» saü la «Letopiseţulü Leşescü,» Grigoriü Urechie n'a avutü în vedere pe nimeni altulü de câtü numai pe Ioachim Bielschi.

Mai departe, din considerarea că Grigoriü Urechie citéză pentru cea de pe urmă dată pre Bielschi în cap. XXIII (l. c. pg. 183), şi pre «Cronicariü Leşescü» în cap. XXIV (l. c. pg. 186), arü urma că de aici înainte nu s'a mai folositü de cronica lui Ioachim Bielschi, ci numai de cea tradusă şi adausă de Marcin Paşcovschi, pentru că numai pre acesta ilü mai numesce încă de douë ori pre nume în capulü alü XXVI-lea (l. c. pg. 190 şi 192). Acéstă consecinţă însă s'arü puté verifica numai prin o comparare consciinţiosă a testului croniceî lui Grigoriü Urechie cu cele ce ni le spunü Ioachim Bielschi şi Marcin Paşcovschi în cronicile sale despre Moldova, comparare care nu suntemü în poziţiune de a o face în timpulü de fêţă. Ori-cum va sta lucrulü în privinţa acésta, totuşî trebue să mărturisimü, că numai pe Marcin Paşcovschi a pututü avé Grigoriü Urechie în vedere când a disü în capulü din urmă, XXXII, (l. c. pg. 208), că «cronicarulü Leşescü» de venirea lui Petre Cazaculü în Moldova «nimicü nu scie,» pentru că acéstă venire a lui Petru Cazaculü în Moldova s'a întemplatü înainte de a sosi Aronü Vodă în Iaşi cu a doua domniă, prin anulü 1592 (1), şi până pe timpulü acesta nu a-jungea cronica lui Ioachim Bielschi cea tipărită în anulü 1597, ci numai până la anulü 1586.

Deci, după citatele lui putemü afirma, că Grigoriü Urechie până în anulü 1564, pe lângă isvórele indigene ce le citéză, s'a ținutü nu-

(1) Vedî continuarea croniceî lui Ioachim Bielschi până la 1598, l. c. tom. 3, pg. 1680.

mai de cronica lui Ioachim Bielschi,  c  de aici înainte p n  la fine, e probabil , că numai de a lui Marcin Pa covschi, de nu cum-va aceste cita iuni din urmă se vor  adev ri ca nisce intercal ri făcute de copistul  Simion  Dasc lul , după cum am  ar tat  mai sus .

B.

Ce se atinge de isv rele indigene, scrise în  er   i folosite de Grigori  Urech , num r m  între ele următórele :

1. *Letopise ul  cel  L tinesc .*»

Grigori  Urech  în contestul  cronice  sale,  ncep nd  de la capul  al  IV-lea  i p n  inclusiv  la capul  al  XII-lea, se prov c  de patru ori la «*Letopise ul  cel  L tinesc *»,  i anume în cap. IV (l. c. pg. 103), în cap. VI (l. c. pg. 109), în cap. IX (l. c. pg. 113)  i în cap. XII (l. c. pg. 124), opun ndu-l  tot -d'a-una «*Letopise ului nostru celui Moldovenesc *,» sau «*Letopise ului nostru*» ; o dată în cap. VI (l. c. pg. 111) la «*Letopise ul  L tinesc *» opun ndu-l  tot  «*Letopise ului nostru*,»  i în fine o dată la «*Cronicarul  L tinesc *,» în cap. X (l. c. pg. 113),  i de două ori la «*Cronicarul  cel  L tinesc *,» opun ndu-l  «*Letopise ului Moldovenesc *»  i  ic nd  despre d nsul , că a  scrie, a  nu scrie nimic , a  că scrie cam într'alt  chip .

De la finea capului  al  XII-lea înainte, sau mai corectă, din Noemvre 1501 înainte  i p n  la finea cronice  sale, Grigori  Urech  nu mai cit z  nici pre «*Letopise ul  cel  L tinesc *,» nici pre «*Cronicarul  cel  L tinesc *,» lucru care ne dovedesce că acest  isvor  sau că n'a mers  mai departe cu nararea evenimentelor , sau că Grigori  Urech  nu l-a mai folosit . Alternativa din urmă este mai pu in  probabil , căci nu putem  presupune că Grigori  Urech , care p n  la scrisul  cronice  sale p n  în Noemvre 1501 s'a folosit  cu at ta s rguin  de acest  «*L tinesc *», de o dată să-l  fi p r sit   i să nu se mai fi  ul tat  la d nsul  în partea ultimă a cronice  sale ! De aceea credem  că acest  «*Letopise  *» sau «*Cronicar  L tinesc *» nu trecea cu nararea evenimentelor  preste anul  1501, ci că cu-

prindea numai restimpulă de la Dragoșă, sau celă puțină de la Alecsandru celă Bună, la a căruia domniă pentru întâiași dată îl citează Grigoriu Urechie, și până în Noemvre 1501.

Acestă isvoră Lălinescă avă însemnate pe scurtă și în modă lip-sicțosă evenimintele, pentru că Grigoriu Urechie dăce de trei oră despre dănsulă că de cutare sau de cutare lucru «nimeă nu scrie,» și într'ună locă mai adauge (l. c. cap. XII, pg. 118) că «încă și alte semne multe suntă cară nu le însemneză, iară Letopisețulă nostru măcară că scrie mai pe scurtă, însă le însemneză tôte.»

La Polonă și la Ungură nu era îndatinată calcularea aniloră, de la zidirea lumii, ci numai de la Cristosă. Letopisețulă celă Lălinescă însă avă însemnați aniă după computulă de la zidirea lumii, căci Grigoriu Urechie dăce într'ună locă (l. c. cap. IV, pg. 103) că «Letopisețulă celă Lălinescă scrie că aă fostă veleatulă 6921, când aă stă-tută... la domniă Alecsandru Vodă.» Acestă lucru ne face a crede că acestă Letopiseță Lălinescă a fostă scrisă în Moldova de către vre-ună Română, sau de altă cineva, care era îndatinată cu calcu-larea aniloră nu de la Crstosă, ci numai *de la zidirea lumii*. În a-căstă credință ne întărimă și mai tare, decă considerămă că Grigo-riu Urechie sēmănă a nu fi sciută cum să prefacă aniă de la Cristosă în ană de la zidirea lumii, căci elă următorea frasă din cronica lui Ioachim Bielschi : «które tam weszło na początku miesiaca lipca, roku pańskiego 1359 (l. c. t. I, pg. 405) o traduce așa : «și aă intratū în țeră, în di înteiū a lui Julie,» fără de a pune și «anulă de la Cristosă 1359, se vede că numai din simpla causă că nu 'l-a sciută preface în ană de la zidirea lumii.

Deci noi pre «Letopisețulă Lălinescă» îl trecemă între isvórele indigene, «*ale noastre,*» folosite de Grigoriu Urechie.

Acum se nasce întrebarea, oră de «Letopisețulă celă Lălinescă» este identică sau nu cu «Cronicarulă celă Lălinescă?»

Decă considerămă că Grigoriu Urechie și la citarea cronicariloră Leșesci Ioachim Bielschi și Marcin Pașcowschi, când nu-l citează pre nume, încă se provocă, cândă la «Cronicarulă celă Leșescă,» cândă la «Letopisețulă Leșescă,» cândă la «cronicile cele Leșesci,» sau la

«cronicarii Leșesci,» putemă presupune cu óre-care probabilitate, că și aici prin denominativele : «Letopisețul celū Lătinescū» și «Cronicarul celū Lătinescū» n'a voitū să însemne două isvóre diferite, ci pre unulū și același isvorū, scrisū însă *lătinesce*. Acesta este însă numaī o curată presupunere din partea nóstră, fiindū-că simțimū greutatea obiecțiunii ce ne-arū puté-o face cine-va, că adevcă Grigoriū Urechīe, de și nu în contestulū, dar celū puținū în introducerea croniceī sale ne vorbesce și de «*Letopisețe Lătinesci*,» va să dīcă de mai multe ce le-a folositū. La acéstă obiecțiune s'arū putea replica, că Grigoriū Urechīe preciséză aici obiectulū la care se reportaū acele «*Letopisețe Lătinesci*,» adevcă la derivarea numelui «Valahia» din «Flachia», și că într'adevărū se află «*Letopisețe Lătinesci*» de pe timpurile acelea carī conțineau astfelū de lucruri, precum amū arētatū mai susū, pre când nu ne este cunoscutū nici unū «*Letopisețū*», sau «*Cronicariū Lătinescū*», străinū, care s'arū fi fostū folositū de computarea anilorū de la zidirea lumīi precum s'a folositū «*Letopisețulū*», sau «*Letopisețulū Lătinescū*» citatū de Grigoriū Urechīe în *contestulū* croniceī sale.

2) «*Letopisețulū Nostru celū Moldovenescū*». «*Isvódele Nóstre*».

Isvórele numite până acum și folosite de Grigoriū Urechīe, aū fostū scrise unele *lătinesce*, iar altele *leșesce*. Pe lingă acestea Grigoriū Urechīe a mai avutū înaintea sa și isvóre scrise *românesce*. Pre acestea le citéză cu multă religiozitate, începēndū chīarū din «Predoslovie» până cam spre finea croniceī, până inclusivū în capulū XXIV^{lea}, opunēndu-le totdeuna când unuīa când altuīa din celelalte isvóre numite mai susū. Aceste isvóre *românesci* le întimpināmū citate sub numirī generale :

a) de «*Letopisețulū Nostru*», de cincī orī : în «Predosloviă», pg. 95; în cap II. pg. 101; în cap VI. pg. 110; în cap. XII. pg. 118 și 124;

b) de «*Letopisețulū Nostru celū Moldovenescū*», de dóue orī : în «Predosloviă» pg. 95 și în cap IV. pg. 103;

c) de «*Letopisețulū celū Moldovenescū*», de șése orī : în cap VI. pg. 108; în cap IX. pg. 113; în cap XI. pg. 116; în cap XII. pg. 141; în cap XVIII. pg. 170 și în cap XXIII. pg. 182;

d) de «*Letopisețul Moldovenesc*», de șapte ori : în cap XI. pg. 116; în cap XII. pg. 118; 121 și 142; în cap XVIII. pg. 171; în cap XXIII. pg. 179 și în cap. XXIV. pg. 186;

e) de «*Ună Letopiseț Moldovenesc*», odată în cap XIV. pg. 156;

f) de «*Cărțile și Isvodele Nostre*», odată în «Predoslovia», pg. 95; și

g) de «*Unele Isvodele Nostre*», odată în cap X. pg. 115.

O ochire răpede asupra acestor numiri deșteaptă în noi bănuiala, că Grigoriu Urechie, prin ele, n'a înțeles numai *un* singur isvor indigen. Chiar de am admite, ceea ce și este mai mult de cât probabil, că prin numirile cele patru d'întîi de «*Letopisețul nostru*», «*Letopisețul nostru cel Moldovenesc*», «*Letopisețul cel Moldovenesc*» și «*Letopisețul Moldovenesc*», Grigoriu Urechie a înțeles pe unul și același isvor, pre *un* singur «Letopiseț», scris românesce, totuși n'am putea dice astfel și despre isvodele însemnate prin cele trei numiri din urmă : de «*Ună Letopiseț Moldovenesc*», de «*Cărțile și isvodele noastre*» și de «*Unele isvodele noastre*». Este peste putință de a admite că prin aceste numiri Grigoriu Urechie a înțeles pre *unul* și *același* isvor, și încă *tot* pre *acela* pre care l'a destinsu cu vre-una din numirile cele patru d'întîi (a, — b.)! Contestul în care se află citate aceste isvode, înțelesul logic, și forma gramaticală a cuvintelor, ne constrîng la acésta.

Este vederat că Grigoriu Urechie la citatul isvodelor de sub *f* și *g*, dacă ar fi avut aici în vedere un singur și același isvor indigen, de bună sémă că n'ar fi întrebuințat *pluralul*, dîcîndu «*cărțile și isvodele noastre*», și «*unele isvodele noastre*», ci ar fi fost întrebuințat *singularul*, ar fi disu pôte : «*cartea noastră*», și «*isvodul nostru*», sau altfel cumva.

Asemenea trebuie să dicem, că Grigoriu Urechie decă ar fi avut în vedere și s'ar fi și folosit numai de un singur «Letopiseț Moldovenesc» și de un singur «isvod al nostru», de bună sémă că n'ar fi întrebuințat înaintea numirilor de sub *e* și *g*, numeralul nedefinit «*un*» și «*unele*», cari cu necesitate provocă în mintea noastră antitesa de *altul* și *altele*, prin urmare și ideea, că, pentru că au existat *unele* isvode ale noastre cari scrieau ca

și cronicariulă Leșescă numai mai pe scurtă», trebuie neapărată să fiă esistatū și *altele* carī însă scrieău saū mai pe largū de cătū cronicariulă Leșescă», saū chiar nimică; și iarăși, pentru că a fostū «*unū* Letopisețū Moldovenescū», care scriea despre Ștefanū Vodă celū tinērū, că l'aū otrăvitū Dōmna sa, apoi neapăratū trebuie să cugetămū că a mai esistatū și «*altū* Letopisețū Moldovenescū» care nu scriea acēsta.

Decī, noi credemū că din cele spuse mai susū urmēză cu evidență, că Grigoriū Urechīe la compusulū croniceī sale s'a folositū nu numai de unulū singurū, ci de mai multe «*Letopisețe Moldovenescī*», și de mai multe «*isvōde ale nōstre*».

Esistința mai multorū «isvōde ale nōstre», decă nu chiarū și a mai multorū «Letopisețe Moldovenescī», ne-o atestă în modū nedubiosū continuatoriulū croniceī lui Grigoriū Urechīe, *Mironū Costinū*. Acesta, vorbindū despre isvōrele istorice de la alū douilea descălecătū încōce, dice (1) apriatū, că «*prin mōnăstiri se păstrează viețile și annales domnilorū ctitorī, atātū în Moldova cătū și în Țēra Romānescă.*»

De și după socotința nōstră, nu încape îndoiālă, că Grigoriū Urechīe s'a folositū de *mai multe* cronicī indigene romānescī, ce se aflăū în Moldova mai înainte de dīnsulū, totuși din mărturisirile lui, din contestulū croniceī sale, noi celū puținū nu suntemū în stare să precisămū numărulū acestorū «Letopisețe Moldovenescī» și «isvōde ale nōstre». Asemenea nu putemū sci cu bună sēmă nici până unde ajungeău acele «Letopisețe Moldovenescī» și isvōde ale nōstre. Considerândū însă că Grigoriū Urechīe se provōcă la «Letopisețulū Moldovenescū» cea de pe urmă dată în capulū alū XXIV^{lea}, în domnia lui Ștefanū Vodă Tomșa la anulū 7072 (1 Sept. 1563—31 Aug. 1564), că de la capulū alū XXV^{lea}, înainte până la fine (cap XXXII) nu mai citēză nicăiri nici unū isvō ū indigenū, romānescū, cu vre una din numirile de mai susū de «Letopisețū Moldovenescū» și de «isvōde ale nōstre», amū putē conchide de aici, că *isvōrele romānescī folosite de Grigoriū Urechīe se fineău ou domnia lui Ștefanū Tomșa, cam în anulū 1564.*

În contra acesteī conclusiuni ni se pare că stă întru cătū-va aceea ce dice Grigoriū Urechīe la domnia lui Ion Vodă Armeanulū (Aprilū

(1) Hasdeū B. P. Archiva istor. a Rom. tom. I. p. II pg. 160.

1570—Iuniu 1574), (în cap XXVII, pg. 90). Aici ne spune Grigoriu Urechîe, că despre Ion Vodă Armeanulă «*unii* dicu că au fostu fecioru de Armeanu, *altii* dicu că a fostu fecioru unui Stefanu Vodă. Iar *Marcin Paşcovschi*, cronicariu Leşescu scrie că a fostu Ion Vodă de la Mazovia, din Ţera Leşescă.» (1) Sub *unii* şi *altii* să nu presupunem ōre pre unul din «Letopiseţele Moldovenesci» folosite de Gr. Urechîe şi citate de atâtea ori?... Se pōte! Dar acēstă putinţă nu ne luminează întru nimica cestiunea.

De şi nu suntem în stare a precisa, pe basa testului croniceî, până unde ajungeau *tōte* «Letopiseţele Moldovenesci», şi «isvōdele nōstre» folosite de Gr. Urechîe, totuşi pentru *unul*u saū *dōue* din ele avem ō ponderōse indiciî, cam până unde ajungeau cu naratulū evenimentelorū.

Despre *unul*ū ne spune însuşi Gr. Urechîe în «Predosloviă» (l. c. pg. 95): «că Letopiseţulū nostru celū Moldovenescu aşa scrie de pe scurtū, că nici de viaţa Domnilorū, carī au fostū, tōtă cîrma, nu alege, necum lucrurile din lăuntru să alēgă, şi *pescurtū scriindū* şi însemnândū de la începutū *până la domnia lui Petru Vodă Rareşū, şi s'au stinsū*; că de *aice încōce n'au mai scrisū nimeni*.»

Din acēstă mărturisire rezultă fără îndoială trei lucruri: 1) că Grigoriu Urechîe, când a scrisū acēstă dechîrare în «Predoslovia» croniceî sale, deşi cunoscea mai multe «isvōde ale nōstre», pre carī le cetise şi carī nu conţineau pōte de cātū numai evenimentele din viaţa cutăruî saū cutăruî domnitorū şi ctitorū alū vre-unei mōnăstirî, — totuşi nu cunoscea mai multe *cronici* formale, saū «Letopiseţe» indigene, de cātū numai pre *unul*ū *singurū*, pre «*Letopiseţulū nostru celū Moldovenescu*»; — 2) că acēstū «Letopiseţū» nu ajungea cu naratulū evenimentelorū decātū numai, *până la domnia Petru Vodă Rareşū, şi s'a stinsū*; — şi 3) că de aici, adecă de la domnia lui Petru Rareşū încōce, *n'a mai scrisū nimene*; prin urmare, că nu mai esista nici unū «Letopiseţū Moldovenescu» cunoscutū lui, în care să fiă fostū descrise evenimentele politice din ţeră şi de la Petru Rareşū încōce.

(1) Marcin Paşcovschi : Kronika Sármačyey Europeyskíey. ediť. din 1611, pg. 151.

Acastă mărturisire destulă de limpede din Predoslovie, Grigoriu Urechîă n'o rectifică nicăiri în contestulă cronicel sale. Cu tôte acestea, elū, și de la Petru Rareșū încôce, continuă a se mai provoca până în anulū 1564 încă de *cinci orî* la unū «*Letopisețū Moldovenescū*» : de dōue orî în chiar domnia lui Petru Rareșū (l. c. cap. XVIII. pg. 170 și 171); de dōue orî în domnia lui Vasiliū Eraclide Despotulū (l. c. cap XXIII. pg. 179 și 182), și odată în domnia lui Stefanū Tomșa (l. c. cap XXIV. pg. 186). Acastă provocare la unū «*Letopisețū Moldovenescū*» și de la Petru Rareșū încôce, răstōrnă cu desēvērșire cele mărturisite în «*Predosloviă*», și ne probéză : 1) saū că Grigoriu Urechîe abîa după ce 'și-a scrisū «*Predoslovia*», și târđiū, în decursulū compusulū cronicel sale, a venitū la cunoscînța și a mai *altui* Letopisețū Moldovenescū ; — 2) saū că esistă în «*Predosloviă*» vre-o interpolare făcută de vre-unuiu din copistii cronicel.

Pentru alternativa d'întēiū militēză fōrte multū mai alesū douē lucruri :

a) După cum am arētatū mai susū, prin cuvintele : «*scrie unū Letopisețū Moldovenescū*» însuși Grigoriu Urechîe ne-a datū a înțelege că în decursulū compusulū cronicel sale a mai căpētatū la mână și *altū* Letopisețū Moldovenescū, saū chiar mai multe, cari însă nu scrieău tôte pretutindene în același modū. Aceste cuvinte le găsimū scrise tocmai la finea domniei lui Stefanū celui Tînērū, năintașulū lui Petru Rareșū, până la a căruia domniă ne spune în «*Predosloviă*» că ajungea «*Letopisețulū nostru celū Moldovenescū*» ce-lū avē atunci spre despusăciune. Ore acastă împrejurare să nu ne facă pre noi a crede, că Grigoriu Urechîe, ajungēndū cu compusulū cronicel sale până unde ajungea și «*Letopisețulū nostru celū Moldovenescū*» ce-lū avē la îndămână când a scrisū «*Predoslovia*», a căutatū unū îndreptariū și pentru mai departe, și abia atunci a aflatū încă *unū* Letopisețū Moldovenescū, care ducea șirulū domnitorilorū multū mai departe de cātū celū ce-lū avusese ?

b) Grigoriu Urechîe ne pare cănu caracterisēză ambele «*Letopisețe*» totū în *același* modū. Despre «*Letopisețulū nostru celū Moldovenescū*» ce lū-a avutū în vedere când a scrisū «*Predoslovia*», Grigoriu Ure-

chîie ȃice, că  a a scrie *de pe scurt *, că nice de vieța Domnilor  car  a  fost  t t  c ma nu alege, necum  lucrurile cele din lăuntru să al g .... Iar scrisorile *str inilor * scri  *pe larg *  i *de ajuns *», pre c nd pre  Letopise ul  cel  Moldovenesc », pre care il  citeză în domnia lui Petru Rare u  i a lui Stefan  Tom a, il  caracterizez  cu totul  din contra. El  ȃice (l. c. cap. XVIII. pg. 170 fi 171) :  aceste povesti ce scri  de Petru Vodă Rare u, că a  l sat  scaunul   i a  pribegit  în   ra Ungur c ,  i de multe noi  ce a  petrecut  acolo,  i cum a  mers  la  arigrad ,  i cum a  e it  cu a d oa domni  în Moldova, *Cronicariul  Le esc * de acestea *f rte pre scurt  scrie*, p te fi că n'a  sciut  de t te. *Iar Letopise ul  cel  Moldovenesc  de ajuns   i deschis  t te pre r nd   nsemn z *; pre care t te dec  le-am  luat  s ma, le-am  socotită a fi adevere,  i pe care le-am  tocmită care i la locurile sale.   i mai la vale adauge :  *Cronicariul  Le esc * de ac st  pradă ce a  f cut  Petru Vodă mai pe urmă ( n Ard l ) *nimic  nu scrie*,.... *ear  Letopise ul  Moldovenesc  ar t  adev rat  că a  mers  Petru Vodă la Unguri*,... *de a  pr dat   i a  arsă*,  i cu nimen  un  r sboi  n'a  avut .  La domnia lui Stefan  Tom a iar   ȃice (l. c. cap. XXIV. pg. 186) ;  De ac st  poveste ce a  b tut  Tom a pre Mircea Vodă, *Cronicarii Le esc * *nimic  nu scri *, *ce numai la Letopise ul  cel  Moldovenesc  se află ac st  poveste.* 

Iată dar  i  un  Letopise   Moldovenesc   care  scriea de  lucrurile cele din lăuntru  ale Moldov i mult  mai pe larg    i mai  de ajuns   dec t  cronicarii *Le esc *, adec  dec t ,  str inii !

Pentru ac st  alternativă se pronun    i eruditul  B. P. Hajd  . Pun nd  (1)  cronica Putn n  fa   cu analele lui Urech e ,  nv  atul  nostru demonstre  nu numai existen    i folosirea de cătră Urech e a mai multor   Letopise e   i  isv de  indigene rom nesc , ci încă se  nc rc  a  i precisa ch ar, car  anume a  putut  fi acele  Letopise e   i  isv de .  Conclusiunea la care ajunge după o minu io   analiză, este următoarea :

I. Urech e cunosc  cronica Putn n , sub numele de  Letopise  

(1) Hajd   B. P. *Archiva istoric  Rom.* t. 3. pg. 22—28.

Moldovenescă» celă puțină în *trei* redacțiuni diferite: 1° până la Petru Rareșu; 2° până la prima domniă a lui Alexandru Lăpușnă-nulă; 3° până la a doua domniă a acestui principe, sau chiar ceva mai încóce.

II. Afară de cronica Putnă-nă, Urechie mai consultă mai multe alte fîntine istorice curat române, dintre cari, cele mai remarcabile și mai lesne de constatată sîntă: 1° o cronică moldovenescă scrisă slavonesce, și cuprîndendă intervalulă dintre 1359—1504; 2° o cronică scrisă romănesce, relatăndă evenemintele ocure în spațiulă de vro două-deci sau trei-deci de ani după mórtea lui Alexandru celă Bună; 3° ună memoriă despre deșterarea lui Petru Rareșu între 1538—1541, scrisă romănesce în prima jumătate a anului 1541.»

Pentru alternativa a doua, adecă pentru esistența unei *interpolări* în cuvintele lui Grigoriă Urechie din «Predosloviă», avemă mai multe arguminte nu mai puțină ponderóse de cătă cele pentru alternativa d'întăiă.

Demetriă Cantemiră, vorbindă despre isvórele îndigene cari scriă despre descalecatulă ală doile, dice (1): «Eară den hroniculă moldovenescă întăiă dicemă, că mare jale ni este, căci *hroniculă, carele aă fostă scrisă mai dinainte de hroniculă lui Urechie Vorniculă, și a lui Misailă Măzaculă, să aflămă nică cum n'amă putută*. Eară precumă celă d'întăiă istorică ală țării Moldovii să nu fiă fostă Urechie Vorniculă, singură elă mărturisesce, de vreme ce în multe locură pomenesce de hroniculă celă moldovenescă. Așijderea Misailă și Simicnă vedese acelu hronică, să-lă fiă avută la mână, căci și ei pomenescă de același hronică. precum și de a lui Urechie, și *alesă Misailă Călugărulă anume însemnéză, precum acelu d'întăiă istorică aă fostă însemnăndă viéța Domniloră dela Dragoșă Vodă numai până la Petru Vodă Șchiopolă*.»

Se scie că înainte de Mironă Costină, continuatoriulă și adăugătoriulă cronicei lui Grigore Urechie, aă esistată, celă puțină, trei copîști: Simionă Dascălulă, Misailă Călugărulă și Eustratiă Logofetulă,

(1) Cantemiră D. Hroniculă vechimă Romăno-Moldovlahiei, t. 2. cartea X. pg. 376.

tustrei celebri prin nisce basne ce «în *Predoslovia* hronicului lui Urechie fără nici o rușine a le amesteca aũ îndrăsnitũ», după cum se exprimă D. Cantemirũ. Ei bine, unulũ dintre acești copiiști, *Misailũ Călugărulũ*, apriatũ ni spune, cã *celũ d'inteiũ istoricũ*, și prin urmare cã «*Letopisetulũ nostru celũ Moldovenescũ*», amintitũ de Gr. Urechie în *Predoslovia*, și citatũ adese ori în contestulũ croniceĩ sale, «aũ fostũ însemnãndũ vieța Domnilorũ dela Dragoșũ Vodã» nu numai pãnã la Petru *Rareșũ și s'aũ stĩnsũ*, după cum stã *acum* în «*Predoslovia*», ci pãnã la Petru Vodã *Șchiopulũ*; adecã, «*Letopisetulũ nostru celũ Moldovenescũ*» nu ajungea cu însemnatulũ evenimintelorũ numai pãnã în Ianuariũ 1527, ci pãnã în Iuniũ 1574, când ni spune cronica cã a începutũ a domni pentru înteiã orã *Petru Șchiopulũ*.

Acestã spusã a lui Misailũ Călugărulũ capetã lorte multã tãriã prin fapta, cã într'adevẽrũ Gr. Urechie se provocã în *cronica* sa la unũ «*Letopisetũ Moldovenescũ*», nu numai pãnã la domnia lui Petru *Rareșũ*, ci și mai departe pãnã în domnia lui Stefanũ Tomșa în anulũ 1564, adecã pãnã aprõpe de domnia lui *Petru Șchiopulũ*; amũ putẽ dice cã chĩar pãnã la înteiã domniã a lui Petru Șchiopulũ, cãci Gr. Urechie, în domniea lui Ion Armẽnulũ, a nãintașului lui Petru Șchiopulũ, se provocã la «*unii*» și la «*altĩ*», pre carĩ îi opune cronicarĩului Leșescũ Marcin Pașcovich. Acești «*unii*» și «*altĩ*» potũ fi *Letopisetelẽ Moldovenescĩ* ce i-aũ statũ la despusẽciune, și carĩ, într'acestũ casũ, într'adevẽrũ cã ar fi ajunsũ pãnã la «*Petru Vodã Șchiopulũ și s'aũ stĩnsũ*.»

Obiecțiunea cã sub acești «*unii*» și «*altĩ*» s'arũ putẽ înțelege și *tradițiunea*, nu ni-arũ pãrẽ prẽ fundatã, mai alesũ decã considerãmũ, cã dișele acestorũ «*unii*» și «*altĩ*» sĩntũ opuse dișelorũ lui Marcinũ Pașcovich. Acestã comparare este justificatã și la loculũ sãũ, numai decã admitemũ cã acești «*unii*» și «*altĩ*» aũ fostũ de asemenea scriitorĩ de cronice ca și Marcin Pașcovich.

Cumcã esistã intercalãri și chĩar interpolãri în testulũ *de astãdĩ* alũ croniceĩ lui Gr. Urechie, despre acestã, noi celũ puținũ, nu ne indoimũ. Unũ casũ de felulũ acesta amũ constatatũ în trecetũ mai susũ sub VII. Nr. 5. Mai cunõscemũ și altũ casũ destulũ de remar-

cabilu, pre care ni-lu procură D. Cantemiră sub autoritatea sa. Elu ni spune (1) că «*eșirea lui Dragoșu Vodă o pune Urechie Vorniculă în hroniculă său la anulă de la Adamă 6821*, care este de la Hristosă 1313, adecă cu 23 de ani mai pre urmă de câtu Radulă Vodă, și cu 39 mai pre urmă de câtu Domnulă lui Grigorașu.» În testulă cronicei lui Gr. Urechie însă, așa după cum este elu publicatū de M. Cogălnicēnulă, stă pusă «*începutulă Domnilorū țerii Moldovii*» în *anulă 6867*, ear nu în anulă 6821, după cum sta, totu în acēstă cronică, pe timpulă lui D. Cantemiră.

Esistința interpolărilor în testulă de astădi alu cronicei lui Gr. Urechie fiindu, în genere, constatată și necontestabilă, noi suntemu dispuși a admite de adevărată spusa lui Misailă Călugărulă, și a crede, că «*Letopiseșulă nostru celū Moldovenescū*» ce a esistatū înainte de cronica lui Gr. Urechie, și pre care l'a folositū elu chiar d'intru începutū, a ajunsū cu naratulū evenemintelorū nu până la domnia lui Petru *Rareșu*, după cum se credea până acum, ci *până* la întēia domniă a lui Petru *Șchipulă*, și s'a stinsū, și că abia de la acēstă domniă încōce «*n'a mai scrisū nimene nimică*» până la Gr. Urechie; că așa dară Gr. Urechie de la sine, iar nu pe basa vie unui «*Letopiseșū Moldovenescū*» a scrisū numai capetele de la alū 28^{lea} până inclusivū la alū 32^{lea} din cronica sa, adecă numai răstimpulū din 25 Iuniū 1574 și până în anulū 1594.

Cum că «*Letopiseșulă*» nostru celū vechiū Moldovenescū a ajunsū cu naratulū evenemintelorū într'adevărū până la întēia domniă a lui Petru *Șchiopulă*, ne mai indică și o frasă ce o aflămū tocmai la finea domniei lui Ion Armēnulă Vorbindū autorulū aici de mōrtea lui Ion Armēnulă, dice (l. c. cap. XXVII. pg. 196), că Turciī 'i-ar fi fostū făgăduitū «*cu jurământū că-i vorū face pre voiă de tōte de ce scriū mai susū, că aū pohtitū elū.*» În «*Predoslovia*» croniceī, carea de bună sēmă că a eșitū din pēna lui Gr. Urechie, autorulū vorbesce despre sine în *întēia personă singurată*: «*Eū Grigorie Urechie... amū cetitū; — Apucatu-m'amū și eū a scriere; — ce eū cum*

(1) Hroniculū vechimiī Rmv. t. 2. cartea X. pg. 460.

amă aflată, așa amă arătată.» Aice încă-lă vedemă folosindu-se totă de întăia persónă dîcîndă : «ce scriă mai susă.» Ôre acăsta să nu ni denôte că de aici înainte Gr. Urechîe a scrisă de la sine, fără basa vre unui «Letopisețu Moldovenescă» mai vechiă, cronica sa precum totă de la sine scrisese și «Predoslovia» ei?

3) *Tradițiunea.*

După cele precedente nu incăpe nici o îndoelă, că Gr. Urechîe e luată și tradițiunea într'ajutoriă la compusulă croniceî sale. Chîar de amă admite ca deplină constatată, că «Letopisețulă nostru Moldovenescă» celă vechiă a ajunsă într'adevără până la întăia domniă a lui Petru Șchiopolă în anulă 1574, totuși n'amă puté admite că Gr. Urechîe a fostă pe timpulă acesta într'o etate atătă de matură, încătă ca să-i fi permisă a înțelege și a aprețui vieță socială de stată, a se ocupa din îndemnă propriă cu studiulă istorică și însemna însuși evenemintele politice interne și externe ale patriei sale. Spre a fi în stare a face ună lucră ca acesta, se cere o etate nu de 15 saă de 20 de anī, ci de mai mulți. Pe la anulă 1574 însă, Gr. Urechîe n'a putută fi, după cum amă arătată mai susă, de câtă abia de vr'o câțī-va anī, saă pôte nici nu era încă născută pe atuncea. Decī, sub tôte împrejurările, elă trebue să fi scrisă ultimele capete ale croniceî sale mai multă din *Tradițiune*, din spusa ômeniloră bătrânī, de câtă din esperiînța sa propriă.

Dar nu numai în ultimele capete ale croniceî sale s'a folosită Grigoriă Urechîe de tradițiune, ci și în cele precedente. Intr'acestea mai alesă se cunôsce tradițiunea. Fiindă timpurile acestea mai depărtate, nu s'au putută păstra din ele în memoria ômeniloră de câtă lucruri străordinarie și miraculose. Părîndu-i acestea destulă de ponde-rôse, Grigoriă Urechîe n'a voită să le trecă cu vederea ca și cei-alți cari au scrisă despre acele timpuri; însă ca consciinciosă istorică ce era, elă și în aceste casuri n'a retăcută isvorulă din care a scosă; totă-deauna l'a însemnată saă prin «*dică*,» saă prin «*dică unui*». Dreptă dovédă despre acesta vomă cita aici următorele trei locuri:

a) Vorbindă Grigoriă Urechîe despre bătălia de la Rîmnică, din 8 Iuliă 1481, dintre Stefan celă Mare și Țăpălușă Vodă, scrie așa : *Dică unui*

să se fiă arătatu lui Stefan Vodă sântulū mucenicū Procopie umblândū de-asupra răsboiului călare și intrarmatū, ca unū vitézū, fiindū într'ajutoriū lui Stefanū Vodă, și dând vilhă oștii sale. Este de cređutū acestū cuvēntū, că decă s'a întorsū Stefan Vodă cu totă oștea sa,... aū ziditū biserica întru numele sântului mucenicū Procopie, la satū la Badeuțū, care trăesce și până astădi. (l. c. cp. XII. pg. 132).

b) Intr'altū locū, după ce descrie bătălia de la codrulū Cosminului din anulū 1496, dintre Stefan cel Mare și regele Poloniei Albert Grigoriū Urechie érăși scrie: «*Dicū unū*» să se fiă arătatu lui Stefan Vodă la acestū răsboiū Sântulū mucenicū Dimitrie călare și intrarmatū ca unū vitézū, dândū ajutoriū și vilhă lui Stefan Vodă și oștii lui. *Ce este de a și credere*, de vreme ce i-aū ziditū biserica înfrumusețată. (l. c, cp. XII. pg. 140).

c) In fine, însemnândū mórtea lui Arbure Hatmanulū, Grigoriū Urechie ne spune: «Iatr'acestași an (1523) în luna lui Aprile, în cetatea Hărlăului, aū tăiatū Stefan Vodă pe Arbore Hatmanulū, pre care *dicū* să-lū fiă aflatū în vicleniă. Earū lucru adevēratū nu se scie.» (l. c. cap. XIV. pg. 154.).

Orī de s'a folositū Grigoriū Urechie de mai multe isvōre stră ne și indigene decâtū cele arătate mai susū, acēsta noi celū puținū nu o scimū. Ceea ce scimū însă de bună sēmă este, că Grigoriū Urechie nu ne citéză mai multe, și nici nu ne indegetéză măcar că ar fi mai întrebuițatū și altele. Din acēstă causă noi suntemū despuși a crede, că Grigoriū Urechie nu s'a folositū la compusulū croniceī sale de mai multe isvōre decitū numai de acelea, pre cari le-amū discutatū mai susū, și pre cari le și citéză în contestulū croniceī cu o scrupulositate neindătinată pe timpulū sēū, și care îi înălță fōrte susū meritulū ca cronicariū.

Cu tōte acestea eruditulū B. P. Hazdēū se încērcă a demonstra că Grigoriū Urechie a mai cunoscutū și s'a și folositū chiar încă și de «o cronică redactată la începutulū secolului al 16-lea de către unū Moldovēnū, însă în limba *slavă*, dialectulū oficialū alū Romānilorū in acea epocă, și care înșiră eveninentele, cu concisiune estremă, în-

cependu dela Dragoșu și până la mórtea lui Stefan celu Mare (1).»

Opiniunea sa și-o rađimă eruditulă B. P. Hasdēu numai pe identitatea *șirului* domnitoriloră din cronica lui Grigoriu Urechie și din citata cronicuța, și-a *duratei* domniei loră. Doue cronici însă, din diferite epoce, potă avea *șirulă* domnitoriloră și *durata* domniei loră *identice*, fără ca prin această singură identitate să fimă în dreptu a a firmă cu securitate, că autorulă uneia din ele a trebuită numai de câtă să se fiă folosită de testulă celeia-alte. Șirulă domnitoriloră și anii domniei loră chiar trobue să nu diferescă în nici o cronică basată pe realitate. Numai într'ună casă am putea admite ca deplină convingătoră argumentulă identității, atuncia adică, cândă amă găsi *aceleași* erori în *unele* cronice din diferite rēstimpuri, eră în *altele* nu, atâtă în șirulă domnitoriloră și în anii domniei loră, câtă și în alte amărunturi. Intr'acestă casă astă-felă de erori identice ne-ară îndreptăți într'adeveră a presupune cu totă adinsulă că autoriulă cronicei mai târđiă a avută în vedere cronica anterióră și că s'a și folosită de dēnsa, căci almintrelea numai cu anevoiă s'ară putē esplică identitatea unoră erori de felulă acesta în cronice din diferite rēstimpuri. Erori de acestea însă nu esistă în cronica lui Grigoriu Urechie și în cronicuța slăvenă-moldovenescă. Acestă din urmă, după cum o cunōscemă noi, (2) afară de întroducere, carea singură cuprinde douē părți din trei din întregulă ei, nu conține mai nimică alta, decită șirulă domnitoriloră și anii domniei loră. Puținele evenimente ce se află însemnate într'ēnsa, consună unele, eră altele nu cu cele însemnate în cronica lui Grigoriu Urechie. De s'ară fi fostă folosită Grigorie Urechie de această cronicuța slăvenă-moldovenescă, de bună sēmă că ară fi citat'o undeva în cronica sa și ară fi și însemnată ori-ce diferență, precum o face acestă și cu cele-l-alte isvōre ce le a întrebuintată. Neamintind'o însă nicăiri, în contra datinei sale, noi celă puțină tragemă din această tăcere conclusiunea, că Grigorie Urechie n'a avut'o nicăiurea în vedere la compusulă cronicei sale.

(1) Hasdēu B. P. Archiva istor. a. Rom. tom. 3. pag. 25—26.

(2) Полное собраніе русскихъ лѣтописей, изданное по... архео графическою комиссією, tom. VII. St. Petroburg, 1856, pag. 256—259.

VIII.

INDICE

DE NUME PROPRIE DIN CRONICA LUI GRIGORIU URECHIE.

Numărulă arabicū arătă pagina din «*Letopisetulă țării Moldovii*, publicate pentru *în'eleași* dată de M. Cogălniceanu, *Tom. I. Iași 1852*»:

Pred.=Predoslovie

Desc. M.=Descălecatulă Moldovii.

Cap.=Capulă...

Pg.=Pagina. .

La numele proprii aflate în *note* s'a pusă după numărulă pagini și numele autorului notei, însemnându:

M C.=Mironă Costină;

N C.=Niculaă Costină;

S D.=Simionă Dascălulă;

E L.=Eustratiă Logofătulă.

A

- Azarie călugărulū, cp. IX. pg. 113.
E L; cap. X. pg. 116. E L.
- Ahmanū hanū tătărescū, cp. XII pg. 143. N C.
- Ahmetū pașa, cp. XVIII pg. 171. N C.
- Ahusanū Cazanilorū, Isan Trapezinē-nulū, cp. XII pg. 129. N C.
- Alba Cetatea, cp. VI. pg. 110; cp. XI. pg. 116, cp. XI. pg. 117. N C; cp. XII. pg. 119; cap. XII. pg. 130; cp. XII. pg. 132 M C; cp. XII. p. 133; cp. XII. pg. 134; cp. XII. pg. 135; cp. XII. pg. 139; cp. XII. pg. 143. N C. cp. XIII. pg. 151. M C; cp. XIII. pg. 152. N C; cp. XXVII. pg. 194.
- Alba valea, cp. XII. pg. 130.
- Albert Rege, Polon, cp. XII. pg. 135; cp. XII. pg. 136; cp. XII. pg. 137; cp. XII. pg. 143; cp. XIII. pg. 152; N C. cp. XXIV. pg. 185.
- Albrecht Laschi. cp. XXII pg. 178. cp. XXIII. pg. 179; cp. XXIII. pg. 180; cp. XXIII. pg. 181; cp. XXIII pg. 184; cp. XXIV. pg. 185; cp. XXIV; pg. 186.
- Albu Sultanū tătărescū. cp. XIV; pg. 153.
- Alecsa Stolniculū, cp. XII. pg. 123.
- Alecsandru, feciorulū lui Romanū Vodă, cp. II. pg. 100, M C.; cap. IV. pg. 103.
- Alecsandru Vodă; cp. II pg. 101.
- Alecsandru celū Bunū, cp. IV. pg. 103; cp. V. pg. 105; cp. V. pg. 106; cp. V. pg. 107; cp. VI. pg. 108; cp. VI, pg. 109; cp. VI. pg. 110; N C; cp. XI. pg. 116. N C; cp. XII. pg. 135.
- Alecsandru Vodă feciorulū lui Iliășū Vodă. cp. X. pg. 113; cp. X pg. 114; cp. X. pg. 115; cp. X. pg. 116; N C; cp. XI pg. 117. N C.
- Alecsandru Vodă tatălū lui Bogdanū Vodă cp. XI pg. 116; cp. XI. pg. 117. N C; cp. XII. pg. 135.
- Alecsandru, feciorulū lui Stefanū celū Mare. cp. XII. pg. 135.
- Alecsandru, frate cu regele polonū Albert cp. XII. pg. 143; cp. XIII, pg. 146. N C. cp. XIII. pg. 149, cp. XIII. pg. 152. N C.
- Alecsandru, tatălū lui Stefanū Lăcustă cp. XVI. pg. 164.
- Alecsandru Vodă Cornea. cp. XVII. pg. 167; cp. XVII. pg. 168; cp. XVII. pg. 169.
- Alecsandru Vodă Lăpușneanul. cp. XXI. pg. 176; cp. XXII. pg. 177—79 cp. XXIII. pg. 180; cp. XXIII. pg. 184; cp. XXIV. pg. 186. — cp. XXV. pg. 189.
- Alecsandru Vodă. cp. XXVII pg. 193.

Alecsandru Vodă din Ț-R. cp. XXVIII. pg. 197.
 Alecsandru Vodă frate cu Crețulă. cp. XXVIII. pg. 200.
 Alecsi Stolnicu mare. cp. XXXII. pg. 209.
 Amasia orașu în Siria. cp. XIII. pg. 152. N C.
 Amuratū Sultanū turcescū. cp. XIII. pg. 146 N C.
 Anastasie episcopu în Ciceiu, cp. XVI. pg. 165.
 Anastasie episcopu în Romanu. cp. XXII. pg. 177; cp. XXIII. pg. 179.
 Andreiu hatmanulū, cp. XXX. pg. 205.
 Andronic. cp. X. pg. 113.
 Arbure hatmanulū. cp. XIV. pg. 154; cp. XIV. pg. 155.
 Arbure Toaderu, feciorulū lui Arbure hatmanulū. cp. XIV. pg. 154; cp. XIV. pg. 155.
 Arbure Nichita, feciorulū lui Arbure hatmanulū. cp. XIV. pg. 154; cp. XIV. pg. 155.
 Arburescu. cp. XVI. pg. 167.
 Ardealulū. Desc. M. pg. 97; cp. XII. pg. 120—122; cp. XII. pg. 136; cp.

XV. pg. 157; cp. XV. pg. 158; cp. XV. pg. 161. N C; cp. XV. pg. 162; cp. XV. pg. 163. N C; cp. XVI. pg. 164. N C. cp. XVI. pg. 165; cp. XVIII. pg. 170; cp. XVIII. pg. 171; cp. XIX. pg. 173; cp. XX. pg. 175. N. C; cp. XXI. pg. 176. N C.
 Ardeleni. Desc. M. pg. 98; cp. XII. pg. 120 N C.
 Areni, satū lângă orașulū Suceava. cp. XXIII. pg. 184.
 Armașulū Oprea, cp. XXXII. pg. 207—209.
 Armeanulū, Ion Vodă. cp. XXVII. pg. 190; cp. XXVII pg. 191.
 Aron Vodă celū Rēu și cumplitū, cp. XXXI. pg. 205—cp. XXXII. pg. 209.
 Aronū Vodă, mănăstire în Iași, cp. XXXII. pg. 209.
 Astrahanū. cp. XXI. pg. 176. N C.
 Atanasie Bolsunū. cp. XII. pg. 143.
 Augustū, Rege polonū. cp. XIV. pg. 156 M C; cp. XV. pg. 161; cp. XV pg. 162.
 Augustū Sigmond, Rege polon. cp. XV. pg. 159.

B.

Baboșe, cetate. cp. XX. pg. 175. NC.
 Badeuți, satū. cp. XII. pg. 132; cp. XVI. pg. 164.
 Bae, orașū. cp. XII. pg. 119; cp. XII. pg. 120. M C; cp. XII. pg. 121; cp. XII. pg. 142; cp. XVIII. pg. 171; cp. XVIII. pg. 172.
 Baiașetū. cp. XII. pg. 132. 133. 134. NC. 135; cp. XIII. pg. 146. SD. 152. NC.

Baiașidū veđi Baiașetū.
 Balașū Maer, Sărdarū ungurescū. cp. XII. pg. 129. NC.
 Balica hatmanulū. cp. XXIX. pg. 202.
 Balota, satū. cp. XXIX. pg. 201.
 Balta, cetate. cp. XII. pg. 122; cetatea de... cp. XVIII. pg. 170.
 Barū, orașū. cp. XXVIII. pg. 197.
 Barbovșchi hatmanulū. cp. XV. pg. 157

Basarab Lafot Vodă. cp. XII. pg. 124—126.
 Basarab Vodă. cp. XII. pg. 126. 131
 cp. XIV. pg. 154.
 Bălinesci, sat. cp. XIII. pg. 146.
 Bărlad oraș. cp. IV. pg. 104; cp.
 VI. pg. 111; cp. XII. pg. 126. 128;
 cp. XVIII. pg. 169.
 Bărlad, apă, cp. X. pg. 114; cp. XII
 pg. 126. 127. NC. 128.
 Bărrovschi, mănăstire. cp. IV. pg. 103
 SD.
 Bărsa, apa. cp. XV. pg. 158.
 Belđa, țără. cp. XII. pg. 130. NC.
 Belđia, oraș. cp. XII. pg. 122. NC.
 Belđulă, oraș. cp. XII. pg. 122. MC.
 cp. XII. pg. 126.
 Belsca, oraș, ținut. cp. XIV. pg. 155
 NC.
 Berindel. cp. XII. pg. 120. MC. NC.
 Betgherei și Bet-Gherei, Sultan lătă-
 resc. cp. XIII. pg. 150. 151.
 Bicăzu Mirzacu cp. XIV. pg. 153.
 Bielorosia, cp. XII. pg. 132. NC.
 Bielschie, cronicariulă, cp. II. pg. 102
 cp. XX. pg. 181. 182. 183.
 Biescovschi. cp. X. pg. 115.
 Bilăiu, Vel vornic. cp. XXVII. pg.
 195; cp. XXVIII. pg. 197.
 Birtocu Voevodulă Ardealului. cp.
 XII. pg. 136—138.
 Birtos veđi Birtoc.
 Bisericanii, mănăstire. cp. XV. pg.
 162. MC.
 Bistrița, mănăstire. cp. IV. pg. 103.
 cp. XII. pg. 135. cp. XV. pg. 162
 cp. XVIII. pg. 172.
 Bistrița, oraș. cp. XV. pg. 157. 158
 cp. XVIII. pg. 171.
 Bistrițeni. cp. XV. pg. 158.

Bișovschi Dobieslav, Castelanulă Bel-
 diei. cp. XII. pg. 122. NC.
 Bilza, țără. cp. X. pg. 115 NC.
 Boazu. cp. XVI. pg. 166. NC.
 Bobolețchi cp. XXVIII. pg. 198.
 Bogdană Vodă, Tatălă lui Dragoșu
 Vodă. cp. I. pg. 99.
 Bogdan Vodă. cp. I. pg. 100.
 Bogdană feciorulă lui Roman-Vodă, cp.
 IV. pg. 103 MC.
 Bogdană Vodă, fiulă lui Alexandru vodă
 (?) cp. X. pg. 113—116.
 Bogdană Vodă feciorulă lui Ștefană celă
 Mare. cp. XII. pg. 132; cp. XII. p.
 145—cp. XIII. pg. 153.
 Bogdană Vodă, feciorulă lui Alexandru
 Lăpușneanulă. cp. XXII. pg. 177;
 cp. XXVI. pg. 189—cp. XXVII. p.
 191.
 Bogdană Vodă Ionașco. cp. XXXI. pg.
 206.
 Bogdănesci, sat. cp. XXX. pg. 203.
 Bohemi, cp. XII. pg. 121 NC.
 Bohemia cp. XII. pg. 121 NC.
 Boldură, Vorniculă cp. XII. pg. 139.
 Bolgară, veđi Bulgari.
 Bolsun Atanasie, cp. XII. pg. 143.
 Bonfin, istoriculă. cp. I. pg. 100. NC.
 cp. II. pg. 102 NC. cp. XII. pg.
 121 NC.
 Bosna. Desc. NC. pg. 98; cp. II, p. 102
 NC; cp. XII. pg. 124 NC.
 Botoșeni. cp. II. pg. 110; cp. XII p.
 141; cp. XIII. 147. 150; cp. XV.
 pg. 160; cp. XXIII. pg. 183.
 Boureni, sat, Desc. NC. pg. 97.
 Branlav veđi Brațlav.
 Bransco. cp. XII. pg. 143 NC.
 Brașău. cp. XV. pg. 157. 158.
 Brașoveni cp. XII. pg. 132.

Brațlav cetate. cp. VI. pg. 109. NC.
110; cp. XIX. pg. 173 NC. cp.
XXVIII. pg. 198. 199.
Brăila. cp. XII. pg. 123; cp. XVII.
pg. 168. cp. XXIV. pg. 186; cp.
XXVII. pg. 193.
Brescu, orașu cp. XV. pg. 161.
Brohoțchi. cp. XII. pg. 140.
Brusa. cp. XIX. pg. 174.
Brut. Postelnic. cp. XXIX. pg. 201.
Buceanschi Mihail. cp. VI. pg. 3. NC.
cp. XII. pg. 125 NC.
Buceatchi Teodoru. cp. VIII. pg. 112
NC.

Cađani. cp. XII. pg. 129 NC.
Cađimir. Rege polon. cp. II. pg. 100.
101, cp. VIII. pg. 112. cp. VIII.
pg. 112. NC; cp. XI. pg. 116 NC; cp.
XI. pg. 117. NC; cp. XII. pg. 120
MC; 120 NC; 121 NC, 122 NC, MC;
125 NC; 126, 129 NC; 130 NC; 131
NC; 133 NC; 134. NC; cp. XII. pg.
135 NC; 143 NC; cp. XIII. pg. 152 NC.
Camenita, cetate. cp. V. pg. 107 NC.
cp. XII. pg. 122 NC, MC; cp. XIII.
pg. 147 NC; cp. XIII. pg. 148, 149.
Camenitchi, hatman. cp. XIII. pg. 150
NC.
Caminetchi, Voevod de Cracău. cp.
XIII. pg. 150.
Caminita vedî Cămenita.
Caminiteni cp. XIII. pg. 149 NC.
Caspia, marea. cp. XXI. pg. 176 NC.
Catlabuga. cp. XII. pg. 134
Cađaci. cp. XII. pg. 128; 133 NC; cp.
XXII. pg. 178; cp. XXIII. pg. 183;

Buceatchi. cp. X. pg. 115; cp. XII.
pg. 126.
Buceatchi. cp. X. pag. 114.
Buceciu, cetate. cp. XII. pag. 140.
Bucețchi. cp. XII. pag. 126.
Bucium, Vornicu mare. cp. XXIX.
pg. 201, cp. XXXI. pg. 206.
Buda. cp. XIV. pg. 155 NC, cp. XVIII
pg. 171. NC.
Bugeag. cp. XXVII. pg. 194.
Bugegeni. cp. XXVIII. pg. 199.
Buhtea, Părcălab. cp. XII. pg. 119.
Bulgari. cp. II. pg. 102. NC. cp. VIII.
pg. 112 NC. cp. XIII. pg. 152 NC.
Bulgaria. cp. XII. pg. 130 NC.

C

cp. XXVIII. pg. 192—200. cp. XXX
pg. 202—204. cp. XXXII. pg. 208.
Cađacul Petru cp. XXII. pg. 208.
Caeata, movila cp. XIII. pg. 148.
Cahul cp. XXVII. pg. 194. 195.
Carăbătu Petrea. Vornic cp. XIV. pg. 153
Cărligătura, orașu, ținut. cp. XIII. pg.
151, cp. XXXII. pg. 208.
Cârstea cp. XIII. pg. 150.
Cearnocojintî. cp. XV. pg. 160.
Cecun cp. VI. pg. 108 NC.
Ceh vedî Ceși.
Cepla, moldovan. cp. XXVIII. pg. 197.
Cerimușulă, apa. cp. XXX. pg. 204.
Cernăuți. cp. IV. pg. 104; cp. XII. pg.
137, 138, cp. XIII. pg. 150; cp. XV.
pg. 160.
Cervona. cp. XV. pg. 160.
Ceși cp. XII. pg. 121.
Cetatea albă cp. VI. pg. 110; cp. XI.
pg. 116; cp. XI. pg. 117 NC, cp. XII
pg. 119, 130, 132 MC; 133, cp. XII.

pg. 134, 135, 139, 143 NC; ep. XIII.
pg. 151 MC; 152 NC; ep. XXVII.
pg. 194.

Cetatea de Baltă ep. XVIII. pg. 171.

Cetatea Nouă. ep. XVII pg. 168.

Chefea, cetate. ep. XII pg. 130 NC; ep.
XIII. pg. 152 NC.

Chievlul ep. XI pg. 117 NC; ep. XII. pg.
119, ep. XII pg. 143 NC.

Chigheciul. ep. XIII. pg. 151.

Chilia. ep. VI. pg. 110; ep. VIII pg. 112;
ep. XII pg. 118, 119, 130, 132—136,
139; ep. XIII. pg. 152 NC. ep. XXII.
pg. 179.

Chiovlul veđi Chievlul.

Chipriana, mănăstire ep. XVIII pg. 172.

Ciarnocojinți ep. XV. pg. 160.

Ciceul ep. XII. pg. 122; ep. XV. pg. 163
—ep. XVI. pg. 167; ep. XVIII. pg.
170—172.

Cihov, tirg. ep. XII pg. 142,

Cioplan Trifan. ep. XVI. pg. 164.

Ciorbesci, iazăr. ep. XXVIII. pg. 200.

Cișeșni Strus ep. XIII. pg. 147 NC.

Cișibes. ep. XIII. pg. 146.

Ciubali beiu. ep. XVIII pg. 170.

Ciubăr Vodă. ep. IX. pg. 113.

Ciucno, iazăr. ep. XIII. pg. 151 NC.

Ciuhrub, apă. ep. XIV. pg. 153.

Cimpulul lungu. ep. XVIII. pg. 171.

Cirjeși Lomelnicul. ep. XIII. pg. 150 NC.

Clavdie ep. XIV pg. 154 NC.

Cneajna (=Dómna?) ep. XII pg. 132.

Cociu, comis mare, ep. XXXII pg. 209.

Colinul. ep. XII pg. 122. MC.

Colomea. ep. V. pg. 107; ep. VI. pg.
110 NC. ep. VIII. pg. 112, ep. XII
pg. 122 NC. 133. NC. 134; ep. XV.
pg. 159.

Conieț polschii ep. X. pg. 114.

Constantin cneaz. ep. XXVIII pg. 197.

Constantin, domnișor ep. XXVIII. pg.
200.

Copinschi ep. XXVIII. pg. 197.

Cornea Alesandru Vodă. ep. XVII. pg.
167—169.

Corova, apă. ep. XIV. pg. 153.

Corpaciū. hatman ep. XIII. pg. 147 NC;
pg. 151.

Cosma. ep. XVII. pg. 168. 169: popă
ep. XXVII. pg. 192.

Cosminul satu și codru, ep. XII. pg.
135 pg. 138; ep. XXIV pg. 185.

Coste. ep. X. pg. 113; părcălab. ep;
XIV pg. 155.

Costea paharnicul. ep. XII pg. 127.

Costin Miron Logofetulu ep. XIII. pg.
149 NC.

Cotnar ep. IV. pag. 104.

Coțmanî, sat. ep. XII. pg. 136.

Crăcăul, cetate. ep. II pg. 101; ep. XI.
pg. 117 NC; ep. XII. pg. 122 NC;
129 NC. 130 NC. 134 NC. 140. 143
NC. ep. XIII. pg. 147. NC. 150.

Crasinschi ep. XXV. pg. 187.

Crasna, apă. ep. X. pg. 115.

Crasneșu, ep. XVII pg. 168. 169:

Crăciuna, cetate. ep. XII. pg. 127. 128.

Crămul veđi Crîmul.

Crescovechi, Castelan. ep. XV. pg. 161.

Crețul Alesandru Vodă. ep. XXVIII
pg. 200.

Crețul Ivan Potcoavă ep. XXVIII. pg.
197—200.

Crijacl. ep. V. pg. 107.

Crîmeni, ep. XIII. pg. 152 NC.

Crîmul, ep. XII. pg. 122 MC. 130 NC.
143 NC; ep. XIII. pg. 152 NC; ep.
XV. pg. 161 NC.

Cromer, Istoricul, ep. II. pg. 102 NC.

cp. V. pg. 106 NC; cp. V. pg. 107 NC; cp. VI. pg. 109 NC. 110 NC; cp. X. pg. 115 NC; cp. XI. pg. 116 NC. 117 NC; cp. XII. pg. 120 MC.

NC. 122 MC. 143 NC; cp. XIII. pg. 147 NC; cp. XIX. pg. 173. NC.
Curcinul. cp. XII. pg. 123 NC.
Cursul apei cp. XII, pg. 124.

D

Dachi. cp. II. pg. 102 NC.
Daşovul. cp. XXVIII. pg. 200; cp. XXX. pg. 204.
David, prorocul. cp. XIII pg. 149.
David. Mitropolit. cp. XIII. pg. 149.
Dovidovschie. cp. X pg. 115.
Dărmănesci. sat. cp. VI. pg. 108.
Dervieşu Petru, Căpitan. cp. XXIII. pg. 184.
Despina, Doamna lui Radul din Ț-R. cp. XII. pg. 141 SD.
Despot, C! Domn sirbesc. cp. XIII. pg. 148.
Despot Vodă Ereticul, Heraclu Vasilie, cp. XXV. pg. 178—186.
Dieslav Rizoanschi, Voevod. cp. XII. pg. 129 NC.
Dimitrie, sfântul, biserică. cp. XII. pg. 129. 138. 140; cp. XIV. pg. 153; cp. XXII. pg. 177.
Direptate. cp. XII. pg. 118
Dimbovița (=București) cp. XII. pg. 124. 125.
Dlușoșu, istoricul cp. X. pg. 114 NC;

cp. XI pg. 116. NC. 117 NC; cp. XII. pg. 122. MC.
Dobieslav Bișovschi, Castelan cp. XII. pg. 122 NC. 125 NC.
Dobrogeni cp. XXVIII. pg. 199.
Dobrovățul, mănăstire. cp. XVIII. pg. 172.
Dobruștămp. safăr cp. XIII. pg. 150.
Docolina, cp. XXVIII. pg. 199.
Dolhesci cp. XII. pg. 148.
Dombățchi castelan. cp. XII. pg. 126.
Doroteiș cp. XIII. pg. 150 NC.
Dosofteiu Mitropolit. cp. II. pg. 190; cp. IV. pg. 103. MC.
Dragoșu Vodă. cp. I. pg. 99.
Dristor. cp. XIX. pg. 174.
Drislov. cp. XVII. pg. 168.
Dumitrașeu Vișnovățchi cp. XXIII. pg. 180—184.
Dunărea. cp. XII. pg. 130. 131; cp. XV. pg. 161; cp. XVI. pg. 164. 166; cp. XVII. pg. 168; cp. XVIII pg. 171 NC. cp. XXVII. pg. 194.

D

Țapoli Ion. cp. XIV. pg. 155 NC; cp. XV. pg. 163 NC; cp. XVI. pg. 164 NC; 166 NC; cp. XVIII. pg. 171 NC.
Țapoliș veșii Țapoli.
Țbierea Ionașco. cp. XXVII pg. 191.

Țhignev. cp. II. pg. 101. Olesninschi cp. II pg. 101 NC; arhiepiscop. cp. XII. pg. 134; podcomor cp. XII pg. 140.

Đborovschi cp. XXVII. pg. 190; cp. XXVIII. pg. 200.

Đota, Postelnic mare cp. XXXII. p. 209.
Đvina, apă. cp. XXII. pg. 177 NC.

E

Edviga, regină cp. II. pg. 101 NC.
Eđdra cp. XX pg. 175. NC.
Elesul cp. V. pg. 106.
Eftimie, episcop, cap. XXIII, pg. 179.
Eghideiŭ Sohodolski cp. XII p. 125 NC. 126.
Elena. Döмна cp. XV. pg. 163. cp. XVI pg. 165; cp. XVIII. pg. 170.

Elisafta, sora regelui polonü Alexandru cp. XIII. pg. 146. 147 NC. 149.
Elisaveta, Regina Ungariei cp. II. p. 102. NC
Eudochia, Döмна lui Ștefan c. Mare cp. XII. pg. 119.
Evghenie, papa. cp. XI pg. 117 NC.

F

Făgărașul cp. XVIII pg. 170.
Ferdinand, Rege ung. cp. XIV pg. 155 MC; cp. XV. pg. 157 NC; cp. XVII. pg. 168 NC. cp. XVIII. pg. 171. NC.
Ferdinand, împăr. nemț. cp. XV. pg. 161 NC; cp. XV. pg. 163 NC; cp. XVI pg. 164. NC.
Flac, hatman. rom. Desc. M. pg. 97.
Flachia Desc. M. pg. 97.
Fleah, hatman rom. Desc. M. pg. 98.
Florentina cp V. pg. 105.

Florenția. cp. XI pg. 117 NC.
Frățileni cp. XXIII pg. 183.
Frideric arhiepiscop. cp. XII. pg. 143. NC.
Frideric, Rege ung. cp. XIV pg. 155. NC. cp. XV. pg. 157. NC; cp. XVII pg. 168. NC; cp XVIII. pg. 171 NC.
Frideric, împăr nemț. cp. XII. pg. 121 NC. 135. NC.
Frinci (=Italiani) Desc. M. pg 98.

G

Galată, mănăstire cp. XXVIII. pg. 200; cp. XXX pg. 203.
Galata, în Constantinopolea=Pera. cp XVI pg. 166 NC. cp. XXIII pg. 184.
Galați cp. XVII. pg. 168; cp. XVIII pg 169. NC.
Gargovițchi, cp. XII. pg. 140.
Gavriil, cp. XII pg. 139.
Gănesci, cp. XVI pg. 167.

Ghenovedi, cp. XII. pg. 130 NC; cp XIII pg. 152 NC.
Gheorghie Despotul. cp. VIII. pg. 112 NC.; cp. X. pg. 113 EL.
Gheorghie Strus cp. XIII. pg. 147. NC.
Gheorghie episcop. cp. XXVII. pg. 192
Gheorgie Movilă episcop. cp. XXIX. pg 201.
Gheorghie Vornic mare cap. XXXII. pg. 209.

Gherei Mengli, han. tăt. cp. XII pg. 122
NC MC. 143 NC.
Gherei Bet, cp. XIII pg. 146. 151.
Gherman Părcălab, cp. XII. pg. 133
Ghierane, cap. XI pg. 117 NC.
Ghirei Sahman han, cp. XII pg. 143.
NC.
Gneđna, cp. XII pg. 143 NC.
Golî, Desc. M. pg. 98; cp. II. pg. 102
NC.
Greçi, cp. XI. pg. 117 NC. cp. XII.
pg 130 NC; cp. XIX pg. 173 NC..

Grigorie Ureche, Vornic mare. Pred.
pg. 95, 96.
Grigorie Țamblic cp V. pg. 106.
Grigorie, Mitropolit, cp. XXII. pg. 177
cp. XXIII. pg. 179.
Grit, cp. XVI. pg. 167 NC.
Grodețu, târgușor, cp. VI. pg. 109 NC;
cp. X. pg. 115 NC.
Grodea, Vornic mare cp. XV. pg. 157.
Grođov, doi frați, cp. XII. pg. 140
Grumădesci, sat, cp. XII. pg. 128.
Gvagnin, istoricul, cp. XIX. pg. 173 NC.
Gvoddețu, târgușor, cp. XV pg. 159 NC.

H

Halepul, cp, XXVIII. pg. 201.
Haliciul, cp. V. pg. 107 NC; cp. VI. pg.
110; cp. XII. pg. 134, 141; cp. XV.
pg 159; cp. XXVIII. pg. 198.
Hărlăul, cp. VI pg. 104; cp. XII. pg. 135
SD., 140; cp. XIV. pg. 153, 154;
cp. XV. pg. 156; cp. XVIII. pg. 172.
cp. XXII. pg. 177. 179.
Helmul. cp. VIII. pg. 112; cp. XII. pg.
122 MC.
Hendric, Rege polon. cp. XXVII pg.
193.
Heraclu Vasilie Despot Vodă, cp. XXII.
pg. 178. — cp. XXIV pg. 186.
Herbor, cp. XII pg. 139.
Herbort staroste de Liov, cp. XXIX.
pg. 202.
Herman, oraș în Tr., cp. XIX pg. 173.
NC.
Hirca chetariul, cp. XV. pg. 161.
Hirlăul veđi Hărlăul.
Hmelovul, cp. VI. pg. 108 NC.

Horvați, cp. II, pg. 102 NC.
Hotinul cp. IV. pg. 104; cp. VI. pg. 110.
cp VIII. pg. 112. NC; cp. X pg. 113,
114; cp. XIII. pg. 147 NC.; cp. XIV
pg. 156. cp. XV pg. 161; cp. XVIII.
pg. 170; cp. XXV. pg. 188; cp.
XXVII. pg. 191. 194.
Hotnița, cp. VIII. pg. 150.
Hristofor, papa, cp. V. pg. 106.
Hristos, cp. V. pg. 106. cp. XIX. pg.
173.
Hroet veđi Hroio' .
Hroiot, cp. XII. pg. 134, 135.
Humițchi cp. XII. pg. 140.
Humiad Iani, cp. VIII. pg. 111. cp. XI.
pg. 117. NC.
Hura, Vornic, cp. XVIII. pg. 169.
Hușii, cp. XII pg. 135; cp. XIII. pg.
152; cp. XIX. pg. 173; cp. XXII. pg.
178.
Hvalensca more=Marea Caspică, cp.
XXI, pg. 176 NC.

I

- Iadlovețchi, hatman, cp. XXVII. pg. 191;
cp. XXIX pg. 202.
- Iaghello Sfidrigeilo. cp. V. pg. 106 NC.
107. NC. cp. VI pg. 109 NC.
- Iaghello Vitold, cp. V. pg. 107. NC.
- Iaghello Vladislav, Rege polon, cp. II.
pg. 101 NC.; cp. II. pg. 102 NC.
- Iaghelon, Duca cp. II. pg. 101; (cp. V.
pg. 106. NC. 107 NC. cp. VI pg.
108. NC; 109 NC. 110.)
- Iaghelnița. cp. XV. pg. 160.
- Iaița, cetate în Bosna. cp. XII. pg. 124
NC.
- Ian Țapola. cp. XV. pg. 163 NC; cp.
XVI. pg. 164 NC. 166 NC; cp. XVIII.
pg. 171 NC; veđi și Ianășu.
- Ian Sigmond. cp. XX. pg. 175 NC.
- Ianășu, Rege ung cp. XV pg. 157. 158.
160—162: cp. XVI. pg. 165. 166;
cp. XXII. pg. 177; cp. XXIII. pg. 182
- Iancu Vodă, Sașul cp. XXIX pg. 201.
cp. XXX, pg. 202; cp. XXX. pg. 205.
- Iani Huniad cp. VIII, pg. 111; cp. XI pg.
117 NC.
- Iani Ridvânschi, Castelan, cp. XII. pg.
129 NC.
- Iani Clucerul, visternic mare, cp. XXXII
pg. 209.
- Iaroslavul, cp. XIII. pg. 150.
- Iaroslavchi Israil, staroste, cp. XII. pg.
122 MC.
- Iarinschi Pavel, staroste, cp. XII. pg.
122 MC.
- Iasi, cp. IV. pg. 104. 105; cp. VI. pg.
110 NC. cp. XII. pg. 129; cp. XIII.
pg. 151; cp. XXII. pg. 178. 179 cp.
XXIV. pg. 186; XXIV pg. 187; cp.
- XXVII. pg. 191; cp. XXVIII. pg. 199.
200; cp. XXXII. pg. 207—209.
- Iconia. cp. XXIII. pg. 179.
- Iqvorul apei. cp. XII. pg. 124.
- Ieremia, părcălab, cp. XXVII. pg. 194.
- Ieremia (Movilă), Vornic mare, cp.
XXIX. pg. 201; cp. XXX. pg. 205.
- Iliașu Vodă, feciorul lui Alexandru c. B.
cp. IV. pg. 108.—cp. IX. pg. 113;
cp. XI. pg. 116 NC; 117 NC.
- Iliașu Vodă, feciorul lui Petru Rareșu,
cp. XV. pg. 163; cp. XVIII. pg. 170.
171 NC; 172—cp. XIX. pg. 174.
- Imbre Aga, cp. XVII pg. 168; cp. XVIII
pg. 169.
- Ioan veđi Ion.
- Ion, Impăratu Moscului, cp. XII pg.
130, NC.
- Ion, feciorul împăr. de Mosc cp. XII.
pg. 135.
- Ion, părcălab, cp. XII. pg. 133.
- Ion Țapoli, cp. XIV. pg. 155 MC; 156.
cp. XV. pg. 157 MC: Veđi și Ianășu.
- Ion Novil, mare mucenic, cp. XIV. pg.
103.
- Ion Paleologul, cp. V. pg. 106.
- Ion Prediteci, biserică, cp. XII. pg. 128.
- Ion Sinavschi, cp. X. pg. 113.
- Ion III Sobietchi, cp. XIII. pg. 149. NC.
- Ion Tarnovschi, cp. XV. pg. 157. NC;
hat. (cp. XV. pg. 159-161; cp. XVIII.
pg. 170).
- Ion Tecenschi, castelan, cp. XII. pg.
122 NC
- Ion Vodă, Arménul, cp. XXVII. pg.
190.—cp. XXVIII. pg. 197.

Ion Vodă Crețul Potcoavă, cp. XXVIII. pg. 197—200.
 Ion Vodă Despot Heraclu Vasilie, cp. XXII. pg. 178—XXIV. pg. 186.
 Ion Vodă Lungul, cp. XXIX. pg. 201.
 Ionașco Bogdan Vodă, cp. XXXI. pg. 206.
 Ionașco Țbierea, cp. XXVII. pg. 191.
 Ionășescii, cp. XII. pg. 127.
 Iosif, archimandrit și Igumên, cp. XII. pg. 123.
 Isabela, cp. XVIII. pg. 171. NC; cp. XX. pg. 175 NC.
 Isaia părcălab, cp. XII. pg. 119.
 Isaia, Vornic, cp. XII. 123.
 Isan, pașa, cp. XII. pg. 127.
 Isan Trapezieneanul Ahasan Cașanilor. cp. XII. pg. 129 NC.
 Isan, Visternic, cp. XII. pg. 136.
 Israil Iaroslavichi, staroste, cp. XII. pg. 122 MC.

Istvanfie, istoricul, cp. XII. pg. 121 NC; cp. XVII. pg. 169 NC; cp. XIX. pg. 173 NC.
 Itali, cp. XVI. pg. 166 NC.
 Iuga Vodă, cp. II. pg. 101. 102; cp. IV. pg. 103 NC; cp. V. pg. 106 NC.
 Iulie, papa, cp. XIII. pg. 151 MC.
 Ivan, Părcălab, cp. XII. pg. 128.
 Ivan Crețul Potcoavă, cp. XXVIII. pg. 197—200.
 Ivan Vasilieviciu, mare Cnează, cp. XXI. pg. 176 NC; cp. XXII. pg. 177 NC.
 Ivan Vodă, cp. XXX. pg. 204.
 Ivanoviciu Vasilie, Împărat moschicesc. cp. XIII, pg. 150 NC. 151 NC. 152 NC.
 Ivașco Logofătul, cp. XIV. pg. 155.
 Ivașcu Părcălab, cp. XII. pg. 133.

J

Jicmond, rege polon, cp. XIII. pg. 147 NC. 148. 150. 151 MC. 152 NC. cp. XIV. pg. 155. 156 MC; cp. XV. pg. 157 NC. cp. XV, pg. 161 NC.
 Jicmond, rege ung, cp. II. pg. 102 NC.
 Jicmond Avgust, cp. XV. pg. 159 NC.
 Jicmond Ian, cp. XX pg. 175 NC.
 Jicmont, cp. II. pg. 102 NC; cp. V. pg. 107; cp. XII. pg. 143 NC.

Jicmont Cnează de Litva, cp. VIII. pg. 112 NC.
 Jijia, apă, cp. XXI. pg. 176; cp. XXII. pg. 178.
 Jitomir, cp. XII. pg. 122 MC.
 Joldea Vodă, cp. XXI. pg. 176; cp. XXII pg. 177.
 Joldesci, cp. XII. pg. 118.
 Jura, Polcovnic, cp. XII. pg. 129.

L

Lațot Vodă Basarab, cp. XII. pg. 124—126.
 Lanțut, cp. XII. pg. 140.
 Laschi Albrecht, cp. XXII. pg. 178—

cp. XXIII. pg. 181; cp. XXIII. pg. 184 — cp. XXIV. pg. 186.
 Lascoronschi Stanislav, cp. XIII. pg. 151 NC.

Laslău, Rege ung. cp. XII pg. 136;
cp. XIII. pg. 152.
Latinî, Desc. M. pg. 97.
Laţeo Vodă, cp. I. pg. 99.
LănciŃi, cp. VI. pg. 110.
Lăpuşna, cp. XIII. pg. 151.
Lăpuşneanul Alecsandru Vodă, cp. XXI.
pg. 176—cp. XXIII. pg. 180. 184;
cp. XXIV. pg. 186—cp. XXV. pg. 189.
Lăpuşneni, cp. XXIX. pg. 201.
Lenţesci, cp. XII. pg. 139.
Leşască veŃi Ţara Leşască.
Leşi, desc. M. pg. 98; cp. II. pg. 101;
NC; cp. V. pg. 106. 107 NC; cp. VI.
pg. 108 NC; cp. VIII. pg. 112—cp.
X. pg. 115. cp. XII. pg. 121. 125.
127. 133 NC, 134 NC. 136—139;
141—144; cp. XIV. pg. 155 NC;
cp. XV. pg. 157 NC. cp. XV. pg.
158—161; cp. XVIII. pg. 172; cp.
XXII. pg. 178; cp. XXIII. pg. 182.
185; cp. XXV. pg. 187. cp. XXVII.
pg. 190—193.
Levit, sf. script. cp. XX. pg. 175 NC
Litlandia, cp. XIII. pg. 151 NC.
Ligurî, cp. XVI. pg. 166 NC.
Liovul, cp. II. pg. 101; cp. VI pg. 109.

NC. 110 NC; cp. VIII. pg. 112; cp. X
pg. 115 NC; cp. XII. pg. 122 NC.
MC. 135—137. cp. XII. pg. 139. 140;
cp. XIII. pg. 149; cp. XIV. pg. 155
NC; cp. XV. pg. 161; cp. XXV. pg.
187; cp. XXIX. pg. 202.
Lipinţi, dumbravă, cp. XII. pg. 122.
Lipovăţul, cp. X. pg. 114.
Litfa, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. X. pg.
115 NC; cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII.
pg. 121 NC. 122 MC. 127 NC. 129
NC. 132 NC. 133 NC. 134 NC. 143
NC; cp. XIII. pg. 150 NC.
Litveni, cp. V. pg. 107 NC; cp. XII.
pg. 122 MC.
Liublin, cp. XII. pg. 129. MC.
Lincesci, cp. VI pg. 108 NC.
LoboŃă, hatman, cp. XII. pg. 128; cp.
XXXII. pg. 209 SD.
Lolonî, cp. VI. pg. 108.
Lonesci, cp. VI. pg. 108.
Ludovic, Reg. ung. şi pol. cp. II. pg.
101 NC; 102 NC; cp. XIII. pg. 152
NC; cp. XIV. pg. 155 MC.
Lungul Ion Vodă, cp. XXIX pg. 201.
Luter Martin, cp. XIII. pg. 153.

M

Macarie, Episcop de Roman, cp. XXII.
pg. 177.
Macarie, cp. XXV. pg. 188.
Macsim, Părcălab, cp. XII. pg. 133.
Macsimian, călugăr, cp. XIII. pg. 148.
MaŃovia, cp. VIII. pg. 112; cp. XXVII.
pg. 190; cp. XXVIII. pg. 197.
MaŃurî, cp. XII. pg. 139.
Maer Balas, Sărdar, cp. XII. pg. 129
NC

Magop, cp. XII. pg. 124. 132.
Mailat hatman, cp. XV. pg. 161; Domn
în Ardeal, cp. XVI. pg. 165; cp.
XVIII. pg. 170. 171.
Mainac, han tăt. cp. XII. pg. 122. MC.
MalcociŃ, cp. XII. pg. 134. 140.
Maramorăşu, Desc. M. pg. 97. 98; cp.
I. pg. 99. 100 NC.
MaraviŃu, cp. XII. pg. 139.
Marco, Episcop, cp. V. pg. 106.

- Marea Caspia, cp. XXI pg. 176 NC.
- Maria, maica lui Alecsandru Vodă, cp. X. pg. 115 NC.
- Maria, maica lui Petru Vodă cp. XI. pg. 117 NC.
- Maria din Magop, soția lui Stefan c. M., cp. XII. pg. 124. 132. (cp. XIII. pg. 151).
- Maria, soția lui Radul Vodă, T-R. cp. XII. pg. 125.
- Maria, soția lui Stefan Vodă, cp. XIII. pg. 151.
- Marienburg, cp. V. pg. 107 NC.
- Marmara, cp. XIX. pg. 173 NC.
- Martin Luter, cp. XIII. pg. 152 NC.
- Martin Vrocemovschi, Stolnic, cp. XII. pg. 130 NC.
- Marțin Pașcoveșchi, cp. XXIII. pg. 180—183; 185; cp. XXVII. pg. 190. 192.
- Mădă Ștefan, cp. XXV. pg. 188.
- Măjeanul Petru Rareșu, Pred. 95; cp. XIII. pg. 153. NC. cp. XV. pg. 156.—cp. XIX. pg. 174., cp. XXI. pg. 176. cp. XXII. pg. 177.
- Mateiu Logofetul, cp. XIII. pg. 150 NC.
- Mătieășu, Rege ung. cp. XII. pg. 118 MC. 119. 120 MC. NC. 121. 122. 124 NC. 126. 129 NC. 142; cp. XV. pg. 163 MC.
- Mehmet, Domn în T-R. cp. XIV. pg. 154.
- Mehmet, Iliășu feciorul lui Petru Rareșu, cp. XIX. pg. 174.
- Mehmet, Prorocul, cp. XII. pg. 135; cp. XIX. pg. 173; cp. XXIII. pg. 184.
- Mehmet, Sultanul, cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII. pg. 124 NC. 127 NC. 129 NC. 130. 131 NC. 132 NC; cp. XIII. pg. 152 NC.
- Mehoveta vești Mihovie.
- Mendli Gherei Han, cp. XIII. pg. 151.
- Mengli Gherei han tăt. cp. XII. pg. 122 NC. MC. 130 NC. 143 NC.
- Merula, câmpii, cp. VIII. pg. 112 NC.
- Micolai, Voievod ruses, cp. XII. pg. 139.
- Mihaïu Buceanschi, cp. VI. pg. 111 NC; cp. XII. pg. 125 NC.
- Mihaïu, Cneadă de Litva, cp. VIII. pg. 112 NC.
- Mihaïu Viteadul, cp. XXXII pg. 209.
- Mihălceni, cp. XII. pg. 136.
- Mihnea Vodă, Domn în T-R. cp. XII I pg. 148.
- Mihnea Vodă Domn în T-R. fiul lui Alecsandru, cp. XXVIII. pg. 197; cp. XXX. pg. 203. 204.
- Mihovie, istoricul, cp. X. pg. 114 NC; cp. XII. pg. 130 MC. NC. 122 MC. 143 NC; cp. XIII. pg. 146 NC. 147 NC.
- Mihul hatmanul, cp. XVII. pg. 167—169.
- Milcovul, apa cp. XII. pg. 124. 125 NC. 128; cp. XIII. pg. 148; cp. XXIV pg. 186.
- Milenschi hatman, cp. XXVII. pg. 191.
- Miletin cp. XXI. pg. 176.
- Miloșu Vlad Vodă, cp. XXX. pg. 204.
- Miloșu Vodă. cp. XXX. pg. 204.
- Mircea, Comis, cp. XII. pg. 124.
- Mircea Vodă, Domn în T-R. cp. III. pg. 102; cp. XXIV. pg. 186; cp. XXVII. pg. 192; cp. XXX. pg. 204.
- Miron Costin, Logofetul, cp. XIII. pg. 149 NC.
- Mohaciū, cp. XIV. pg. 155 NC.
- Molda, Desc. M. pg. 97.
- Moldavia, cp. IV. pg. 104, vești Moldova.

- Moldova, apa, Desc. M. pg. 97. 98;
cp. XII. pg. 133. NC.
- Moldova, Țara. Pred. pg. 95; Desc. M.
pg. 97—cp. I. pg. 100; cp. IV. pg.
103; cp. V. pg. 106 NC. cp. VIII.
pg. 112; cp. X. pg. 114. 115 NC;
cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII. pg. 118
119. 124 NC. 128. 129 NC. 130.
133 NC. 134—136. 140—142; cp.
XIII. pg. 147. 150; cp. XIV. pg. 155;
cp. XV. pg. 161 NC. cp. XV. pg. 163;
cp. XVI. pg. 166—cp. XVII. pg. 168.
cp. XVIII. pg. 172; cp. XXIII. pg.
180. cp. XXIV. pg. 186—188; cp.
XXVII. pg. 190; 194; cp. XXVIII.
pg. 197. 198; cp. XXIX. pg. 201;
cp. XXX. pg. 202. 204; cp. XXXI.
pg. 206; cp. XXXII. pg. 207.
- Moldovenii, Desc. M. pg. 97; cp. II. pg.
102 NC.; cp. V. pg. 107; cp. X. pg.
114. 115; cp. XII. pg. 123. 128. 130
NC. 139. 142. 144; cp. XIII. pg.
158—cp. XV. pg. 160, cp. XVIII.
pg. 170; cp. XIX. pg. 173 cp. XXIII.
pg. 182; cp. XXVII. pg. 191. 194.
195; cp. XXVIII. pg. 197 199; cp.
XXX. pg. 203. 204.
- Moldovița, mănăstire, cp. IV. pg. 103.
- Molodețu, călugăr cp. XXVII. pg.
192.
- Mosc, cp. XII. pg. 130. 135; cp. XIII.
pg. 151; cp. XIV. pg. 155; cp. XXI.
pg. 176 NC. cp. XXII. pg. 177. NC.
cp. XXVII. pg. 191.
- Moscal, cp. XII. pg. 143 NC; cp. XIII.
pg. 152 NC.
- Motoc Vornicul, cp. XXI. pg. 176; cp.
XXIII. pg. 182; cp. XXV. pg. 187.
- Movila Căcatii, cp. XIII. pg. 148.
- Movila Șendrii, cp. XII. pg. 128.
- Movila Ieremia, Vornicul. cp. XXIX.
pg. 201; cp. XXX. pg. 205.
- Movila Simeon, Păharnicul, cp. XXIX.
pg. 202; cp. XXX. pg. 205.
- Movile, cp. XI. pg. 116.
- Movilescii, cp. XXIX. 201.
- Muntenescă, veđi Țara-Muntenescă
- Munteni, Desc. M. pg. 97. 98; cp. II.
pg. 102 NC; cp. VI. pg. 108; cp.
XII. pg. 127 NC. 128. 130. 132.
133; cp. XV. pg. 160; cp. XXVII.
pg. 193; cp. XXVIII. pg. 199; cp.
XXIX. pg. 202.
- Munteni. sat, cp. XXX. pg. 203.
- Murat, Sultanul, cp. XXVIII. cp. 197.
- Muraul, Vornic mare cp. XXVII. pg.
195.
- Murdelio, cp. XII. pg. 140.
- Mușat Petru Vodă, cp. I. pg. 100.
- Mușat Roman Vodă, cp. I. pg. 100.

N

- Nadajdie Toma, cp. XX. pg. 175 NC.
- Nalivaico, hatman, cp. XII. pg. 128.
- Navoițecenschi Oddrovit, cp. II. pg.
101 NC.
- Neamțul, cetate, cp. X. pg. 113; cp.
XXV. pg. 188.
- Neculaiu Porava veđi Nicolaiu.
- Negrilă, Păharnic, cp. XII. pg. 123
- Nemirov, cp. XXVIII. pg. 198, 199.
- Nemți, cp. V. pg. 107; cp. XII. pg.
135. 140. 143 NC; cp. XIX. pg.
173. NC; cp. XXII. pg. 178; cp.
XXIII. pg. 182. 183; cp. XXIV. pg.
185; cp. XXV. pg. 188.

Nichita Arbure, ep. XIV. pg. 154. 155.
 Nicodim, ep. X. pg. 113. EL.
 Nicomedia, ep. XII. pg. 132. NC.
 Nicopol, ep. XVIII. pg. 171 NC.
 Nicolaïu Porava, ep. X. pg. 115.
 Niculaïu, sfintul, biserică, ep. XII. pg. 129. 135 SD. 140; ep. XXXII. pg. 209.
 Nievoschie ep. X. pg. 115.
 Niprul, ep. XII. pg. 122 MC.
 Nistrul, Desc. M. pg. 97. 98; ep. V.

pg. 107 NC; ep. X. pg. 114; ep. XII. pg. 122. 128. 130. 134. 136. 141; ep. XIII. pg. 149—151; ep. XIV. pg. 153; ep. XV. pg. 159. 161; ep. XXIII. pg. 180. 181; ep. XXVII. pg. 191. 196; ep. XXVIII. pg. 200; ep. XXX. pg. 203; ep. XXXII. pg. 208.
 Nohaiu, ep. XIII. pg. 152 NC.
 Novogorodul, ep. VIII. pg. 112 NC; ep. XII. pg. 132 NC. 143 NC.

O

Obărtinul, ep. XV. pg. 159 NC.
 Odobesci, ep. XII. pg. 128.
 Odreiu, ep. XIII. pg. 152 NC.
 Odrii, ep. XIII. pg. 152 NC.
 Odrovit Navoitecenschi, ep. II. pg. 101.
 Odrovod Petru, ep. X. pg. 115 NC.
 Odrovot Petru, ep. X. pg. 115.
 Odrovot, Voevod rus. ep. XI. pg. 117 NC.
 Ohrida, ep. III. pg. 102; ep. V. pg. 106.
 Ohridul, ep. IV. pg. 103. veđi Ohrida.
 Oituđu, ep. XII. pg. 120. MC; ep. XVIII. pg. 170. 171 NC.

Olbrecht, ep. XII. pg. 134 NC. 136. 138. 139. 141. 143; ep. XIII. pg. 152 NC. veđi și Albert.
 Olesninski Dignev, ep. II. pg. 101 NC.
 Onciul, Logofet, ep. X. pg. 113.
 Onofrie, mănăstire, ep. XXV. pg. 187.
 Oprea, Armașul, ep. XXXII. pg. 207—209.
 Orbetin, ep. XV. pg. 159. veđi Obărtin.
 Orbic, ep. XII. pg. 118. 143.
 Orheienii, ep. XXXI. pg. 206.
 Orheiul, ep. XII. pg. 150.

P

Paisie, Archimandrit și Egumen, ep. XII. pg. 143.
 Pahomie, ep. XXV. pg. 189. veđi: Ale sandru Vodă Lăpușneanul.
 Paleologul Ion. ep. V. pg. 106; — ep. XI. pg. 117 NC.
 Paos, Vornic, ep. XXXI. pg. 206.
 Pașcovschi Martin, ep. XXII. pg. 180—183; ep. XXIV. pg. 185; ep. XXVII. pg. 190. 192.

Patrichie, ep. XIII. pg. 150 NC.
 Pavel, Apostolul, ep. XX. pg. 175 NC.
 Pavel și Pătru, Apostolii, biserică, ep. XII. pg. 135.
 Pavel Iasinski, staroste, ep. XII. pg. 122 MC.
 Pângărații, mănăstire, ep. XXII. pg. 177.
 Pătru veđi Petru.
 Părvul, Părcălab, ep. XXX. pg. 204.

Peatra, oraşu, cp. XV. pg. 162
 Pera=Galata, cp. XVI. pg. 166 NC.
 Perecopul, cp. XIII. pg. 151; cp. XIV. pg. 163.
 Perenie, hatman, cp. XV. pg. 161 NC.
 Perieslavul, cp. XXX. pg. 204.
 Persiî, Desc. M. pg. 98; cp. XIII. pg. 152 NC.
 Petraşco, cp. XVII. pg. 168. 169.
 Petrea Cărăbăţu, Vornic, cp. XIV. pg. 153.
 Petrea, Stolnic=Alesandru Vodă Lăpuşneanul, cp. XXI. pg. 176.
 Petrea Vartic, hatman şi Părcălab, cp. XVIII. pg. 169.
 Petrică, cp. XIII. pg. 150.
 Petricovul, cp. XII. pg. 134 NC. 142 NC. 143 NC; cp. XX. pg. 175 NC; cp. XXIII. pg. 180.
 Petru, Căzacul, cp. XXXII. pg. 208.
 Petru Dervici, cp. XXIII. pg. 184.
 Petru de Veverici, cp. XXIII. pg. 184 NC.
 Petru, feciorul nel. al lui Alesandru cel bătr. cp. XI. pg. 116 NC. 117 NC.
 Petru feciorul lui Alesandru Lăpuşneanul, cp. XXII. pg. 177.
 Petru Măjcarul Rareşu, cp. XV. pg. 156. veđi Petru Vodă Rareşu.
 Petru Ozdrovot, cp. X. pg. 116.
 Petru Robeîu, cp. XVII. pg. 168 NC.
 Petru şi Pavel, Apostoliî, biserică, cp. XII. pg. 135.
 Petru Vodă, cp. XII. pg. 119. 120 MC, NC.
 Petru Vodă Aron, cp. XI. pg. 116; 117 NC; cp. XII. pg. 118. 120 MC, NC.
 Petru Vodă, Domn în Ț. R., cp. XXII. pg. 177.

Petru Vodă, feciorul lui Bogdan Vodă, cp. XIV. pg. 156.
 Petru Vodă, feciorul lui Iliăşu Vodă, cp. VII. pg. 111; cp. VIII. pg. 112; cp. XII. pg. 142.
 Petru Vodă, feciorul lui Mircea Vodă, cp. XXIV. pg. 186 SD.
 Petru Vodă, feciorul lui Muşat, cp. I. pg. 100.
 Petru Vodă, feciorul lui Ştefan Vodă, cp. II. pg. 100. 101. 102 NC; cp. V. pg. 106 NC.
 Petru Vodă, feciorul lui Ştefan Vodă c. M., cp. XII. pg. 132.
 Petru Vodă Rareşu, Pred. pg. 95; cp. XIV. pg. 153 NC; cp. XV. pg. 156—cp. XX. pg. 174; cp. XXI. pg. 176. cp. XXII. pg. 177.
 Petru Vodă Şchiopul, cp. XXVII. pg. 192. 193. 195; cp. XXVIII. pg. 197—cp. XXXI. pg. 205.
 Pileţchi, cp. XV. pg. 160.
 Pipăresci, cp. VI. pg. 109.
 Pisacenschi, Poruşnic, cp. XXIII. pg. 180. 181. 184.
 Plutarh, cp. XV. pg. 155 NC.
 Pobrata, mănăstire, cp. II. pg. 100 MC; cp. XV. pg. 157; cp. XVIII. pg. 172; cp. XIX. pg. 173.
 Pobrota veđi Pobrata.
 Pocutia, cp. V. pg. 107; cp. VI. pg. 108; cp. XII. pg. 136. 144. 145; cp. XIII. pg. 146 NC. 147. 149; cp. XV. pg. 158—160; cp. XVIII. pg. 172; cp. XXIX. pg. 202.
 Podhaeţa veđi Podhaeţul, (cp. XIII. pg. 150 NC).
 Podhaeţul, cp. XII. pg. 140; cp. XIII. pg. 150 NC; cp. XXX. pg. 205.
 Padolenî, cp. VI. pg. 111. NC; cp. X.

pg. 114. 115; cp. XIII. pg. 149 NC.
 Podolia, cp. V. pg. 106 NC; 107 NC;
 cp. VI. pg. 110; cp. VI. pg. 111 NC;
 cp. VIII. pg. 112; cp. X. pg. 115 NC
 cp. XII. pg. 122 MC. 125 NC. 126.
 130 NC. 133 NC. 135. 140; cp. XIII.
 146. NC. 149; cp. XIV. pg. 155 NC.
 cp. XV. pg. 160.
 Podraga, cp. VI. pg. 109.
 Podul Înalt, cp. XII. pg. 126.
 Pojonul, cp. XIV. pg. 155 NC.
 Poloțul, cetate, cp. XXII. pg. 177 NC.
 Pomoranul, cp. XXII. pg. 178.
 Poniatovschi. cp. XXVII. pg. 191.
 Porava Niculaiș. cp. X. pg. 115.
 Potcoavă Ivan Crețul, cp. XXVIII. pg.
 197—200.
 Praga, cp. XI. pg. 117 NC.
 Prejmerul, cp. XIX. pg. 173 NC.
 Premisla, cp. VIII. pg. 112; cp. XII.
 pg. 140.

Prevolsca, cp. XII. pg. 140.
 Procopie, Sfântul, biserică, cp. XII.
 pg. 132.
 Prusii, cp. V. pg. 107; cp. VIII. pg.
 112; cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII.
 pg. 142. 143.
 Prutul, Desc. M. pg. 98; cp. X. pg.
 114; cp. XII. pg. 137. 138; cp. XIII
 pg. 150; cp. XIV. pg. 153. 155. cp.
 XV. pg. 159; cp. XXIII. pg. 183;
 cp. XXIV. pg. 186; cp. XXVII. pg.
 191. 196; cp. XXIX. pg. 201; cp.
 XXX. pg. 203.
 Psco, cp. XIII. pg. 150 NC.
 Putna, apa, cp. XII. pg. 128.
 Putna, (=Crăciuna), cp. XII. pg. 127.
 (linutul) cp. XII. pg. 128; cp. XIII.
 pg. 148.
 Putna, mănăstirea, cp. XII. pg. 119.
 123. 134. 141 SD. 145; cp. XIII. pg.
 151. 153; cp. XIV. pg. 156.

R

Racovățul, cp. XII. pg. 127 NC.
 Radăuții, mănăstire, cp. IV. pg. 104.
 vești: Rădăuții.
 Radul Vodă, Domn în T. R., cp. XII.
 pg. 123—127. 129. 132. 136; cp.
 XIII, pg. 148. 149 NC. 151 NC.
 SD.
 Radul Vodă, Călugărul, cp. XIV. pg.
 153. 15; cp. XVIII. pg. 170. 171 NC.
 Radumnea, cp. XII. pg. 140.
 Rareș Petru Vodă Măjarul, Pred. pg.
 95; cp. XIV. pg. 153 NC; cp. XV.
 pg. 156—174, cp. XXI. pg. 176;
 cp. XXII. pg. 177.
 Rădăuții, cp. IV, pg. 104; cp. XXIII.
 pg. 179.

Râmnicul vești Râmnicul.
 Râmul vești Rimul.
 Răsboeniș, cp. XII. pg. 138.
 Rătedații, cp. XIII. pg. 148.
 Răusenii, cp. XI. pg. 116.
 Rautul, apa, cp. XII. pg. 128; cp. XXI.
 pg. 206
 Ridvanțchi Dieslav, Voevod, cp. XII.
 pg. 129 NC.
 Risvanschi Iani, Castelan. cp. XII. pg.
 129 NC.
 Riga, cp. XIII. pg. 151
 Rimlenii, Desc. M. pg. 97.
 Rimnicul, cp. XII. pg. 128. 132; cp.
 XIII. pg. 148.
 Rimul, Desc. M. pg. 97; cp. I. pg. 99.

cp. XI. pg. 117 NC; cp XII. pg. 129. NC; cp. XIII. pg. 151 MC; cp. XIV. pg. 154 NC.
 Rișca, mănăstire, cp. XVIII. pg. 172; cp. XXII. pg. 177.
 Robeiu Petru, cp. XVII. pg. 168. NC.
 Rodosul, cp. XXVII. pg. 190.
 Rohatinul, cp. XIII. pg. 149.
 Roman, oraș, cp. I. pg. 100 MC; cp. IV. pg. 103; cp. X. pg. 113, cp. XII. pg. 119. 133. 136. 137; cp. XIV. pg. 155; cp. XVII. pg. 168 SD; cp. XVIII. pg. 169. 172; cp. XXII. pg. 177; cp. XXIII. pg. 179.
 Roman, pribégul, cp. XIII pg. 148.
 Roman Vodă, feciorul lui Iliăș Vodă, cp. VII pg. 111; cp. VIII pg. 112.

Roman Vodă, feciorul lui Petru Vodă, cp. X. pg. 106 NC.
 Roman Vodă Mușat, cp. I. pg. 100.
 Romna, cetate, cp. XI. pg. 117 NC.
 Roiaa, cp. II. pg. 101 NC, veđi Rusia.
 Roșcanii, cp. XXVII. pg. 196.
 Rucsanda, fiica lui Petru Rareș, cp. XV. pg. 163, cp. XVIII. pg. 170. cp. XXI. pg. 176; cp. XXII. pg. 177; cp. XXV. pg. 187. 189; cp. XXXI pg. 190; cp. XXXII. pg. 192.
 Ruđmir, cp. XII. pg. 122 MC.
 Rumili, Desc. M. pg. 98.
 Rusaliile, cp. IV. pg. 103.
 Rusia, cp. II. pg. 101 NC, cp. XII. pg. 134; cp. XIII. pg. 146.
 Rusii, cp. XII. pg. 140; cp. XIII. pg. 149.

S

Sacsonia, cp. XIII. pg. 152 NC.
 Sadahman, han. cp. XI. pg. 117 NC.
 Sahman Gherei, han, cp. XII. pg. 143 NC.
 Salustie, cp. XIV. pg. 154 NC.
 Samborul, cp. X. pg. 115 NC.
 Samosul, cp. XXII. pg. 178.
 Sandomir, cp. II. pg. 101; cp. XII. pg. 129 NC.
 Sanoscul, cp. XIV. pg. 155 NC.
 Sas Vodă, cp. I. pg. 99.
 Sasi, cp. XIX. pg. 173.
 Sasul Iancu Vodă, cp. XXVIII. pg. 201; cp. XXIX. pg. 202; cp. XXX. pg. 205.
 Săcuii, cp. XII. pg. 121. 127 NC; cp. XIII. pg. 148; cp. XV. pg. 157. 158. 162 MC; cp. XVIII. pg. 172; cp. XIX. pg. 173

Săpotenii, cp. XXIII pg. 183.
 Sbierea Ionașco, cp. XXVII. pg. 191.
 Sbignev, cp. II. pg. 101; cp. XII. pg. 134. 140.
 Sborovschi, cp. XXVII. pg. 191; cp. XXVIII. pg. 200,
 Schitia, Desc. M. pg. 97.
 Schiti, Desc. M. pg. 97. 98.
 Seghedinul, cp. XX. pg. 175 NC.
 Selim-beg, feciorul Sultanului Baiazet cp. XIII. pg. 152 NC.
 Selim, Sultanul, cp. XIV. pg. 155 NC; cp. XV. pg. 157 NC; cp. XXV. pg. 189; cp. XXVII. pg. 190; cp. XXVIII pg. 197.
 Seneca, filosoful, cp. XIV. pg. 154 NC.
 Sfidrigheil, cp. VI. pg. 110.
 Sfirschi, cp. XXVII pg. 193. 194.

Sibirul, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. XII. pg. 143 NC.
 Sidor, Mitropolit, cp. XI. pg. 117 NC.
 Sigismund, veđi Jicmond și Jicmont.
 Silistra, cp. XVIII. pg. 171 NC.
 Sima Visternic, cp. XIV. pg. 155.
 Simeon, Impărat de la Chiev, cp. XII. Pg. 119.
 Simeon Movilă, Păharnic, cp. XXIX. pg. 202; cp. XXX. pg. 205.
 Simeon, Părcălab, cp. XVI. pg. 165.
 Simeon Stroiciu, cp. XXX. pg. 205.
 Sinavski Ion, cp. X. pg. 113.
 Siniavski, Voevod rusesc. cp. XXI. pg. 176; cp. XXVII. pg. 191; Hatman, cp. XXIX. pg. 202.
 Sira, cp. XXIII. pg. 180; cp. XXIV. pg. 185 (Voevoda Siraschi).
 Siragi. cp. VI. pg. 109.
 Sireagiul, cetate, cp. VI. pg. 109 NC; 110.
 Siretiul, apa, Desc. M. pg. 98; cp. XII. pg. 118. 127. 128. 135. 143; cp. XIII. pg. 146. 148; cp. XV. pg. 160; cp. XXIII. pg. 181. 182. 183; cp. XXIV. pg. 185.
 Siretiul orașu, cp. XI. pg. 117 NC.
 Siria, cp. XIII. pg. 152 NC.
 Sirbiu, cp. XIII. pg. 152 NC.
 Slatina, mănăstire, cp. XXII. pg. 177 cp. XXVI. pg. 189.
 Slăvilă, Hatman, cp. XXVII. pg. 195.
 Smeredova, cetate, cp. XII. pg. 133.
 Smila, apă, cp. XII. pg. 127.
 Smolensca, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. XIII. pg. 152 NC.
 Smolenschi Solohur, cp. XIII. pg. 152 NC.
 Sniatinul, cp. V. pg. 107; cp. VI. pg.

110. NC; cp. XII. pg. 122. NC; 139; cp. XV. pg. 159
 Socii, cp. XII. pg. 123.
 Sofia Iagello, soția lui Iliășu Vodă, cp. VI. pg. 108 NC 110.
 Sohodolschi Eghidei, cp. XII. pg. 125 NC. 126.
 Solohur Smolenschi, cp. XIII. pg. 152 NC.
 Soroca, cp. XII. pg. 128; cp. XXVIII. pg. 198. 199; cp. XXX. pg. 204. cp. XXXII. pg. 208.
 Sorocenii, cp. XXXI. pg. 206.
 Soțini. cp. XXII. pg. 178.
 Spancioc, Spătaru, cp. XXV. pg. 187.
 Spaniolii, cp. XXII. pg. 178.
 Stan, Logofet, cp. XII. pg. 124.
 Stanislav Iascoronschi, Hatman, cp. XIII. pg. 151 NC.
 Stanislav Tecenschi, cp. XII. pg. 122 NC.
 Starodub, cp. VIII. pg. 112 NC.
 Stefan, feciorul lui Ianoș, cp. XXII. pg. 177.
 Stefan Măzgă, cp. XXV. pg. 188.
 Stefan Telețni, cp. XIII. pg. 149.
 Stefan Vodă, cp. I. pg. 100;—cp. IX. pg. 113;—cp. XXVII. pg. 190.
 Stefan vodă cel Bun și Mare, cp. X. pg. 116 EL, cp. XII. pg. 117—146; cp. XIII. pg. 150 NC. 152. 153; cp. XV. pg. 156; 163 MC; cp. XVIII. pg. 172.
 Stefan Vodă cel Tânăr, cp. XIII. pg. 149; cp. XIV. pg. 153—156.
 Stefan Vodă, Domn în T-R., cp. II. pg. 102 NC.
 Stefan Vodă feciorul lui Alesandru cel B., cp. VI. pg. 108—112.

Stefan Vodă Lăcustă, cp. XVI. pg. 164. 165. 166 NC. 167.
 Stefan Vodă Rareșu vedî Stefăniță Vodă.
 Stefan Vodă Tomșa, cp. XXIII. pg. 183. cp. XXIV. pg. 185—187.
 Stefănesciū, cp. XIII. pg. 150. 151; cp. XIV. pg. 153; cp. XXVII. pg. 191.
 Stefăniță Vodă, feciorul lui Petru Rareșu, cp. XV. pg. 163; cp. XVIII. pg. 170; cp. XIX. pg. 173—176.
 Stricovschie, istoricul, cp. V. pg. 106 NC. 107 NC; cp. VI. pg. 109 NC; 110 NC; cp. X. pg. 113 NC; cp. XII. pg. 122 MC; cp. XII. pg. 127 NC.
 Stroiciū, Logofăt mare, cp. XXX. pg. 205.
 Stroiciū Simeon, cp. XXX. pg. 205.
 Strus Cișeșni, cp. XIII. pg. 147 NC. conf. Trus.
 Șitiî, Desc. M. pg. 98. vedî Schitiî.
 Șitia, Desc. M. pg. 97. vedî Schitia
 Suceava, orașu, cp. IV. pg. 103, 104;

cp. VI. pg. 109 NC. 110; cp. X. pg. 113; cp. XI. pg. 116; cp. XII. pg. 118. cp. XII. pg. 119. 122. 125. 129. 131. 132. 134. 137. 138. 140. 141. 145; cp. XIII. pg. 146. 149. 150; cp. XIV. pg. 153; cp. XV. pg. 157. 158. 163; cp. XVI. pg. 164. cp. XVII. pg. 167—cp. XVIII. pg. 172; cp. XIX. pg. 173. NC; cp. XXI. pg. 176; cp. XXII. pg. 177; cp. XXIII. pg. 179. 182—cp. XXIV. pg. 186; cp. XXVIII. pg. 197.
 Sucevița, mănăstire, cp. XXIX. pg. 202.
 Suleiman, Sultanul, cp. XIII. pg. 146; cp. XV. pg. 160. 161 NC. 162 MC. 163; cp. XVI. pg. 165; cp. XVII. pg. 168; cp. XVIII. pg. 170. 171; cp. XIX. pg. 173. 174 NC; cp. XX. pg. 175 NC. cp. XXII. pg. 177; cp. XXV. pg. 188.
 Svidrigheilo Iaghello, cp. V. pg. 106 NC. vedî și: Svidrighel.
 Svidrighel Iaghello, cp. V. pg. 107; cp. VI. pg. 109 NC.

Ș

Șah, hatman, cp. XXVIII. pg. 197. 199.
 Șepinul, cp. VI. pg. 110 NC.
 Șcheea, cp. XII. pg. 135.
 Șchiopul Petru Vodă, cp. XXVII. pg. 192. 193. 195; cp. XXVIII. pg. 197—cp. X. pg. 205.
 Șendrea, hatman, cp. XII. pg. 127. 128.

Șerbanca, sat, cp. XIV. pg. 153.
 Șerpe, Postelnic, cp. XIV. pg. 154.
 Șipinul, cp. VI. pg. 108 NC. vedî și Șepinul.
 Șipințiî, cp. XII. pg. 137. 139.
 Șipotele, cp. XXI. pg. 176.
 Șlonsca, cp. VIII. pg. 112.
 Șvedii, cp. XXII. pg. 178.

T

Tamișu, Mirzac, cp. XIV. pg. 153.
 Tarasăucul, cp. XIV. pg. 155.

Tarasăuțiî, cp. XV. pg. 159 NC. 160.
 Tarcet Toma, cp. XII. pg. 124 NC.

Tarlo, cp. XXVII. pg. 191.
 Tarnovschi Ion, cp. XV. pg. 157 NC;
 hatman, cp. XV. pg. 159—161; cp.
 XVIII. pg. 170.
 Tămășeni, cp. X. pg. 113.
 Tătarii, Desc. M. pg. 98; cp. I. pg. 100
 NC; cp. VI. pg. 109 NC. 110. 111.
 NC; cp. VIII. pg. 112; cp. X. pg. 115
 NC; cp. XII pg. 122. cp. XII. pg. 130.
 133 NC. 143 NC, cp. XIII. pg. 150.
 151; cp. XIV. pg. 153. 155. 160.
 161; cp. XXIII. pg. 181. 182; cp.
 XXIV. pg. 186; cp. X XVII. pg. 193
 194. 196.
 Tăutul, Logofăt, cp. II. pg. 136, cp.
 XIII. pg. 146. 151.
 Tecenschi Stanilisav, cp. XII. pg. 122.
 NC.
 Tecuciul, cp. XII. pg. 127; cp. XXX.
 pg. 204.
 Teleajna, cp. XII. pg. 126.
 Telețni Ștefan, cp. XIII. pg. 149.
 Teoctist, Mitropolit. cp. III. pg. 102;
 cp. X. pg. 113. EL; cp. XII. pg. 118,
 123. 132; cp. XIV. pg. 153; cp. XV.
 pg. 156 MC.
 Teodor Buceățchi, cp. VIII. pg. 112
 NC.
 Teodor, sfintul, cp. XVIII. pg. 169.
 Teofan, Mitropolit, cp. XXV. pg. 188;
 cp. XXVII. pg. 192. cp. XXVIII. pg.
 200.
 Terasie, Episcop, cp. XII. pg. 123.
 Terebul, cetate, cp. XII. pg. 140.
 Tesmenița, cp. XIII pg. 146; veđi Tis-
 menița.
 Ticenschi, cp. XII. pg. 139.
 Tighinea, cp. VI. pg. 110. NC. cp.
 XXVII. pg. 194; cp. XXX. pg. 203.

Tinceschi, cp. II pg 101; conf. Tecen-
 schi și Ticenschi
 Tirgoviștea, cp. II. pg. 102 NC.
 Tirgușul, cp. II pg. 102 NC; cp. XIV.
 pg. 156.
 Tismenița, cp. XV. pg. 159; veđi și
 Tesmenița.
 Toader Arbure, cp. XIV. pg. 154. 155.
 Tocaciul, cp. XV. pg. 157.
 Toma Nadajdie, cp. XX. pg. 175 NC.
 Toma Tarcet, cp. XII. pg. 124 NC.
 Tomșa, hatman, cp. XXIII. pg. 180. 185.
 vodă, cp. XXIII. pg. 183 — cp. XXV.
 pg. 187.
 Torianul, cp. XIX. pg. 173. NC.
 Torunul, cp. XII. pg. 143 NC.
 Totrușul, cp. XII. pg. 119; conf. Tro-
 tușul.
 Traian, Desc. M. pg. 97.
 Trapețineanul Isan, Ahusan Cașanilor
 cp. XII. pg. 129 NC.
 Trapețontul, cp. IV. pg. 103 NC.
 Trămbolea, cp. XII. pg. 122 MC; conf.
 Trebulea și Trimbovea.
 Trebulea, cp. XXI. pg. 176, conf. Trăm-
 bolea.
 Trifan Ciolpan, cp. XVI. pg. 164.
 Trifoilă, cp. XIII. pg. 152.
 Trimbovea, cp. XIII. pg. 150 NC; conf.
 Trămbolea
 Troianul, Desc. M. pg. 97.
 Troțușan, Logofăt, cp. XVI. pg. 167 —
 cp. XVIII. pg. 169; cp. XXXI. pg.
 206.
 Troțușul, apa, cp. XII. pg. 128; conf.
 Totrușul.
 Trus, cp. XIII. pg. 147; conf. Strus.
 Tucinschi, cp. XII. pg. 140.
 Turcii, Desc., M. pg. 98; cp. V. pg.
 106; cp. VIII. pg. 112 NC; cp. X pg.

114. 116; cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII. pg. 119. cp. XII. pg. 121. 122 NC. 125—128. 129 NC. 130. 132 136. 138 — 141. 145; cp. XIII. pg. 145. 152 NC. cp. XV. pg. 161; cp. XVIII. pg. 170; cp. XIX. pg. 173; cp. XX. 175 NC; cp. XXII. pg. 177. 178;

cp. XXIV. pg. 186, cp. XXV. pg. 188. cp. XXVII. pg. 192—196; cp. XXVIII. pg. 199; cp. XXIX. pg. 202; cp. XXX. pg. 203. 205; cp. XXXI. pg. 205. 206.

Tutova, XII. pg. 127.

Tverovschi, cp. XIII. pg. 151 NC.

T

Țamblic Grigoriu, cp. V. pg. 106.

Țara Ardealului, veđi Ardealul.

Țara Belđiș și Bilđiș, cp. X. pg. 115; cp. XII. pg. 130 NC.

Țara Bosnei, cp. XII. pg. 124 NC; conf. Bosna.

Țara Cădăcească, cp. IV. pg. 104; cp. XXXII. pg. 208.

Țara Ceșească, cp. XII. pg. 121.

Țara Leșească, Desc. M. pg. 97. 98; cp. II pg. 101. NC; cp. IV. pg. 104; cp. V. pg. 107 NC; cp. VI. pg. 109, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. X. pg. 113 115. 116 NC; cp. XII. pg. 120. MC, NC. 124. NC 129 NC. 133. 140. 141. 142 NC. 144; cp. XIII. pg. 1 . cp. XIII pg. 149. 151; cp. XIV. pg. 155. NC; cp. XV. pg. 157. NC. 158. 161. NC; cp. XX. pg. 175; cp. XXII. pg. 178. cp. XXIV. pg. 186. 187; cp. XXVII. pg. 190; cp. XXVIII. pg. 199; 200; cp. XXIX. pg. 202; cp. XXX. pg. 205; cp. XXXII. pg. 208.

Țara Moldovei, veđi Moldova.

Țara Moscului, cp. XII. pg. 143 NC.

Țara Muntenescă, Desc. M. pg. 97. 98; cp. XII. pg. 117. 123—126. 128. 129. 132; cp. XIII. pg. 148. 149 NC; cp. XIV. pg. 156. cp. XXIV. pg. 186; cp. XXV. pg. 187; cp. XXVII.

pg. 192. 193; cp. XXVIII. pg. 199.

Țara Nemțescă, cp. XXX. pg. 204. 205.

Țara Oltenescă, cp. II. pg. 102 NC.

Țara Românească, cp. XII. pg. 125, 128; cp. XXXII. pg. 209. veđi și Țara Muntenescă.

Țara Rusească, cp. II. pg. 101 NC; cp. V. pg. 107. NC; cp. X. pg. 113. 115 NC; cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII. pg. 123 NC. 129 NC; cp. XII. pg. 130. NC. 133 NC; cp. XIII. pg. 146 NC. 149, NC. 151. MC.

Țara Rusească cea albă, cp. XII, pg. 132 NC.

Țara Săcuească, cp. XII. pg. 118. 120 MC., NC. 121; cp. XV. pg. 157.

Țara Sibirului, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. XII. pg. 143 NC.

Țara Sirbească, cp. X pg. 113 EL.

Țara Turcească, cp. IV. pg. 103 NC; cp. XII. pg. 127 NC. 129 NC; cp. XIV pg. 155.

Țara Ungurească, cp. VIII pg. 111. 112 cp. XI. 117 NC; cp. XII. pg. 120 MC, NC. 142; cp. X . pg. 157. 161 NC. 162; cp. XVI. pg. 167; cp. XVII. pg. 168; cp. XVIII. pg. 170. 171. 172; cp. XX. pg. 175. NC; cp. XXII.

pg. 177; cp. XXV. pg. 188; cp. XXVIII.
pg. 199, cp. XXIX. pg. 202.
Țarigradul, cp. V. pg. 106; cp. XI. pg.
117 NC; cp. XII. pg. 130 NC; cp.
XIII. pg. 152 NC; cp. XVI. pg. 164-
166. cp. XVII. pg. 168; cp. XVIII.

pg. 172; cp. XXII. pg. 178; cp. XXXII
pg. 207.
Țăpălușu Vodă, Domn în Ț-R., cp. XII
pg. 126. 132.
Țuțora, cp. XX. pg. 175; cp. XXI. pg.
176; cp. XXX. pg. 204.

U

Udriiul, cp. XII. pg. 129 NC. 130 NC;
conf. Odriiū, cp. XIII. dg. 152 NC.
Unguri, cp. II. pg. 100. 101 NC; cp. VIII.
pg. 111; cp. XII. pg. 120. 121. NC.
122 NC. 126. 133 NC. 134 NC. 135
NC; cp. XIII pg. 151 NC; cp. XIV.
pg. 155 NC; cp. XV pg. 157; cp. XVI
pg. 164. 166; cp. XVIII. pg. 170; cp.

XIX. pg. 173; cp. XXII. pg. 177; cp.
XXIII. pg. 182; cp. XXVII. pg. 193;
cp. XXXI. pg. 206.
Urechi Logofet mare, cp. XXXI. pg.
206; cp. XXXII. pg. 208.
Urechi Grigorie, Vornic mare, Pred.
pg. 95. 96; cp. XII. pg. 132 NC.

V

Vadul Jurēi, cp. XII. pg. 129.
Vadul Turcilor, cp. XII. pg. 127.
Valahi, cp. I. pg. 100 NC; cp. II. pg.
102 NC.
Valea albă, cp. XII. pg. 130. 131.
Valerie cel Mare, cp. XIV. pg. 154 NC.
Vapovschi, cp. XIII. pg. 147 NC.
Vapovschie, cp. X. pg. 114 NC.
Varadinul, cp. XV. pg. 163 NC.
Varlaam Mitropolit cp. IV. pg. 103.
MC.
Varna, cp. VIII. pg. 112 NC; cp. XII.
pg. 130 NC. 134 NC.
Varta, apa. cp. VI pg. 109 NC.
Vartie, hatman, cp. XIX. pg. 173.
Vartie Petrea, cp. XVIII. pg. 169.
Vartie, Vornic mare, cp. XXXII. pg.
209.
Vasilic Heraclu Despot Vodă, cp. XXII
pg 178.— cp. XXIV. pg. 186.

Vasilie Ivanoviciu, Împ. Mosc., cp. XIII.
pg. 150 NC. 151 MC. 152 NC.
Vasilie, Mare Duce al Rusiei, cp. II
pg. 101 NC.
Vasilie Vodă Lupul, cp. IV. pg. 103.
MC.
Vasilieviciu Ivan, Mare Cnează al
Mosc., cp. XXI. pg. 176 NC; cp.
XXII. pg. 177 NC.
Vasluiul, cp. VI. pg. 110, cp. XII. pg.
123. 126. 128.
Vașco, cp. XIII. pg. 150.
Vâlcea, Părcălab, cp. XII. pg. 128.
Venețienii, cp. XII. pg. 134 NC.
Venglinschi, cp. XV. pag. 160.
Verbia, cp. XXII. pg. 178. 179.
Vercicanii, cp. XXIII. pg. 183.
Vevericiu, Petru de, cp. XXIII. pg.
184 NC.

- Veveriță, Postelnic, cp. XXV. pg. 187.
cp. XXVII. pg. 192.
- Vidinul, cp. XVIII. pg. 171 NC.
- Vilna, cp. XII. pg. 121 NC. 143 NC;
cp. XIII. pg. 151.
- Vintilă Vodă, Domn în Ț-R. cp. XXVII.
pg. 193.
- Vislița, cp. XII. pg. 122 NC.
- Visloca, apa, cp. XII. pg. 140.
- Vișnovețchi Dumitrascu. cp. XXIII.
pg. 180 – 184.
- Vitemberg, cp. XIII. pg. 152 NC.
- Vitold Iaghello, cp. V. pg. 107 NC.
- Vlad Vodă, Călugărul, Domn în Ț-R.
cp. XII. pg. 132. 133.
- Vlad Vodă Miloșu, cp. XXX. pg. 204.
- Vladimirul, cp. XII. pg. 122 MC.
- Vladislav Iaghello, cp. II pg. 101 NC.
102 NC; cp. V. pg. 106 NC. 107 NC.
cp. VI. pg. 108 NC. 109 NC. cp VI.
pg. 110; feciorul lui Cazimir, cp.
XII. pg. 134 NC.
- Vladislav, rege ung. cp. XI. pg. 117
NC; cp. XII. pg. 135. 136. 137. 143.
NC; cp. XIII. pg. 150. 151 MC. 152.
- Vlachia, Desc. M. pg. 97.
- Vlideșu, cp. XV. pg. 160.
- Voichița, cp. XII pg. 129.
- Volga, cp. XI. pg. 117 NC; cp. XII.
pg. 122 NC. 143 NC; cp. XIII. pg.
152 NC.
- Vrocemovschi Martin, cp. XII. pg.
130 NC.

E R R A T A

<i>Pag.</i>	<i>rândulă</i>	<i>în locă de</i>	<i>citesce</i>
290	5	afiă	afiă
291	13	ntăia	intăia
»	23	Grigoriu Nistur	Grigoriu și Nistur
293	27	acesta, a	acesta a
294	3	RomânI	RomanI
»	nota(4)	pag. 336	pag. 536
295	12	mădiđinală	măđăđinală
296	14	»	»
297	Notele sunt a se îndrepta așa :		
	(1) Hăsdău B. P. Archiva ist. a Rom. t. I. pag. 140—141; 74—75 și 123.		
	(2) Letopisiđile Moldovii, ediđ. I pag. 206—208.		
303	18	Iora	Jora
»	nota(4), a se îndrepta : și după pag. XXIV sub No. I, unde vorbesce despre manuscriptele întrebuinđate.		
311	14	eăt	căt
315	6	decum	decum
318	10	saű l'arű	saű de l'arű
322	11	iară	iară de
325	17	đi e	đice
327	22	Flaccis	Flacciis
329	5	wickow	wiekow
»	6	swię tym	świętym
»	7	wypisáno	wypisána
»	»	Krákovie	Krakówie
»	30	Mold. pag	Mold. t. I pag.
»	nota(1)	Kuliczkowski ad l. c.	Kuliczkowski l. c.
»	nota(2)	tom 6	tom. 3
330	34	(s)tych	stych
331	1	Woewodstwo	Woiewodstwo
»	5	zginęło	zginęło
»	6	zwykupowat	zwykupował
»	26	uciekl	uciekł
»	29	cyaszy	cziasy
»	»	wiecz semi	wiecznemi
332	3	ustępowata	ustępowala
»	8	urost	urost
»	12	Tęczyńskiege	Teczyńskigo
»	13	de Rryma	do Rzymu
»	14	zostal	został
»	15	jaco	jako
»	»	poimono	poimeno
»	24	crae	(care

<i>Pag.</i>	<i>rândul</i>	<i>in locu de</i>	<i>citesce</i>
339	23	uciecî	uciekî
»	24	prosit	prosiî
»	»	cheac	cheac
340	3	niehcia	niehciaî
»	4	zasie	zasie
»	5	byî posadzon	byî poimanj przeto na zam- ku sieradzkim byî posadzon
»	8	ezyniç	czyniç
341	16	ace	face
»	33	Alexandrow	Aleksandrow
»	34	Alexander	Aleksander
344	28	acestû	acestû izvorû
346	17	Letopiseţulû	Cronicarulû
347	19	(a, — b)	(a, — d)
348	31	<i>Urechie</i>	<i>Urechie</i>
»	»	<i>ou</i>	<i>cu</i>
349	1	pg. 90	pg. 190
»	28	<i>domnia</i>	<i>domnia lui</i>
354	31	<i>singurată</i>	<i>singulară</i>
355	13	ca	ea
356	16	latr'acestaî	Într'acestaî
»	34	evenimentele	evenimentele
360 col. 2	9	120	121
»	28	Balaşu	Balas
361 col. 1	11	Bârrovschi	Bârnovschi
363 »	29	Cîuhrub	Cuhrul
»	31	Lomelnicul	homelnicul
» col. 2	21	Crăcăul	Cracăul
364 col. 1	16	Despot, C!	Despot (!)
»	18	Vasilie	Vasilie
»	20	Rizoanschi	Rizvanschi
» col. 2	21	Drislov	Dristov
365 col. 1	1	pg. 190	pg. 191
366 »	25	Vasilie	Vasilie
»	32	Hîrca chetarîul	Hîrca chelarîul
» col. 2	10	Grodov	Grotov
»	28	Humiad	Huniad

